

Kadın/Woman 2000
Kadın Araştırmaları Dergisi - Journal for Women's Studies

Özel sayı: Kuzey Kıbrıs'ta Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları
Special Issue: Gender Studies in North Cyprus

Aralık/December 2010
Cilt/Volume XI Sayı/Issue 2

Doğu Akdeniz Üniversitesi/Eastern Mediterranean University

© 2011 Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınevi
© 2011 Eastern Mediterranean University Press
Printed in North Cyprus by the Eastern Mediterranean University Printing House

ISSN 1302-9916

EASTERN MEDITERRANEAN UNIVERSITY
Center for Women's Studies

KADIN / WOMAN 2000
Journal for Women's Studies

Publisher

Prof. Dr. Abdullah Y. Öztoprak (Rector) (on behalf of)
Eastern Mediterranean University (EMU)
Turkish Republic of Northern Cyprus

Editorial Board

Editors

Assoc.Prof.Dr. Hanife Aliefendioğlu
Eastern Mediterranean University–North Cyprus
Assoc.Prof.Dr. Fatma Güven Lisaniler
Eastern Mediterranean University–North Cyprus

Members

Prof.Dr. Sevda Alankuş, İzmir University of Economics-Turkey
Assoc.Prof.Dr. Ayşe Işık Gürşimşek, Eastern Mediterranean University-North Cyprus
Dr. Cynthia Forson, University of Hertfordshire-England

Associate Editors

Mine Çeliker, Eastern Mediterranean University – North Cyprus
James Edwards, Muscat International School- Oman
Zehra Nalbantoğlu, Eastern Mediterranean University – North Cyprus

Journal Secretary: Şerife Özbiler

Cover Design: Roya Alagheband

Language: Turkish / English

Correspondence Address

Kadın/Woman 2000
Center for Women's Studies,
Eastern Mediterranean University,
BE280,
Gazimağusa - North Cyprus
(via Mersin 10 - Turkey)
e-mail: jws.cws@emu.edu.tr
<http://kwj2000journal.emu.edu.tr>

DOĞU AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi

KADIN / WOMAN 2000
Kadın Araştırmaları Dergisi

Sahibi

Prof. Dr. Abdullah Y. Öztoprak (Rektör)
Doğu Akdeniz Üniversitesi (DAÜ) (adına)
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

Editör Kurulu

Editörler

Doç. Dr. Hanife Aliefendioğlu, Doğu Akdeniz Üniversitesi - Kuzey Kıbrıs
Doç. Dr. Fatma Güven Lisaniler, Doğu Akdeniz Üniversitesi - Kuzey Kıbrıs

Üyeler

Prof. Dr. Sevda Alankuş, İzmir Ekonomi Üniversitesi-Türkiye
Doç. Dr. Ayşe Işık Gürşimşek, Doğu Akdeniz Üniversitesi - Kuzey Kıbrıs
Dr. Cynthia Forson, University of Hertfordshire-England

Yardımcı Editörler

Mine Çeliker, Doğu Akdeniz Üniversitesi - Kuzey Kıbrıs
James Edwards, Muscat International School, Oman
Zehra Nalbantoğlu, Doğu Akdeniz Üniversitesi - Kuzey Kıbrıs

Derginin Dili: Türkçe / İngilizce

Dergi Sekreteri: Şerife Özbiler

Kapak Tasarım: Roya Alagheband.

Yazışma Adresi

Kadın/Woman 2000
Doğu Akdeniz Üniversitesi, Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi
BE280, Gazimağusa - KKTC
e-posta: jws.cws@emu.edu.tr
<http://kwj2000journal.emu.edu.tr>

EASTERN MEDITERRANEAN UNIVERSITY
Center for Women's Studies

KADIN/WOMAN 2000
Journal for Women's Studies

Academic Advisory Board

Assoc.Prof. Dr. Yonca Al (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Assist. Prof.Dr. Arzu Alibaba (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Prof.Dr. Aysel Aziz (Yeni Yüzyıl University-Turkey)
Prof. Dr. Beth Baron (City University of New York-USA)
Prof.Dr. Mutlu Binark (Başkent University-Turkey)
Prof.Dr. Yıldız Ecevit (Middle East Technical University-Turkey)
Prof.Dr. Şeyma Güngör (University of İstanbul-Turkey)
Prof. Dr. Berit Hagekull (Uppsala University-Sweden)
Prof.Dr. Deniz Kandiyoti (School of Oriental and African Studies-UK)
Assoc.Prof.Dr. Burçak Keskin Kozat (Stanford University -USA)
Assoc.Prof.Dr. Biran Mertan (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Prof. Dr. Jacqueline Nadel (Riken BSI-France)
Prof.Dr. Louis Oppenheimer (University of Amsterdam, Netherlands)
Prof.Dr. Mustafa Fatih Özbilgin (University of East Anglia-UK)
Assoc.Prof.Dr. Blaise Pierrehumbert (Lausanne University- Switzerland)
Assist.Prof.Dr. Rana Tekcan (İstanbul Bilgi University-Turkey)
Prof.Dr. Lucette Valensi (The School of Advanced Study in the Social Sciences - France)
Assoc.Prof.Dr. Nefice Yıldız (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)

About the Journal

Kadın/Woman 2000 -Journal for Women's Studies is a publication of Eastern Mediterranean University - Centre for Women's Studies. It is published biannually and is a multi-disciplinary, refereed and bilingual journal (both Turkish and English) dedicated to the scholarly study of all aspects of women's issues. The articles published are primarily on topics concerning women's rights, the socio-cultural aspects and position of women in society as well as particular legal issues. Articles are accepted from all disciplines such as literature, sociology, psychology, anthropology, law, political science, economics, medicine, cultural history as well as book reviews on recent publications and news and reports on important scientific events.

Indexing

Kadın/Woman 2000 is indexed in GenderWatch, Contemporary Women's Issues, General Academic ASAP International, IT One File, General Reference Center, General Reference Center Gold, IT Custom, MLA International Bibliography, Turkologischer Anzeiger, Index Islamicus, EBSCO, and Asos Index.

DOĞU AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi

KADIN / WOMAN 2000
Kadın Araştırmaları Dergisi

Akademik Danışma Kurulu

Doç.Dr. Yonca Al (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Yard.Doç.Dr. Arzu Alibaba (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Prof.Dr. Aysel Aziz (Yeni Yüzyıl Üniversitesi - Türkiye)
Prof. Dr. Beth Baron (New York City Üniversitesi - ABD)
Prof.Dr. Mutlu Binark (Başkent Üniversitesi - Türkiye)
Prof.Dr. Yıldız Ecevit (Orta Doğu Teknik Üniversitesi - Türkiye)
Prof.Dr. Şeyma Güngör (İstanbul Üniversitesi - Türkiye)
Prof. Dr. Berit Hagekull (Uppsala Üniversitesi -İsveç)
Prof.Dr. Deniz Kandiyoti (School of Oriental and African Studies-BK)
Doç.Dr. Burçak Keskin Kozat (Stanford Üniversitesi -ABD)
Doç.Dr. Biran Mertan (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Prof. Dr. Jacqueline Nadel (Riken BSI-Fransa)
Prof.Dr. Louis Oppenheimer (Amsterdam Üniversitesi, Hollanda)
Prof.Dr. Mustafa Fatih Özbilgin (East Anglia Üniversitesi -BK)
Doç.Dr. Blaise Pierrehumbert (Lausanne Üniversitesi - İsviçre)
Yard.Doç.Dr. Rana Tekcan (İstanbul Bilgi Üniversitesi - Türkiye)
Prof.Dr. Lucette Valensi (The School of Advanced Study in the Social Sciences - Fransa)
Doç.Dr. Netice Yıldız (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)

Dergi Hakkında

Kadın/Woman 2000-Kadın Araştırmaları Dergisi, Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi'nin bir yayın organı olup, Merkez'in amaçları doğrultusunda kadın konusu ile ilgili değişik disiplinlerde yapılan çalışmalara yer veren bilimsel düzeyde hakemli bir dergidir. Her yıl 2 cilt 2 sayı olarak Türkçe ve İngilizce yayımlanan dergi, toplumsal cinsiyet ve kadının konumu ve hakları konularında sosyoloji, psikoloji, sağlık, antropoloji, hukuk, siyaset bilimi, ekonomi, sanat tarihi, arkeoloji, edebiyat ve iletişim alanlarında disiplinler arası nitelikli bilimsel makaleler yayımlar. Ayrıca kadın konusunda yapılan çalışmalar ve yayımlarla ilgili bilimsel tanıtım yazılarına yer verir.

Veritabanları

GenderWatch, Contemporary Women's Issues, General Academic ASAP International, IT One File, General Reference Center, General Reference Center Gold, IT Custom, MLA International Bibliography, Turkologischer Anzeiger, Index Islamicus, EBSCO ve Asos İndeks.

İçerik/Contents

Özel Sayı: Kuzey Kıbrıs'ta Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları

Special Issue: Gender Studies in North Cyprus

Cilt/Volume XI Sayı/Issue 2 Aralık/December 2010

Editörden/ From the Editors

Makaleler/ Articles

Minority in a Minority: A Case Study of a Female Turkish

Cypriot Entrepreneur in Britain (Azınlık İçerisinde Bir Azınlık:
İngiltere'deki bir Kıbrıslı Türk Kadın Girişimcinin Örnek Olay İncelemesi)

Gözde İnal..... 1

Naveed Yasin

**Feminist Atölye: Kapatıldığımız 'İçeri'den Firar
Etmek Üzere...** (Feminist Atelier: Deserting from the Bondage of 'the
Private')

Doğuş Derya..... 27

**2010-2012, KKTC-TC Ekonomik Protokolü: Toplumsal
Cinsiyet Eşitliği Açısından Değerlendirilmesi** (Assessment of
the Possible Effects of TR-TRNC 2010-2012 Economic Protocol on
Gender Equality)

Fehiman Eminer..... 55

Kitap tanıtımı/Book Review

**Neriman Cahit (2011). *Araplara Satılan Kızlarımız,*
Lefkoşa: Ajans Yay Ltd.**

(İrem Bailie)..... 81

**Maria Hadjipavlou (2010). *Women and Change in
Cyprus, Feminisms and Gender in Conflict.* London, New
York: I. B. Tauris Publishers.**

(Thekla Kyritsi)..... 85

**Kadın Çalışmaları ile ilgili Etkinlikler, Notlar ve Raporlar/
Activities, Notes, and Reports on Women's Studies**

**"Kadın ve Çevre: Kuzey Kıbrıs'ta Sürdürülebilir
Kalkınmaya Doğru" Projesi: Kritik bir Değerlendirme** (A
Critical Assessment of the Project "Woman and Environment:
Sustainable Development in North Cyprus")

(Umut Özkaleli)	91
Kıbrıs'ta Kadının Barış Yürüyüşü: Hands Across The Divide (HAD)/Sınırı Aşan Eller (SAE) (The Peace March of Woman in Cyprus: Hands Across The Divide (HAD)) (Selma Bolayır)	97
The Peace March of Woman in Cyprus: Hands Across The Divide (HAD) (Kıbrıs'ta Kadının Barış Yürüyüşü: Hands Across The Divide (HAD)/Sınırı Aşan Eller (SAE)) (Selma Bolayır)	105
Bu Sayıya Katkı Koyan Yazarlarlar/Authors of This Issue	114
Bu Sayıda Hakemlik Yapanlar/Referees of This Issue	115
Yayın İlkeleri/Notes for Contributors	116

From the Editors!

Dear Readers,

We are pleased to meet you in the second issue of our journal's eleventh volume. As we mentioned in our first issue of 'Special Issue: Gender Studies in North Cyprus', North Cyprus has made progress in women and gender studies both in terms of activism, research, and publications. With this issue we intend to contribute to this accumulation of information by introducing you three interesting and valuable research articles, two book reviews and two notes on women's studies.

The original work of Gözde İnal and Naveed Yasin not only sheds light on the relationship between entrepreneurial motives with gender and ethnicity through a case study approach but it also provides valuable information about the Turkish Cypriot community with respect to female entrepreneurs who are currently under-represented and little is known about their start-up motives and the types of businesses they establish.

The second contribution by Doğuş Derya has shed light on the short history of the Feminist Atelier, a feminist activist group in North Cyprus; and provides valuable insights to the historical, social and cultural conditions of Cyprus through the women's movement.

Last but not least, a contribution by Fehiman Eminer in her timely research investigates the possible effect of the recent structural adjustment program in North Cyprus on women's employment and position in the labour market. Since the implementation of the program is not yet completed, the findings of the research provide valuable input for possible policy amendments.

The book reviews by İrem Bailie, and Thekla Kyritsi introduce the books *Araplara Satılan Kızlarımız (Our Daughters Who Were Sold to the Arabs)* (2011), and *Women and Change in Cyprus: Feminisms and Gender in Conflict* (2010).

The book reviews followed by a critical assessment of the project "Woman, Environment and Development" by Umut Özkaleli, and the peace march of women in Cyprus through the establishment story of a bicomunal women's organization; *Hands Across The Divide (HAD)* by Selma Bolayır.

Before finishing *From the Editors* we would like to express our acknowledgement to all those who have done serious work for the reviewing and editing of the papers and publicity of the journal. We are indebted to Prof.Dr. Necdet Osam the Chair of the Executive Board of Emupress, our colleagues Zehra Nalbantoğlu, James Edwards, and Mine Çeliker for all their editorial

work, and to Roya Alagheband for her cover design, to Şerife Özbiler for secretarial work and to Selda Adaöz, Ersev Sarper, and their team in the EMU printing office without whose generous contributions this work would have never been completed.

Editors

Fatma Güven Lisaniler

Hanife Aliefendioğlu

Editörden

Sevgili Kadın/Woman 2000 okurları,

Dergimizin onbirinci Cildi; Kuzey Kıbrıs'ta Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Özel sayılarının ikincisini sizinle paylaşmaktan mutluyuz. Bu özel cildin birinci sayısında Kuzey Kıbrıs kadın ve toplumsal cinsiyet çalışmalarında eylem, yazın ve araştırma anlamında çok yol katedildiğinden bahsetmiştik. Dergimizin bu sayısında bu birikime üç değerli araştırma, iki kitap tanıtımı, bir proje değerlendirmesi ve bir kadın örgütü tarihçesiyle katkı koymayı amaçladık. Bu sayıların yarattığı dinamizmin aktivist, araştırmacı ve akademisyenlerin katkılarıyla artarak devam etmesini diliyoruz ve bekliyoruz.

Gözde İnal ve Naveed Yasin'in özgün çalışmasında Londra'da yaşayan Kıbrıslı Türk kadınının, cinsiyet ve etnik kökene dayalı olarak örnek olay incelemesi metodu ile, iş kurma motivasyonları incelemektedir. Çalışma sadece iş kurma motivasyonları ve bunların cinsiyet ve etnik kökenle ilişkisine ışık tutmakla kalmamakta aynı zamanda çok sınırlı sayıda araştırmanın olduğu bir alana katkı koyarak Kıbrıslı Türk girişimcilerin, özellikle kadın girişimcilerin iş motivasyonları ve kurdukları işletmeler hakkında bu alanda çalışan araştırmacılara değerli bilgiler sunmaktadır.

Doğuş Derya Kuzey Kıbrıs'taki bir feminist aktivist grubun Feminist Atölye'nin kuruluş öyküsü üzerinden Kıbrıslı Türk kadınının örgütlenme ve eşitlik mücadelesinin gelişim ve dönüşüm öyküsünü anlatıyor.

Son çalışmada Fehiman Eminer'in uygulama aşamasındaki KKTC-TC ekonomik protokolünün toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın istihdamı üzerindeki olası etkilerini incelediği çalışması zamanlama bakımından Kuzey Kıbrıs sıcak gündemine ışık tutacak nitelikte bir çalışma olarak öne çıkmaktadır. Eminer çalışmasında yapısal uyum programı olarak adlandırılabilir ekonomik programın kadın istihdamı ve kadının işgücü piyasasındaki konumu üzerindeki olası olumsuz etkileri ortaya çıkararak politika yapıcılarına değişiklik yapma şansı sunmaktadır.

İrem Bailie ve Thekla Kyritsi Kıbrıs kadınının geçmişine ve bugününe ışık tutan iki kitabı, *Araplara Satılan Kızlarımız* (2011) ve *Kıbrıs'ta Kadınlar ve Değişim: Feminizm ve Toplumsal Cinsiyet Çatışması'nı* (2010) tanıtıyor.

Kitap tanıtımlarını Umüt Özkaleli'nin kaleme aldığı Doğu Akdeniz Üniversitesi Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi'nin 2009 yılında gerçekleştirdiği "Kadın, Çevre ve Kalkınma" isimli projenin kritik bir değerlendirilmesi takip ediyor. Selma Bolayır'ın iki toplumlu kadın örgütü Sınırı Aşan Eller Örgütü'nün kuruluş öyküsü üzerinden Kıbrıs'ta Kadınların Barış yolculuğunu anlatıyor.

Editörden yazımızı bitirmeden önce Dergimizin daha geniş okuyucu kitlesine ulaşmasına ve 12 yıldır yayın hayatına devam etmesine, hiç bir karşılık beklemeden değerlendirme ve danışmanlık yaparak katkıda bulunan herkese teşekkürlerimizi sunuyoruz. Ayrıca, her zaman yanımızda olan Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınevi yönetim kuruluna, yönetim kurulu başkanı Prof.Dr. Necdet Osam'ın şahsında, İngilizce metinlerin tashihi konusundaki katkıları için meslektaşlarımız Zehra Nalbantoğlu, James Edwards ve Mine Çeliker'e, kapak tasarımı için Roya Alagheband'e, ofis işlerindeki katkılarından dolayı Şerife Özbiler'e, derginin basımı konusunda gösterdikleri cömert ve titiz çalışmalarından dolayı Selda Adaöz, Ersev Sarper ve DAÜ Basımevi ekibine teşekkürü borç biliriz. Onların değerli katkıları olmadan bu sayı tamamlanamazdı.

Editörler

Fatma Güven Lisaniler

Hanife Aliefendioğlu

Minority in a Minority: A Case Study of a Female Turkish Cypriot Entrepreneur in Britain

Azınlık İçinde Bir Azınlık: İngiltere'deki bir Kıbrıslı Türk Kadın Girişimcinin Örnek Olay İncelemesi

Gözde İnal*

Cyprus International University

Naveed Yasin**

University of Huddersfield

Abstract

This paper examines the impact of business start-up experiences in relation to gender and ethnicity through a case study approach of a female Turkish Cypriot entrepreneur in the beauty sector in London, Britain. Throughout the study of ethnic entrepreneurship in Britain, the Turkish Cypriot community with respect to female entrepreneurs are currently underrepresented and little is known in their start-up motives and the types of businesses they establish. The ethnic minority population of first and second generation is rapidly growing in Britain and various minority ethnic groups are becoming largely represented in small business ownership. The business start-up motivations of this women business-owner highlights similarities to that of the mainstream population whilst, gender issues such as work life balance have also emerged as salient factors towards business ownership. The analysis also indicates that although the second generation of the Turkish Cypriot community are developing mainstream businesses, they are still using to a certain extent their cultural attributes such as knowledge of languages and culture towards their businesses.

Keywords: Turkish Cypriot woman, female entrepreneurship, ethnic minority, second generation, London

---

* Assist. Prof.Dr. Gözde İnal, Department of Business, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Cyprus International University, Nicosia, Northern Cyprus. E-mail: ginal@ciu.edu.tr.

**Naveed Yasin, University of Huddersfield, Department of Strategy & Marketing, Business School England, United Kingdom. E-mail: n.yasin@hud.ac.uk.

Introduction

Entrepreneurship has long been hailed as a significant means to fuel economic development in both developed and developing countries (Karatas-Ozkan et al., 2010, p. 175). However, it has remained a largely male dominated field of economic activity, although women can play an integral role as entrepreneurs in contributing towards economic prosperity (OECD, 2001). Governments have also realised the importance of supporting Small and Medium-sized Enterprises (SMEs) as it symbolises innovation and creates employment leading to a more dynamic economy (Orhan and Scott, 2001; Storey, 1994). As minority ethnic females in the UK are on the one hand more largely represented than the female native population in entrepreneurship, they are also underrepresented when compared to their ethnic male counterparts (Davidson and Fielden, 2010). We recognise the need for further empirical research specifically on Turkish Cypriot female entrepreneurs as they significantly underrepresented in entrepreneurship literature (Struder, 2003).

This study examines the business start-up experiences of a second generation female Turkish Cypriot entrepreneur in London through the use of a case study highlighting the multiple impacts on her reasons to start a business in the beauty sector, and the value of social relationships which facilitated her decision towards small business ownership. We examine a range of influential factors at the micro level by drawing attention to existing literature on gender, ethnicity and entrepreneurship which has been used to understand the participant's reasons for becoming an entrepreneur. The impact of migration on business formation and the labour market experiences of Turkish Cypriots in Britain are also discussed with respect to the first, second and third generation. This has been examined in this article by drawing attention to the disparity in this participants experience which have become apparent through intergenerational changes and shift in small business ownership. The methodology of the study is discussed prior to examining the participant's lived experience in the business start-up process through a case approach. The last section of this paper concludes that although the participant is motivated by factors which may resemble the native experience, the use of cultural and ethnic resources are employed strategically in her business practices. We also recognise the need for further development and empirical research in this specific area.

Literature Review

Entrepreneurs are not a homogenous group as there is a substantial diversity among them. They can be from different ethnic backgrounds, genders, social groups and geographical locations. There is also a substantial diversity in their individual reasons and perspectives to start a business. Furthermore, their experiences may also differ in the business start-up process as they are inclined and motivated by different factors. An entrepreneur may recognise an opportunity which he or she may want to exploit, or motivated by the desire to make more money or to work flexible hours, and some may do so as they have no other option (Fuller-Love, Lim and Akehurst, 2006). Female ethnic minority entrepreneurship is becoming increasingly interesting in various research disciplines due to the current underdevelopment of existing theory on the subject. Ethnic minority females provide a range of benefits to the society; however, their contributions and experiences are often neglected in academic research. One of the fundamental criticisms of both the general theory of entrepreneurship and ethnic minority entrepreneurship is that it is predominantly “created by men, for men and applied to men” (Holmquist and Sundin, 1989:1). These two bodies of literature have also been unable to recognise and explain the experiences of female ethnic minorities in small business ownership (Forson, 2007).

Women entrepreneurs differ in their motives for starting a business which has a significant impact on the type of businesses they establish, and their management style (Sarri and Trihopoulou, 2005). Women cannot be treated as a homogenous group as ethnic minority females are also found to possess different characteristics in comparison to the native female population. Researchers have argued that studies on female entrepreneurs are largely represented by the middleclass native female population which has often excluded the ethnic female perspective and their business experiences (Dalalgar, 1994; Dhaliwal, 1998, 2002; Godwyn and Stoddard, 2011; Inman, 2000; Raghuram and Hardill, 1998). As there is a lack of sufficient studies on ethnic minority female entrepreneurship, there is a need to examine the literature on entrepreneurship, female entrepreneurship and the ethnic minority entrepreneurship. This would allow us to gain a deeper insight to develop an understanding of their business start-up experiences.

Female entrepreneurs are often associated with establishing *hobby-type businesses* along with traditional lines (Brotherton, 1999; Devine, 1994; Nelton, 1999; Oliver, 1996; Smith-Hunter and Boyd, 2004). In a similar way, ethnic enterprises are also been perceived as being low growth, low value added activities with modest prospects for social mobility (McEvoy et al., 1982). Despite

such negative classifications, the area of female ethnic minority entrepreneurship has become of interest as they are found to be more entrepreneurially active compared to the indigenous female population (Davidson and Fielden, 2010; Hisrich et al, 2005; Orhan and Scott, 2001). Female ethnic minorities have traditionally played a significant role in developing the ethnic enterprises as their contributions have often been silent and hidden in male headed businesses being that from home or at commercial premises (Barrett et al., 1996; Dhaliwal, 1998; Phizacklea, 1988; Ram, 1994; Struder, 2003). Furthermore, ethnic minority entrepreneurship literature has focussed largely on understanding first generation male immigrants due to their larger representation in small business ownership (Basu, 1998; Basu and Altinay, 2002; Ram and Carter, 2003).

Both men and women decide to start-up a small business due to various reasons including the monetary incentive (Itani et. al., 2011). The rational choice theory argues that entrepreneurs take rational decisions, are driven by materialistic gains and economic prosperity to achieve their goals whereby, their social behaviour is determined towards maximising profits (Becker, 1971; Carling, 1992; Coleman, 1994; Heath, 1976). Despite its importance, the monetary incentive emphasised by the rational choice theory is not always the primary motivator for entrepreneurs and there are other important considerations in shaping entrepreneurial decisions (Itani et al., 2011). Furthermore, this theory has been criticised for being gender blind and its failure to integrate the ethnic perspective (Inman, 2000).

The Push and Pull theory is a commonly used model of analysis which has been used extensively to explain the motivational aspects of new venture creation in entrepreneurship, female entrepreneurship and ethnic minority entrepreneurship (Brush, 1999; Itani et al., 2011, Orhan, 2005). Pull factors are related with choices which are associated with a need for accomplishment and independence, self-fulfilment, desire to utilise skills, expertise, talent and abilities and to increase one's social status (Itani et al., 2011; Mc Clelland, 1987; Orhan, 2005; Sarri and Trihopoulou, 2005; Solymossy; 1997). The listed factors are also closely linked to psychological and/or personality traits of business owners motivational aspects for business start-up (Chell 2000, 2001). Economic independence from men, independence from traditional authority figures and freedom to adopt their own approach to work are also considered as factors of importance which also need to be considered (Alvarez and Meyer, 1998; Small Business Service, 2003).

Second and third generation ethnic minorities are believed to be pulled rather than pushed into entrepreneurship as they are expected to be less likely to pursue entrepreneurship as they possess skills such as language fluency, host-

nation education, which leads to greater acceptance from the society leading them into paid employment (Dhaliwal and Kangis, 2006; Harding, 2004). However, this generation are also believed to be inclined towards starting businesses as they can exploit opportunities in the marketplace unlike first generation immigrants that became entrepreneurs due to sheer necessity (Dhaliwal and Kangis, 2006; Harding, 2004). Such differences may emerge from being less discriminated in the labour market and society which can arise through greater assimilation and integration with society. Furthermore, they possess and utilise their ethnic resources such as being at the interface of two cultures, using beneficial cultural characteristics, exploiting ethnic business contacts and the co-ethnic community which leads to a greater competitive advantage (Masurel et al., 2002). Despite such positive inclinations of the future, second generation ethnic minorities are found to be pursuing long working hours, entering low value added activities, establishing low growth businesses and are still largely dependent on their family networks which resembles the experiences of first generation immigrants (Dhaliwal, 2000; Dhaliwal and Kangis, 2006; Ishaq et al., 2010; Hussain and Miller, 2006).

Push factors constitute of rigid hierarchical structures in the corporate world, frustrations experienced by women in the workplace (Hisrich and Brush, 1987; Forson, 2007). The impacts of the glass ceiling, inequalities in salary (Goffee and Scase, 1985; Orhan and Scott, 2001), dissatisfaction with previous job/employment are also commonly cited reasons for women starting a business. The desire to have a flexible schedule and manage dual responsibilities of work and family (Ducheneaut and Orhan, 2000; Goffee and Scase, 1985; Orhan, 2005; Orhan and Scott, 2001) are also important to consider as they may not be a specifically women's motivation, or a 'push' factor. The desire to have a flexible schedule has been cited as a pull factor by some researchers (Forson, 2007; Hakim, 1989). However, although men are increasingly sharing family responsibilities, but this is not yet the norm and establishing a business may be the only way for women to accommodate work and child rearing commitments (Cromie, 1987) In such cases these factors cannot be considered as a choice (i.e. pull factor) but rather as a necessity (i.e. push factor) (Orhan, 2005, p.5). The impact of balancing work and family life on small business ownership decisions will further be examined in the following paragraphs.

Research has found that 'push' and 'pull' factors work together. For example, a woman may establish a business as a result of a combination of job frustration and market opportunity (Hisrich and Brush, 1987; Scott, 1986). The limitation of the push and pull theory is explained by Özbilgin et al. (2005, p. 5), drawing on the work of Bourdieu and Wacquant (1992), who argued that individual

agents are not 'particles' in society that can be 'pulled' and 'pushed'. Moreover, the theory does not analyse the complexities and relationships between the two types of factors and neither does it consider the availability and accessibility of capital to start a business (İnal, 2008). The Push and Pull model has been criticised for being one dimensional as it does not include the multiple factors which may motivate an individual to start a business (Kirkwood, 2009). The model should also recognise the importance of motherhood aspects such as the importance of the role of children as a motivational force (De Bruin *et al.*, 2007).

The importance of role models has been considered as an important factor in the research of entrepreneurship (Delmar and Davidson, 2000; Dyer and Handler, 1994; Kolvereid, 1996). Self-employed parents and members of the local community can influence an individual's decisions to become self-employed (Davidsson, 1995; İnal and Karatas-Ozkan, 2007; Mathews and Moster, 1996; Orhan, 2005; Scherer *et al.*, 1991). It is important to consider if the parent has been successful in entrepreneurship and how this may affect the child's perception. Butler and Herring (1991) furthered this by arguing that the effect of a role model is stronger when combined with the anticipation of higher rewards than those available in employment. Consequently, entrepreneurs acquire skills and knowledge of operating a business from process of substantial learning and by imitating their role models. In the western context, Kirby (2003, p.58) argued "role models should not all be male, middle-aged and white".

Women are often associated with traditional gender roles which include the responsibility of raising their children. This could potentially motivate women to choose self-employment as means to accommodate domestic responsibilities. In such circumstances, some women may overcome the childcare duties by sharing such responsibility with their spouse, parents, family members, friends, neighbours and professional household helpers (Inman, 2000). The support from the spouse is fundamentally important in determining a women's route towards entrepreneurship. For example, if the spouse has a positive attitude towards empowering his counterpart this may be of significant importance for those women that are required to balance their self-employed career with marriage and family responsibilities. Factors such as spousal support, financial, emotional and practical (help around the house) from the counterpart can determine whether or not a women can perceive self employment as a viable career choice (Inman, 2000, p.63). The reliance on social networks such as family members', financial capital and labour support during the start-up process can be critical (İnal and Karatas-Ozkan, 2007). Jack and Anderson (2002) argued that entrepreneurial actions do not occur in a vacuum but rather they are conditioned by ongoing structures of social relations (Johannisson, 1990; Johannisson and

Monsted, 1997; Bygrave and Minniti, 2000). Aldrich and Zimmer (1986) furthered this by suggesting that entrepreneurship is embedded in a social context, channelled and facilitated; or constrained and inhibited by people's position in a social network (Jack and Anderson, 2002, p. 469).

Individuals are more likely to start-up businesses in the sector in which they have been previously employed (Segal *et al.*, 2005; Storey *et al.*, 1989; Wynarczyk *et al.*, 1993). Storey *et al.* (1989) argued that the employment history of a budding business owner is very important in determining the industry in which they will establish the business. Extant evidence suggests an individual is most likely to start a business in the industry in which they have worked and this is more likely if they have worked in a small firm than in a large firm (Storey *et al.*, 1989). In a study of Australian small business founders, Blanchflower and Meyer (1991) found that previous small business experience had a significant influence on the establishment of the small business. The study also found that women were less likely to start businesses in sectors in which they had no previous experience.

The ethnicity of the immigrant may present opportunities for business start-up as the size of the co-ethnic community may determine opportunities to establish in an ethnic niche (Ram and Jones, 1998; Sarason and Morrison, 2005). The consumption patterns and needs of ethnic minority communities are more appropriately recognised and exploited by people from the same community. An ethnic niche is defined as 'specialised fields of demand ideally adapted to the cultural and business practices of ethnic firms; and in which they enjoy a competitive edge, even occasionally a monopoly advantages over non-minority firms' (Ram and Jones, 1998, p.35). Ethnic niches are characterised by ethnic minority entrepreneurs in which they can provide products and services which are in demand in the co-ethnic market and establish a loyal co-ethnic clientele whilst also employing co-ethnic labour (Aldrich and Waldinger, 1990; Waldinger *et al.*, 1990). For example, ethnic niche market is created through food offered in cafes, restaurants and shops selling food, clothing, furniture, household products, and also literature, and leisure that are culturally, linguistically or nationally specific (Jones *et al.*, 2000; Kesteloot and Mistiaen, 1997; Ward, 1987).

Taking migration as part of the structural explanations as influencing business start-up – in the following section we examine the migration and labour market participation of Turkish Cypriots in Britain.

Turkish Cypriot Migration and Labour Market Participation in Britain

Many Turkish Cypriots migrated mainly to Britain in the 1950s and 1960s with an active recruitment by the British government due to the Cyprus conflict (Greater London Authority (GLA), 2009) as well as Australia, Canada and Turkey in pursuit of better economic and social conditions (Alicik, 1997; Issa, 2005; Manisali, 2000). Further migration took place in the 1970s following the 1974 partition of Cyprus and many favourably chose Britain due to the colonial relationship (GLA, 2009).

In Britain, the Turkish Cypriot community is commonly found to be grouped as *Turkish Speaking* which includes Kurdish and Turkish people despite the differences that have emerged in previous studies (King *et al.*, 2008; Struder, 2003). According to the 2001 UK census, ethnic minorities in Britain make up 7.9% (6.6 million) of the total population in Britain with Cypriots being the 10th largest ethnic minority group. Furthermore, in 2001, there were approximately 14,074 Turkish Cypriots residing in London representing 0.2% of the total population of London. Within this ethnic group, 58% were born in Cyprus.

In the 1950s, a large number of unskilled first generation migrants emigrating from rural areas and villages of Cyprus for economic reasons and were recruited in mainly catering and textile industries in Britain. There were also a larger number of males (50.2%) compared to females (49.8%) (GLA, 2009). The 2001 UK National census reported that Turkish Cypriots are largely concentrated in Greater London in the areas of Islington, Newington Green, New Cross, Peckham, Hackney, Haringey, Newington Green and Waltham Frost in which they are commonly associated in undertaking self employment in a large range of sectors such as cafes, minicabs, off-licenses, dress making, jewellery, fashion, kebab takeaways, wholesale, restaurants, shoemaking, services, laundrettes, hairdressing and import/exports. There are many Turkish Cypriot cultural and entertainment centres across London however, the Turkish Cypriot community are not residentially concentrated in specific geographical locations unlike other ethnic minority groups (King and Bridal, 1982; Canefe, 2002; Osman, 1999; Ozaktanlar, 2003, Thomson, 2006).

Female Turkish Cypriots from the first cohort of immigrants used traditional female skills such as tailoring and dress making from home to remain undeclared from authorities due to the cultural segregation of males of their community. Husbands allow them to work with outsiders and in exceptional circumstances only allow them to work in public with their husbands or close relatives (Berk, 1972; King and Bridal, 1982). Presently, the Turkish Cypriot

community has grown to second and third generations in Britain with many of them entering professional occupations such as doctors, lawyers, accountants, bankers, teachers, accountancy, soliciting and many other service orientated professions (Institute of Education, 1999; Issa, 2004, 2005; Osman 1999; Struder 2003; Thomson 2006). As this trend is emerging, some women from this community, through setting up their businesses the legal sector, are now working in highly visible and open public environments (Inal, 2008). Studies particularly conducted on second generation Turkish Cypriots are lacking. In the current study we aim to contribute to the literature by examining the entrepreneurial activities of a second generation minority¹ in a service oriented profession in the beauty sector.

Methodology

Case study research design has gained increasingly acknowledgement in the domains of organisational theory and management including the increasing integration into research methods literature (Flyvbjerg, 2006; Stake, 1998, 2000; Yin, 1994). A case study approach aims to use one or a limited number of cases with appropriate methods to gain an in-depth understanding of a process, phenomenon or a single entity (Easterby-Smith et al., 2002; Raghuram and Hardill, 1998). Stake (2000, p. 436) suggests that a case is a "specific, unique, bounded system" and the idea is to develop a full understanding of that case as possible. We have used a case study approach to explore the experiences of one Turkish Cypriot woman in the beauty sector that opted for self-employment. In addition, applying a single case study approach can more fully explore and capture detailed aspects of a single entity, process, and phenomenon (Raghuram and Hardill, 1998) which can later be used to compare and analyse with other ethnic groups.

Using a single case has allowed us to highlight and relate the general theory to the case employed. Although, this case is not a representative for all female ethnic small business owners or even female Turkish Cypriot business owners, we can still use this case to analyse the theoretical framework in the area of ethnic minority and female entrepreneurship to understand the controversies associated with existing literature. This allows us to establish emerging themes which can help contribute to our understanding of ethnic female entrepreneurship, and more specifically, Turkish Cypriot female entrepreneurship to an extent. We also recognise that some issues which may emerge are not exclusively confined to ethnic minority female entrepreneurs and can be experienced by mainstream

females and male entrepreneurs. We therefore, have briefly explored the three broad areas of entrepreneurship, female entrepreneurship and ethnic minority entrepreneurship to draw themes to enhance our understanding of the Turkish Female entrepreneurship in Britain.

The interview questions derived from a thematic review of the literature (i.e. theories related to mainstream, female small business ownership and the extant literature from the ethnic minority entrepreneurship). We discussed various questions such as background of the participants in terms of their education, work experience, start-up finance, start-up business support, business start up reasons, gender related influences, family background and supporting influences. By addressing these questions in a semi-structured interview enabled us to develop an in-depth understanding of the participant's journey towards establishing a business.

The case study material was collected through an in-depth-interview in June, 2011 by one of the co-authors in English at the commercial premise of the participant in South Woodford, London. Collecting data from the Turkish Cypriot community and more specifically females is a complex process as business matters are deemed to be rather culturally sensitive and owners may not be willing to discuss such matters outside of their family networks (Altinay and Wong, 2009). To overcome this issue, we used personal networks such as co-ethnic friends to identify a female entrepreneur from the Turkish Cypriot community which also enabled us to develop reliability and trust with the participant. In addition, gaining access to female entrepreneurs and more specifically from the Turkish Cypriot community can become a complex process as they may become difficult to access due to cultural sensitivities

The interview lasted two hours and was audio recorded with the consent of the participant for playback, transcribing and further analysis. For assuring the confidentiality of the participant included in this case, her real name has been changed and her business name has not been disclosed. Adopting a qualitative methodology, the interview material was analysed according to recurring emergent themes, underpinned by broader analytical frameworks of theories related to mainstream, female small business ownership and the extant literature from the ethnic minority entrepreneurship. Therefore, a largely inductive analytical strategy was employed in this study to explore the data to determine which issues emerged under the themes of the interview schedule.

Case Study of Aysel and Discussion of the Research Findings

In pursuit to improve their social and economic conditions many Turkish Cypriots migrated to Britain due to the turbulent environment in Cyprus (Alick, 1997, GLA, 2009, Issa, 2005; Manisali, 2000) Aysel's parents were among this cohort of migrants in the 1970s. They migrated from Beyarmudu, a small village situated in Cyprus. Their reason for migrating was not only to seek better social and economic conditions but also medical help for her mother's health due to the lack of availability of medication in Cyprus. Aysel's father, Mustafa, was a British national as he worked for the British government earlier in Cyprus. Due to the continuous dispute in Cyprus and the on-going medical treatments, he decided to settle in London with his family.

Being a child of an entrepreneur may create a sufficient environment in which a child perceives self-employment as a positive career choice (Matthews and Moster, 1996, Butler and Herring, 1991; Davidsson, 1995; Scherer et al., 1991; Orhan, 2005; Kolvereid, 1996; Delmar and Davidson, 2000). This was evident in Aysel's case as her father; Mustafa started a Kebab shop in partnership with his brother in law. Due to domestic conflicts between the two partners, the business was shut down and Mustafa decided to return to Cyprus for an early retirement and allowed his family to remain in Britain. Aysel stated "Although there was a conflict about money in between my father and uncle, but what a shame that it had to close down, I really liked seeing my father as a businessman".

Not only did the inspiration of starting her own business derive her father's self-employment experience but also by role models beyond her local ethnic community (as discussed by Orhan, 2005; Shapero, 1975; Scherer et al., 1989; Inal and Karatas-Ozkan, 2007). Aysel stated;

I was also inspired by successful and famous make-up artists and female role models. This encouraged me to pursue my passion of beauty and hairdressing by taking formal training at the local college which enabled me to develop my skills.

As discussed earlier in the literature review section people are more likely to set-up businesses in the sectors in which they were in previous employment (Segal et al., 2005; Storey et al., 1989; Wyncarczyk et al., 1993). Aysel started her first job at a general goods store but as she felt that she was dissatisfied and underpaid in her job, she decided to pursue her passion by gaining employment at a beauty salon to gain the necessary experience and to also earn enough money to save for her own business venture. After gaining a few years of

experience of working at a beauty salon, she decided to work at a five star hotel whilst continuing her beauty profession part-time. Whilst managing two jobs, in her spare time she also took the opportunity to work at an up market hairdressing salon. Aysel stated;

It was interesting but I didn't want to lose my beauty and hairdressing skills.

Throughout her various employment experiences, Aysel decided to start her first business venture in partnership with "an English women". In this new partnership, Aysel provided the labour and management and in return her partner provided the financial investment to start the business venture. However, after two years Aysel left the business due to disputes with her business partner and decided to become a freelance beautician which required visiting her clients' premises to offer her services. It was when Aysel became pregnant she realised that she "needed a base" to have a flexible schedule to manage dual responsibilities of work and family. This led her to establishing her new business venture in South Woodford, North London with £40,000 of her personal savings. As Aysel did not have much experience in establishing a business, she consulted a co-ethnic accountant to provide all the professional, legal and business advices.

Aysel used her ethnicity as a competitive advantage such as her knowledge of languages, ethnic business contacts and the co-ethnic community to establish the business (Masurel et al., 2002). Not only did she target customers from the majority community but also other ethnic groups such as Greek Cypriots, Jewish, Kurdish, and Turkish and Turkish Cypriot customers which enabled her to gain a competitive advantage in the marketplace. Aysel stated;

For the Turkish, Kurdish and Turkish Cypriot clients, my ethnic background is very important to them as they require assurance that they can trust me when discussing their personal affairs. Also, they feel it is important that I can speak Turkish and also understand the fashion trends in their country as well as in the UK. For other ethnic groups, they are more concerned about my professionalism, skill set, and ability.

As Masurel et al. (2002) found that second generation ethnic minority entrepreneurs use their co-ethnic contacts in their business practices this was evident with Aysel as she used her co-ethnic contacts to agree with a supplier which helps her gain more efficiency. Aysel stated;

I don't have to go through all the formal procedures of having to make a payment before collecting the products from my suppliers. They call me every few weeks to ask if I need more products. They are readily available to deliver for free which was one thing that my old supplier was unable to do. I believe that as I am working with my own community, it helps speed things up and allows me to purchase the products at a cheaper price compared to the British wholesalers.

The work life balance and the issue of gender emerged as a significant reason in shaping the business start up decision for Aysel. The desire to manage her work, family life and the desire for a flexible schedule is a critical factor that leads women into small business ownership (i.e. Inman, 2000; Itani *et al.*, 2011; Orhan, 2005, Cromie, 1987). The issue of flexibility of being able to work from home and choosing work hours as the business grew (with the recruitment of employees) is also often discussed in the literature (Inman, 2000). Aysel exemplified this situation as;

Now...I can pick my own hours, more sociable hours, and it is convenient. I am able to work from home as well as in the office which has allowed me to manage my responsibilities to my children. By being self employed woman has provided me with the convenience of managing my married life.

The reliance on social networks such as family members' labour support during start-up and early start-up years of the business is crucial (Inal and Karatas-Ozkan, 2007) as entrepreneurial actions do not occur in vacuum. Social relations have an impact on the business start-up experiences (Jack and Anderson, 2002). In balancing her domestic responsibilities, such as child care and cooking, Aysel receives support from her husband and mother in law. Her husband's flexible job as a freelance driving instructor has enabled the couple to negotiate their working hours. Her husband has also been supportive in her establishing the business he provided assistance in decorating the business premise and helping her to manage some administrative duties which has allowed her to manage the domestic and business issues. Her mother in law also takes care of her children when both parents are busy at work which also helps her to manage her family and working life. Aysel has been managing her business for 12 years. Her entrepreneurial passion and propensity to take risk's has increased with her experience as an entrepreneur which has enabled her to recognise new opportunities in the marketplace and is intending on establishing a new business focussing on male beauty salons.

Conclusions

Turkish Cypriot ethnic minority entrepreneurs are active in entrepreneurship in the UK and our findings presented through the case are illustrative rather than conclusive as they need collaboration and refinement through further research. A case study approach was used to contribute towards the body of knowledge on female Turkish Cypriot entrepreneurship by exploring the various gender based issues which at present is substantially under developed. Theories from the mainstream literature on entrepreneurship, ethnic minority and female entrepreneurship were useful in explaining the business ownership decision of the participant. Reliance on the universal explanations based only on rational choice (i.e. profit maximization, economic growth), psychological and sociological factors would limit the explanation of the business ownership decisions of Turkish Cypriot woman which not only has been described in this paper but we have gone beyond this to develop a greater understanding. We recognise that female entrepreneurs are not solely influenced by profit maximisation but also a range of other factors which constituted of managing their traditional roles in the household and having supportive family structures. Other reasons of business ownership that revealed important in the current study were the impact of role models, previous work experience, and the opportunity structures created by the co-ethnic market.

Female entrepreneurs from ethnic minority groups have come a long way from their traditional roles in male headed businesses. We acknowledge that some ethnic minority groups (first or second generation) can be motivated by different factors and that society does not treat all minority groups equally for example, Pakistanis and Bangladeshis are found to be more likely to be discriminated (Metcalf et al., 1996; Modood et al., 1997; Rafiq, 1992). However, even within such broad stereotypes, differences also exist on a regional level within a national ethnic communities and therefore, we propose that ethnic minority communities should not be grouped in such broad categories like *Turkish Speaking* as opposed to what is argued in the literature (see King et al, 2008; Struder, 2003).

We propose for further research in the area of Turkish Cypriot women entrepreneurship and understanding their motivations towards starting a business and their associated experiences in starting the business. It could be of an interest to see how other ethnic minority female entrepreneurs are may differ by applying a comparative perspective. This will assist in developing greater insights towards understanding the Turkish Cypriot female entrepreneurs in

Britain whilst also allowing us to generate and provide further support to assist them in developing their businesses successfully. Female ethnic minority businesses should not be considered as being dislocated from the mainstream society in terms of their motivations and business start-up experiences. It would be rather useful to consider such entrepreneurs and businesses from the ethnic minority community as part of the broader entrepreneurial community rather than broadly stereotyping and neglecting their contributions as 'hobby type' of businesses with low investment and low potential of growth. There is a need within academic literature to recognise female and ethnic minority business owners as competent entrepreneurs whilst also supporting their development to grow within such sectors and industries.

Notes

¹ We define a second generation minority being those that are either born in the host nation or have received all or most of their schooling in the host nation (Alicik, 1997; Ladbury, 1984).

References

- Akehurst G., Fuller-Love N., Lim L. (2006). Female and ethnic minority entrepreneurship. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 2(4): 429-529.
- Alicik H. (1997). *Kimlik, Yabancılaşma, Asimilasyon*. Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları.
- Aldrich H. & Waldinger R. (1990). Ethnicity and entrepreneurship, *American Review of Sociology*. 16: 111-135.
- Aldrich H. & Zimmer C. (1986). Entrepreneurship through social networks. In Sexton, D. and Smilor, R. W. (Eds.) *Art and Science of Entrepreneurship*. Cambridge, MA: Ballinger Publishing Co: 3-23.
- Alvarez S. A. & Meyer G. D. (1998). *Why Do Women Become Entrepreneurs?* University of Colorado: Boulder, CO.

- Barrett G. A., Jones T. P. & McEvoy D. (2001). Socio-economic and policy dimensions of the mixed embeddedness of ethnic minority businesses in Britain. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 27(2): 241-258.
- Basu A. & Altınay E. (2002). The interaction between culture and entrepreneurship in London's immigrant businesses. *International Small Business Journal*, 20(4): 371-393.
- Basu A. (1998). An exploration of entrepreneurial activity among Asian small businesses in Britain. *Small Business Economics*, 10: 313-326.
- Becker S. (1971). *The Economics of Discrimination*. Chicago: University of Chicago Press.
- Berk F. (1972). *A Study of the Turkish Cypriot community in Haringey, with particular reference to its background, its structure and changes taking place within it*. MPhil thesis, York: Department of Social Policy, University of York.
- Bourdieu P. & Wacquant L. (1992). *An Invitation to Reflexive Sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Brotherton P. (1999). Get financing now. *Black Enterprise*, August: 77-84.
- Brush C. G. (1999). Research on women business owners: past trends, a new perspective and future directions. *Entrepreneurship Theory & Practice*, 16(4): 5-30.
- Butler J. S. & Herring C. (1991). Ethnicity and entrepreneurship in America: Toward an explanation of racial and ethnic group variations in self-employment. *Sociological Perspectives*, 34(1): 79-94.
- Bygrave W. & Minniti M. (2000). The social dynamics of entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 24(3): 25-37.
- Canefe N. (2002). Markers of Turkish Cypriot history in the diaspora. *Rethinking History*, 6(1): 57-76.

- Carling (1992). Rational Choice and Household Division. In Arber S. & Marsh C. (Eds.) *Families and Households: Divisions and Change*. London: Macmillan
- Chell E. (2000). Towards researching "the opportunistic entrepreneur": a social constructionist approach and research agenda. *European Journal of Work and Organisational Psychology*, 9(1), 63-80.
- Chell E. (2001). *Entrepreneurship, Globalization Innovation and Development*. London: Thomson Learning.
- Coleman S. (1994). A Rational Choice Perspective on Economic Sociology. In Smelser N. J. & Swedberg R. (Eds.) *The Handbook of Economic Sociology*. Princeton, NJ: University of Princeton Press, Chapter 7.
- Cromie S. (1987). Motivations of Aspiring Male and Female Entrepreneurs. *Journal of Occupational Behavior*, 8(3): 251-262.
- Davidson M. J. & Fielden S. L. (2010). Black, Asian and Minority Ethnic female business owners: Discrimination and social support. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*, 16 (1): 58-80.
- Davidsson P. (1995). Determinants of entrepreneurial intentions. Paper presented at the RENT IX Workshop. November 23-24, Piacenza, Italy.
- Dallalfar A. (1994). Iranian Women as Immigrant Entrepreneurs. *Gender and Society*, 8(4): 541-561.
- Delmar F. & P. Davidson (2000). Where do they come from? Prevalence and characteristics of nascent entrepreneurs. *Entrepreneurship and Regional Development*, 12: 1-23.
- Devine T. (1994). Characteristics of self-employed women in the United States. *Monthly Labor Review*: 20-34

- De Bruin A., Welter F. & Brush C. (2007). What We Know About the "Mothers of Invention": An Overview and Research Agenda, *International Council for Small Business*, Turku.
- Dhaliwal S. & Kangis P. (2006). Asians in the UK: genders, generations, and enterprise. *Equal Opportunities International*, 25(2): 92-108.
- Dhaliwal S. (2000). Asian female entrepreneurs and women in business: An exploratory study. *Enterprise and Innovation Management Studies*, 1(2): 207-216.
- Dhaliwal S. (1998). Silent contributors: Asian female entrepreneurs and women in business. *Women's Studies International Forum*, 21(5): 463-474.
- Dhaliwal S. & Amin, V. (1995). *Profiles of Five Asian Entrepreneurs*. London: Rohampton Institute.
- Ducheneaut B. & Orhan M. (2000). *Les femmes entrepreneurs en France*, éd. Paris: Seli Arslan.
- Dyer W. G. & Handler W. (1994). Entrepreneurship and family business: Exploring the connections. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 19 (1): 71-83.
- Easterby-Smith M., Thorpe R. & Lowe A. (2002). *Management Research: An Introduction*, 2nd edition, London: Sage Publications.
- Flyvbjerg B. (2006). Five Misunderstandings About Case-Study Research. *Qualitative Inquiry*, 12(2): 219-245.
- Fuller-Love N., Lim L. & Akehurst G. (2006) Guest Editorial: Female and Ethnic Minority Entrepreneurship. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 2: 429-39.
- Hakim C. (1989). New Recruits to Self-Employment in the 1980s. *Employment Gazette*, 6: 286-290.

- Holmquist, C. & Sundin E. (1989). The growth of women's entrepreneurship - push or pull factors?. *EIASM Conference on Small Business*, University of Durham Business School, Durham.
- Forson C. (2007). *Social Embeddedness, 'Choices' and Constraints in Small Business Start-up: Black Women in Business*. PhD thesis, London: Queen Mary, University of London.
- Godwyn M. & Stoddard D. (2011). *Minority Women Entrepreneurs: How Outsider Status Can Lead to Better Business Practices*. Sheffield: Greenleaf Publishing.
- Greater London Authority (2009). Turkish, Kurdish and Turkish Cypriot Communities in London. Viewed 12 April 2011; <<http://www.london.gov.uk/archive/mayor/publications/2009/docs/turkish-communities.pdf>>
- Goffee R. & Scase R. (1985). *Women in Charge: The Experiences of Female Entrepreneur*. London: Allen and Unwin.
- Harding R. (2004). *Global Entrepreneurship Monitor - United Kingdom 2004*, London, Foundation for Entrepreneurial Management, London Business School.
- Hisrich R. & Brush (1987). Women Entrepreneurs: A Longitudinal Study. In Churchill N. C., Hotnaday J. A., Kirchoff B. A., Krasner O. J. & Vesper K. H. (Eds.) *Frontiers of Entrepreneurship Research*. Wellesley: Massachusetts Babson College.
- Hisrich R. D., Peters M. & Shephard D. (2005). *Entrepreneurship*. New York: Mc-Graw Hill.
- Hussain A., Miller W. (2006). *Multicultural Nationalism*. Oxford: Oxford University Press.

- Ishaq M., Hussain A. & Whittam G. (2010). Racism: A barrier to entry? Experiences of small ethnic minority retail businesses. *International Small Business Journal*, 28 (4): 362-377
- İnal G. (2008). *A comparative study of the reasons for and means of setting-up a small business: the case of Turkish Cypriot restaurateurs and lawyers in North Cyprus and Britain*. PhD thesis, Queen Mary, University of London, London.
- İnal G. & Karataş-Özkan M. (2007). A comparative study on career choice influences of Turkish Cypriot restaurateurs in North Cyprus and the UK. In Özbilgin M. & Malach-Pines A. (Eds.) *Career Choice in Management and Entrepreneurship: A Research Companion*. Cheltenham: Edward Elgar: 484-508.
- Inman K. (2000). *Women's Resources in Business Start-Up: A Study of Black and White Women Entrepreneurs*. New York: Garland Publishing.
- Institute of Education (1999). *Turkish Cypriot Children in London Schools: A Report for the Turkish Cypriot Forum by the Culture, Communication and Societies Group*. London: Institute of Education, University of London.
- Issa T. (2004). Turkish-speaking communities in Britain: Migration for education. *The Welsh Journal of Education*, 13(1): 69-94.
- Issa T. (2005). *Talking Turkey: The Language, Culture and Identity of Turkish Speaking Children in Britain*. Oakhill: Trentham Books.
- Itani H., Sidani Y. M. & Baalbaki I. (2011). United Arab Emirates female entrepreneurs: motivations and frustrations. *Equality, Diversity and Inclusion*, 30(5): 409-424.
- Jack S. L. & Anderson A. R. (2002). The effects of embeddedness on the entrepreneurial process. *Journal of Business Venturing*, 17(15): 467-87.
- Jones T. P., Barrett G. & McEvoy D. (2000). Market potential as a decisive influence on the performance of ethnic minority firms. In Rath J. (Eds.)

- Immigrant Businesses: *The Economic, Political and Social Environment*. London: MacMillan: 37-53.
- Johannisson B. (1990). Community entrepreneurship – cases and conceptualisation. *Entrepreneurship and Regional Development*, 2: 71–88.
- Johannisson, B. and Monsted, M. (1997). Contextualizing entrepreneurial networking. *International Studies of Management and Organizations*, 27(3): 109–36.
- Karatas-Ozkan M., Inal G. & Ozbilgin M. (2010). Turkey. In, Fielden S. L. & Davidson M. J. (Eds.) *International Research Handbook on Successful Women Entrepreneurs*. Edward Elgar Publishing, Cheltenham: 175-188.
- Kesteloot C. & Mistiaen P. (1997). From ethnic minority niche to assimilation: Turkish restaurant in Brussels. *Area*, 29(4): 325-334.
- King R., Thomson, M., Mai N. & Keles Y. (2008). 'Turks'. In *London: Shades of Invisibility and the Shifting Relevance of Policy in the Migration Process. Working Paper*, 51. University of Sussex, Sussex Centre for Migration Research.
- King R. & Bridal J. (1982). The changing distribution of Cypriots in London. *Etudes Migrants*, 19(65): 93-121.
- Kirby D. A. (2003). *Entrepreneurship*. London: McGraw-Hill Education.
- Kolvreid L. & Isaksen E. (2006). New business start-up and subsequent entry into self-employment. *Journal of Business Venturing*, 21(6): 866-885.
- Kirkwood J. (2009). Motivational factors in a push-pull theory of entrepreneurship. *Gender in Management: An International Journal*, 24(5): 363-364.
- Kolvreid L. (1996). Prediction of employment status choice intentions. *Entrepreneurship: Theory and Practice*, 21(1): 47-58

- Ladbury S. (1984). Choice, chance or no alternative? Turkish Cypriots in London. In Ward R. & Jenkins R. (Eds.) *Ethnic Communities in Business: Strategies for Economic Survival*. Cambridge: Cambridge University Press: 105-263.
- Manisalı E. (2000). *Cyprus: Yesterday and Today*. Istanbul: Der Publications.
- Marlow S. (1990). The Take-Up of Formal Training by Ethnic Entrepreneurs, Warwick, Small and Medium Enterprise Centre, University of Warwick.
- Masurel E., Nijkamp, P., Taştan, M. and Vindigni, G. (2002). Motivations and Performance Conditions for Ethnic Entrepreneurship. *Growth and Change*, 33(2): 238-260.
- Matthews C. H. & Moser S. B. (1996). A longitudinal investigation of the impact of family background and gender on interest in small business ownership. *Journal of Small Business Management*, 34(2): 29-43.
- McEvoy D., Jones T. P., Cater J. & Aldrich H. (1982) Asian immigrant businesses in British cities. Paper presented to the British Association for the Advancement of Science, Annual Meeting, September.
- McClelland D. C. (1987) Characteristics of successful entrepreneurs. *The Journal of Creative Behaviour*, 21(3): 218-233.
- Metcalf H., Modood T. & Virdee S. (1996). *Asian Self-Employment: The Interaction of Culture and Economics in England*. London: Policy Studies Institute.
- Modood T., Berthoud R., Lakey J., Nazroo J., Smith P., Virdee S. & Beishon S. (1997). *Ethnic Minorities in Britain*. London: Policy Studies Institute.
- Nelton S. (1999). Women-owned firms lag in winning federal contracts. *National Business*, March, 87 (3): 98-103.
- OECD (2001). *Women Entrepreneurs in SMEs: Realizing the Benefits of Globalization and the Knowledge Based Economy*. Paris: OECD.

- Oliver S. (1996). How Katherine Hammer reinvented herself. *Forbes*, 158 (4): 98-103
- Orhan M. (2005). Why women enter into small business ownership. In Fielden S. L. & Davidson M. J. (Eds.) *International Handbook of Women and Small Business Entrepreneurship*, Cheltenham: Edward Elgar: 3-16.
- Orhan M. & Scott D. (2001). Why women enter into entrepreneurship: an explanatory model. *Women in Management Review*, 16(5): 232-243.
- Osman N. (1999) (Eds.). *Community Profile: Turkish/Turkish Cypriot*. Hackney: Community Empowerment Unit.
- Özaktanlar U. (2003). *Researching Turkish Businesses in London*. International Institute for Culture, Tourism and Development, London Metropolitan University, at www.londonmet.ac.uk/iictd.
- Özbilgin M., Küskü F. & Erdogmus (2005). Explaining influences on "career" choice: the case of MBA students in comparative perspective. *International Journal of Human Resource Management*, 16: 2000–2028.
- Parker (1969). *Aphrodite's Realm: An illustrated Guide and Handbook to Cyprus*, Nicosia: Zavallis Press.
- Phizacklea A. (1988). Entrepreneurship, Ethnicity and Gender. In Westwood S. & Bhachu P. (Eds.), *Enterprising Women*. London: Routledge: Chapter 2.
- Raghuram P. & Hardill I. (1998). Negotiating a Market: A Case Study of an Asian Woman in Business. *Women's Studies International Forum*, 21(5): 475-84.
- Rafiq M. (1992). Ethnicity and enterprise: a comparison of Muslim and non-Muslim owned Asian business in Britain. *New Community*, 19 (1): 43-60.

- Ram M. & Carter S. (2003). Paving professional futures: ethnic minority accountants in the United Kingdom. *International Small Business Journal*, 21(1): 55-71.
- Ram M. & Jones T. (1998). *Ethnic Minorities in Business*, Milton Keynes: Small Business Research Trust.
- Sarason Y. & Morrison M. (2005). Hispanic women entrepreneurs and small business owners in the USA. In Fielden., S.L. and Davidson, M. J. (Eds.) *International Handbook of Women and Small Business Entrepreneurship*, Cheltenham: Edward Elgar Publishing Ltd.: 148-157.
- Sarri K. & Trihopoulou A. (2005). Female entrepreneurs' personal characteristics and motivation: a review of the Greek situation. *Women in Management Review*, 20(1): 24 – 36.
- Scherer R. F., Brodzinsky J. D. & Wiebe F. A. (1991) Examining the Relationship Between Personality and Entrepreneurial Career Preference. *Entrepreneurship and Regional Development*, 3 (2): 195-206.
- Scherer R. F., Adams J. S., Carley S. S. & Wiebe F. A. (1989). Role model performance effects on development of entrepreneurial career preference. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 13(3): 53-73.
- Scott C. E. (1986). Why more women are becoming entrepreneurs, *Journal of Small Business Management*, 24(4): 37-44.
- Segal G., Borgia D. & Schoenfeld J. (2005). The motivation to become an entrepreneur. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour and Research*, 11(1), 42-57.
- Shapero A. (1975). The displaced, uncomfortable entrepreneur. *Psychology Today*, November: 83-88.
- Smallbone D., Bertotti M. & Ekanem I. (2005). Diversification in ethnic minority business: the case of Asians in London's creative industries. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 12(1): 41-56.

- Small Business Service (2003). Household Survey of Entrepreneurship. London: report prepared for Small Business Service.
- Smith-Hunter A. E. & Boyd R. L. (2004). Applying Theories of Entrepreneurship to a Comparative analysis of white and minority business owners. *Women in Management Review*, 19(1): 18-28.
- Solymossy E. (1997). Push/Pull Motivation: Does it Matter in Venture Performance. In Reynold P. D., Bygrave W. D., Carter N. M., Davidson P., Gartner W. B., Mason C.M., & Doughall P. P. (Eds.), *Frontiers of Entrepreneurship Research*. Boston, MA: Babson College: 204-217.
- Stake R. E. (1998). Case Studies. In Denzin N. K. & Lincoln Y. S. (Eds.), *Strategies of Qualitative Inquiry*. CA, Thousand Oaks Sage Publications: 86-109.
- Stake R. E. (2000). Case studies. In Denzin N. K. & Lincoln Y. S. (Eds.), *Handbook of Qualitative Research*, 2 ed. Thousand Oaks, CA: Sage Publications: 435-454.
- Storey D. J. (1994). *Understanding the Small Business Sector*. London: International Thomson Business Press.
- Storey D., Watson R. & Wynarczyk P. (1989). *Fast Growth Small Businesses: Case Studies of 40 Small Firms in North East England*,. Department of Employment, Research Paper, No. 67.
- Strüder I. (2003). Do concepts of ethnic economies explain existing minority enterprises? The Turkish speaking economies in London. *Research papers in Environmental and Spatial Analysis Series*, 88: 1-34.
- Thomson M. (2006). *Immigration to the UK: The case of Turks*. University of Sussex, Sussex Centre for Migration Research: Report prepared for the Research Project, MIGSYS.
- Waldinger R., Aldrich H. & Ward R. (1990). Opportunities, group characteristics, and strategies. In Waldinger R., Aldrich H. & Ward R. (Eds.)

Ethnic Entrepreneurs: Immigrant Business in Industrial Societies. London: Sage Publications: 13-48.

Ward R. (1987) Ethnic entrepreneurs in Britain and Europe. In Goffee R. & Scase R. (Eds.) *Entrepreneurs in Europe*. London: Croom Helm: 83-104.

Woodroom E. (1985). Religion and Economics among Japanese Americans. *Social Forces*, 64 (1): 191-204.

Wynarczyk P. & Watson R. (2005). Firm growth and supply chain partnerships: An Empirical Analysis of U.K. subcontractors. *Small Business Economics*, 24(1): 39-51

Wynarczyk P., Watson R., Storey D., Short H. & Keasey K. (1993) *Managerial Labour Markets in Small and Medium sized Enterprises*. London: Routledge.

Yin R. K. (1994). *Case Study Research: Design and Methods, Applied Social Research Methods*, 5, Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Azınlık İçerisinde Bir Azınlık: İngiltere'deki bir Kıbrıslı Türk Kadın Girişimcinin rnek Olay İncelemesi

Gözde İnal

Cyprus International University

Naveed Yasin

University of Huddersfield

z

İngiltere'deki birinci ve ikinci kuşak çeşitli etnik azınlık gruplarının kurdukları küçük işletme sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Etnik azınlıkların kurdukları işletmeler üzerine yapılan çalışmalarda Kıbrıslı Türk girişimcilerin, özellikle kadın girişimcilerin kurdukları işletmeler üzerine yapılmış çalışmalar çok sınırlıdır. Bunun bir sonucu olarak da iş kurma motivasyonları ve işletme tipleri hakkında çok az Şey bilinmektedir. Bu alışma İngiltere'nin Londra Őehrinde güzellik salonu sahibi bir Kıbrıslı Türk kadının örnek olay incelemesi metodu ile iş kurma motivasyonlarının cinsiyet ve etnik kökene dayalı olarak ilişkisini incelemektedir. Çalışmanın analiz sonuçları ikinci kuşak Kıbrıslı Türk toplumunun Türklerin ikamet ettiği bölgeler dışında iş kurmakla beraber bir dereceye kadar, ait oldukları kültür ve dilin önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. Çalışmadaki Kıbrıslı Türk kadın özelinde girişimcinin iş kurma motivasyonlarının temel girişimcilik ve etnik azınlık girişimcilik teorileriyle benzerlik göstermesi yanında cinsiyete dayalı faktörlerin, örneğin iş yaşam-dengesinin de iş kurmaya etki eden faktörlerden biri olarak ortaya çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: Kıbrıslı Türk kadınlar, kadın girişimciliği, etnik azınlıklar, ikinci kuşak, Londra.

Feminist Atölye: Kapatıldığımız 'İçeri'den Firar Etmek Üzere...

Feminist Atelier: Deserting from the Bondage of "the Private"

Doğuş Derya*
Kıbrıs Üniversitesi

Öz

Bu çalışma, 2008 yılından beridir faaliyet gösteren Feminist Atölye adlı aktivist grubun kısa geçmişine ışık tutarken, bu grubun kuruluş hikâyesini ve faaliyetlerini Kıbrıs'ın tarihsel, sosyal ve kültürel koşulları içerisinde anlatmaya çalışır. Kıbrıs'ta adında feminist kavramı geçen ilk örgüt olan Feminist Atölye, gerek anti-hiyerarşik örgütlenme modeli ile gerekse feminist etik üzerine bina ettiği siyaset ile Kıbrıs toplumsal cinsiyet tarihinde 2000'li yıllarda başlayan yeni mücadele yöntemlerine bir örnektir.

Anahtar kelimeler: Feminist Atölye, feminist, Kuzey Kıbrıs, toplumsal cinsiyet, feminist etik, kadın, örgütlenme.

Giriş

Bir ülkede feminist politika yapabilmek için ne gerekir? Mutlaka bu soruya verilecek cevaplar, yeryüzünde bulunan ülkelerin tarihsel, sosyal ve kültürel bağlamları kadar çok ve çeşitlidir. Kıbrıs gibi yarım asırdan fazla bir süredir, milliyetçilik ve ondan türeyen Kıbrıs Sorunu dışında başka bir şey konuşmanın pek de mümkün olmadığı bir ülkede ise, bu sorunun cevabı "bir tutam cesaret, bir miktar dirayet, azıcık ısrar, ziyadesiyle sabır ve inat" diyerek başlamalıdır. Çünkü Kıbrıs'ta yaşamak demek, her şeyden önce modernleşme süreçleri sürekli

---

* Doğuş Derya, Araştırma Görevlisi, Türkoloji ve Orta Doğu Çalışmaları Bölümü, Kıbrıs Üniversitesi, Lefkoşa-Güney Kıbrıs. E-posta: dogus.derya@gmail.com.

sekteye uğrayan, demokratik mekanizmaları kurul(a)mamış, haklar ve özgürlüklerden çok kan ve gözyaşı konuşmak zorunda kalmış bir toplum içerisinde yaşıyor olmak demektir. Çünkü Kıbrıs'ta hak ve özgürlük siyaseti yapmak demek, en basit birey ve eleştiri kültürünün bile gelişmediği; fikirlerin değil şahsiyetlerin çarpıştığı; düşünce temelli hiçbir pratiğin uzun soluklu olamadığı; yapılan her politikanın dönüp dolaşıp Kıbrıs sorununa bağlandığı daracık tünelleri iğne ile kazıyarak söz alanı açmaya çalışmak; kapatıldığımız 'içeri'den firar etmek demektir.

Bu çalışma, Kıbrıs'ta adında feminist kavramı geçen ilk örgüt olan Feminist Atölye (FEMA)'nin kısa geçmişine ışık tutmayı amaçlar. Velâkin böylesi bir amaç, ancak kendisinden firar etmek üzere yola çıkılan 'içeri'nin nasıl bir yer olduğunu tanımlamaktan geçer. Bir başka deyişle bu makale, FEMA'nın içine doğduğu tarihsel, siyasi, kültürel bağlamlara dair bir fikir egzersizi yapmak, aynı zamanda bu bağlamların yarattığı politik ortamın feminist pratiği nasıl etkilediğini otoetnografik (autoethnographic) bir okumaya tabi tutmak amacını da güder. Bu yüzden iki bölüm şeklinde kurgulanan çalışmanın birinci bölümü; *İçeri'nin Tarihi ve İnşası*, Kıbrıs'taki toplumsal cinsiyet düzeninin tarihine, ikinci bölümü; *Feminist Atölye'ye (FEMA'ya) doğru: İlk toplantılar* ise FEMA'nın otoetnografik hikâyelendirilmesine ayrılmıştır.

Bochner ve Ellis (2006) otoetnografiyi "insanların ne yapacağını, nasıl yaşayacaklarını ve verdikleri mücadelelerin ne anlama geldiğini bulabilme süreci (s.111)" olarak tanımlarlar. Araştırmacının konusunu nesneleştirerek, dışsal bir pozisyondan analiz yaptığı klasik etnografi çalışmalarının aksine, otoetnografi, araştırmacının kendisinin, hakkında konuştuğu konuya bizzat müdahil olduğu ve o konunun sadece tahlilî düzeyde hikâyelendiricisi değil, aynı zamanda birebir öznesi olduğu bir analiz yöntemidir. Bu yöntem, toplumsal süreçler içerisinde aynı anda farklı özne pozisyonlarını (araştırmacı, aktivist, kadın vb.) yaşayan bireylere, sosyal vetireler içerisindeki eyleycilik (agency) kapasitelerinin toplumsal karşılıklarını anlamlandırabilme şansı verdiği gibi, kişisel çabalarımızı çevreleyen kültürel bağlamların izleklerini takip edebilme imkânı da verir. Bu imkân, Richardson'un dediği gibi "yazma sürecinin kendisini bir araştırma metodu olarak görmekten (2000: 923)" ortaya çıktığı kadar, otobiyografik hikâyelerin ve kişisel deneyimlerin yazma sürecinde doğrudan ve dolaylı olarak içerimlenmesi ile mümkün olur. Dolayısıyla otoetnografi, bir kişinin belirli bir kültürel durum içerisinde ortaya çıkan öznel deneyimlerini refleksif (reflexive)/dönüştürücü (Bourideu, 1990) bir biçimde görebilmesine ve kendi deneyimine eleştirel bir mesafeden bakarken, bu deneyimleri kültürel olarak anlamlandırabilmesine yardımcı olur. Bu yüzden ki, FEMA'nın Kıbrıs'ın toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde ne anlama geldiğini kavramsallaştırma

gailesinde olan bir araştırmacı ve kurulduğu ilk andan itibaren FEMA'da deneyim biriktiren bir aktivist olarak yazar, çalışmayı otoetnografinin sunduğu dil-bakış imkânları içerisinde de biçimlendirecektir.

"İçeri"nin Tarihi ve İnşası

'Bugünün Tarihi' (Foucault, 1990) içinde yaşadığımız güncel koşulların ve deneyimlediğimiz pratiklerin kendi başlarına bir 'başlangıç' ya da 'son'u ifade etmediğini, bilakis, bu deneyimlerin bir tarihsellik duygusu ile okunması gerektiği anlamına gelir. Michel Foucault tarafından kavramsallaştırılan 'Bugünün Tarihi' anlayışı, tamamen günümüze ait bir mevhummuş gibi duran meselelerin, geçmiş düşünce ve pratiklerden süzülerek ortaya çıktığını görmeyi ve sahip olduğumuz anlam haritalarını tarihsel bir kazıya tabi tutmayı gerektirir. Güncel olanın tarihsel olarak inşa edilmiş birçok söylemsel bağlam ve katman ile ilişkiselliğini görmek ve eleştirel okumayı bu ilişkisellik içerisinde geliştirmek anlamına da gelen 'Bugünün Tarihi', Rabinow'un deyişi ile "geçmişin, bugünün olumsuzluğunu (contingency) gösteren bir araç olduğunu görmek ve bu araç vasıtasıyla daha açık bir geleceğin imkanlarını yaratmaya çalışmak (Rabinow & Dreyfus, 1982:127)" demektir. İşte Feminist Atölye'nin bugünün tarihi içerisinde ne anlama geldiğini kavrayabilmek için, iki düzeyde 'içeri'ye bakmak gerekir. Bu düzeylerden bir tanesi, feminist politikayı yıllar boyunca öteleyen Kıbrıs toplumsal cinsiyet düzeninin tarihi; bir diğeri ise, Kıbrıs'ta cinsiyet temelli hak ve özgürlük siyasetleri açısından oldukça kapalı devre çalışan bir "içeri" kültürünün hangi mecralardan inşa edildiğidir.

Toplumsal cinsiyet düzeni, en geniş anlamıyla, bireylerin biyolojik cinsiyetlerinden hareket ederek onlara cinsiyetlendirilmiş rol ve görevler atfeden bir iktidar ağıdır. Bugünkü modern biçimini 18. Yüzyıldan itibaren almaya başlayan bu iktidar ağı, cinsiyetlendirilmiş rol ve görevleri sembolik anlamlarla bezeyerek hiyerarşik bir yapılanma kuran geniş bir güç matrisi olarak işler. Pratik düzeyde, ülkelerin kültürel koşullarına göre değişkenlikler gösterse de, modern toplumsal cinsiyet düzeni dünyanın hemen her yerinde, erkek egemenliğinin kurucu öge olduğu; tüm yaşam döngüsünün, zamansallığın ve mekânsallığın eril tahakkümün kodlarına göre kurgulandığı bir toplumsal düzendir. Modernitenin yarattığı ikili/dikotomik anlam haritalarından bağımsız düşünülmemeyecek olan eril tahakküm (masculine domination), Bourdieu'nun deyişi ile "cinsiyet farklılıkları üzerine inşa edilir ve tüm toplumsal kozmosu etkileyen bir zıtlıklar dizgesi içinde bulunur (2001:3-4)". Bu zıtlıklar dizgesi, cinsel farklılıkları inşa etmek ve yine bu farklılıklar üzerine inşa edilmek ile

kalmaz, aynı zamanda onlara belirli toplumsal ve kültürel manalar atfederek, dişil olanın ikincil kılındığı hiyerarşik bir sembolik sistem yaratır. Bu sembolik sistemde, 'yukarı', 'üst', 'kamusal', 'kuru', 'sağ', 'aktif', 'dışarı', 'kültürel', 'rasyonel', vb. olan erkek (eril); 'aşağı', 'alt', 'özel', 'ıslak', 'sol', 'pasif', 'içeri', 'doğal', 'irrasyonel' vb. olan ise kadın (dişil) olarak imlenir (Bourdieu, 2001).¹ Eril tahakküm kendisini bu zıtlıklar dizgesi içerisine gizlerken, aslında toplumsal ve tarihsel olarak inşa edilmiş cinsiyet eşitsizliklerini, doğal ve tarih-dışı (ahistoric) kategoriler/durumlarını gibi normalleştirip ebedileştirir. Chambers'ın ifadesiyle, "(modern) ataerkinin başarılı olduğu yer, kurduğu ayrımları doğallaştırma yeteneğindedir (2005:337)". Bu doğallaştırma/ normalleştirme, muhayyile dünyalarımızı belirlediği gibi, tüm eylemlerimize, jestlerimize, davranışlarımıza, kısacası bedenimize kazınarak yeniden üretilir. Tabii ki, cinsiyet eşitsizliklerinin eril tahakküm tarafından doğallaştırılıp ebedileştirilmesi, erkek egemenliğinin her şeyi kuşatan, çıkışsız bir sistem olduğu anlamına gelmemektedir. Bilakis, feminist müdahalelerin geliştiği yerlerde, eril kodlar etrafında örgülenen toplumsal cinsiyet düzeninin "doğal" değil, inşa edilmiş bir düzen olduğu defalarca ifşa edilmiştir. Velâkin, Bourdieu'nun oldukça detaylı bir şekilde analiz ettiği gibi cinsiyet eşitsizliklerini tarih-dışı ve doğal durumlar olarak normalleştiren tüm pratikler ve süreçler, toplumsal cinsiyet diye adlandırdığımız iktidar biçimini "cinsel biçimde karakterize edilmiş habitus" (Bourdieu, 2001: 3) olarak kurar. Habitus, inşa edilmiş hal, duruş, yaşamsal pratikler ve alışkanlıkları ihtiva eden ve çeşitli davranış biçimleri için nesnel bir zemin oluşturan toplumsallaşmış öznelliktir (Bourdieu, 1990: 77-91). Yetişme ve eğitim sürecinde biçimlenen habitus, aktörleri belli fiiller ve alışkanlıklara özendiren zihinsel bir süreç olduğu kadar, aktörlerin eylemleri ve birbirleriyle kurdukları ilişkiler içerisinde yaşama geçen pratikler dizisidir (Jenkins, 1992: 74). Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet düzeni, kurucu ögenin erkek egemenliği olduğu cinsiyetlendirilmiş habituslar (hal, alışkanlık, eylem ve düşünsel süreçler vb.) aracılığı ile eril bir alan olarak sürekli yeniden inşa edilir. Bu alan, şüphesiz ki, kadınların ikincil kılındığı ve dişil olanın hiyerarşik bir şekilde "içeri"ye (özel/ aşağı/pasif vb.) hapsedildiği alandır.

Kıbrıslı Türk toplumunun bugün içinde yaşadığı toplumsal cinsiyet düzeni de dünyanın birçok başka yerinde olduğu gibi, tarihsel olarak eril bir alan olarak kurulmuştur. Kıbrıslı Türklerin modernleşme süreçlerinden bağımsız düşünülmemeyecek olan bu toplumsal cinsiyet düzeninde, kadınların yeri en başından itibaren sembolik olarak 'içeri'de tarif edilir. Bu 'içeri'nin modern anlamda inşasının ilk izleri, 20. yüzyılın başlarında, kız çocuklarının eğitimi konusunda aile reisi olarak kabul edilen babaların tutumlarından izlenebilir. 1895 yılında İngiliz Koloni Yönetimi tarafından çıkarılan Maarif Kanunu

sonucunda, çeşitli kasabalarda bazı kız okulları açılmasına karşın, bu yıllarda kızların okula gönderilmesi tamamen aile reislerinin tercihine bırakıldığından, kız okullarına gönderilen öğrencilerin sayısı oldukça düşüktür. Dönemin koşulları içerisinde kız çocuklarının birincil görevi evlenene dek baba evindeki hane içi üretime katkıda bulunmak, evlendikten sonra ise, koca evini çekip çevirmek ve çocuk doğurmaktır. Kadınların eğitimden mahrum bırakılması aile bütçesi açısından yarattığı masraf üzerinden meşrulaştırılırken, aynı zamanda kadınlar üzerinde denetim kurmanın ve onları "içeri"ye kapatmanın bir aracı olarak da işlev görür. Bu denetim mekanizmasının en iyi örneği, okuma-yazma bilen kadının "sevgilisine mektup yazacağı ve eğitim ile kontrolden çıkacağı" yönünde dile getirilen ifadelerdir.

20. yüzyılın ilk yarısında eğitim alma şansına sahip olmuş az sayıdaki Kıbrıslı Türk kadın, gerek alınan eğitimin muhtevası gerekse meslek edinme açısından, cinsiyetlendirilmiş rol ve sorumluluklar çerçevesinde hareket etmek zorundadırlar. Mesela 1901 yılında kurulan ve daha sonra Viktorya Kız Okulu adını alacak olan Hamidiye Sinaî Mektebi, "kızlara ev işlerinden yardımcı olacak zanaat eğitim"ini vermek üzere ortaokul düzeyinde kurulan ilk okuldur ve adından da anlaşılacağı üzere, bu okulun verdiği eğitim, kadınların kamusal alana/dışarıya çıkmasını teşvik edecek bir eğitimden ziyade, kadın alanı/görevi olarak görülen hane içi işler/içeri alanda kadınlara yüklenen geleneksel roller üzerine kurulan bir eğitimidir (Derya, 2011: 12). Hamidiye Sinaî Mektebi, gerek açıldığı ilk dönemde, gerekse Viktorya Kız Okulu'na dönüştüğü dönemde, zorunlu eşit eğitim hakkını düzenleyen herhangi bir yasa söz konusu olmadığı için, öğrenci sayısı düşük bir okul olmaya devam etmiştir. 1930'lu yıllarda Viktorya Kız Okuluna giden öğrenci sayısında küçük bir artış olsa da, bu okuldan mezun olan kadınların yapabileceği tek meslek sadece var olan kız mekteplerinde muallimlik görevidir ve başka meslek alanlarında kadınlara hâlâ yer yoktur. 1920'li yılların başlarından itibaren erkek okullarından mezun olan öğrenciler, Türkiye'de üniversiteye gitme hakkına sahip olurlar ve doktorluk, mühendislik, avukatlık vb. meslekleri kamusal alanda icra edebilme kapasitesini kazanırlarken, kadınlar bu haktan 1930'lu yıllarda bile hâlen yoksundur. 20. Yüzyılın ilk yarısında kadınların icra edebildikleri meslekler şehirlerde, hasta bakıcılığı, temizlikçilik, ebelik, dikiş ve iğne işleri, şapkacılık, terzilik vb. iken, köylerde bahçe ve tarla işleri gibi, kamusal alanda doğrudan görünürlüğü olmayan mesleklerdir (Güven Lisaniler, 2003, 2008).

Bu dönemde SES gazetesi sayfalarında Kıbrıslı Türk kadınların "dünya kadınlık inkılabının çok gerisinde kalmasına sebep olan tahsilsizliğini" gidermek gerektiğini söyleyerek "kadınların haklarını, vaziyetini ve (içtimai hayatta) alması icap eden mevki öğrenmeliyiz" (aktaran Azgın, 1998:8) diyen Ulviye Mithat'ın

yazılarından anladığımız kadarı ile 1930'lu yılların ortalarında kadınlar, işsizlik, yoksulluk, eğitimsizlik vb. sorunlar altında ezilmektedir. Aslen Kastamonulu olup, 1923'te Kıbrıslı tarih öğretmeni Mithat Bey ile yaptığı evlilik sonucunda Kıbrıs'a gelen Ulviye Mithat, şu ana kadar ulaşılan yazılı kaynakların gösterdiği kadarı ile 1. Dalga Feminist talepler arasında bulunan eğitim hakkı, meslek sahibi olma hakkı gibi eşitlik taleplerini, dönemin Kemalist modernleşme paradigması içerisinde kamusal alanda seslendiren ilk kadın hakları savunucusudur. Kendi dönemi içerisinde radikal kabul edilen bu talepleri gündeme getiren Ulviye Mithat'a karşı SES ve SÖZ gazetelerinde dile getirilen eleştiriler, dönemin zihniyet dünyasına hâkim olan erkek egemenliğini takip etmek açısından da önemli ipuçları verir. Örneğin, Ulviye Mithat'ın 17 Ekim 1935'te kaleme aldığı ve kadınların medeni haklardan mahrum kalışlarını "itiyat, anane ve kendisinden yüksek olan kimselere karşı duydukları korkuya" (aktaran Azgın, 1998: 19-21) bağladığı yazısına karşılık, M. Hakkı isimli bir şahıs, "kadınların erkeklerden geri kalmalarına sebep, akıllarının daha küçük olması ile daha kabiliyetsiz, daha kuvvetsiz olmalarıdır. Bünyece zayıf, dimağca zayıf ve kudretçe zayıf olan bir cins, bünyece kuvvetli, dimağca kuvvetli, kudretçe kuvvetli olan diğer cinse yetişemez" demekte ve dile getirdiği bu "hakikate" karşı çıkmanın "güneşi saklamaya sarf edilmiş bir gayret kadar imkânsız" olduğunu söylemektedir (aktaran Azgın, 1998: 54). Dönemin anlam haritalarını örnekleme açısından verilen bu küçük örnek bile, 20. Yüzyılın ilk yarısında Kıbrıs Türk toplumunda işlev gören toplumsal cinsiyet düzeninin, kadınları erkeklerden aşağı olarak konumlandırarak, onlara sembolik hiyerarşideki 'içeri'ye denk düşen aile hayatı içinden (annelik, zevcelik vb. pozisyonlardan) görevler tanımlayan eril bir düzen olduğunu gösterir.

Bu toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde kadınların hak ve özgürlüklere sahip olması gereken insanlar olarak görülmeleri bir yana, kimi zaman alınıp satılabilen bir meta gibi görüldükleri bilinen bir gerçektir. Söz konusu dönem ile ilgili son dönemlerde yapılan çalışmalara baktığımızda, kırsal kesimde yaşayan genç kadınların ağırlıklı bir bölümünün, belli bir para karşılığında ve kendi rızaları dışında, aile reislerinin uygun gördüğü erkeklerle evlendirilmekte olduğunu, hatta 1946'ya kadar, Kıbrıs'a 'eş satın almak için' gelen Araplara satıldıklarını görürüz (Cahit, 2011).

Eril toplumsal cinsiyet düzeninin kadınları anne, eş, zevce vb. pozisyonlar içerisinde tanımladığının bir başka göstergesi, 1930'lu yıllardan itibaren kurulmaya başlayan muhtelif kadın örgütünün hep hayır ve yardım amaçlı dernekler olmasıdır. Feriha Suphî'nin başını çektiği Mağusa Bayanlar Kurumu (1930), Ulviye Mithat'ın kurduğu Lefkoşa Türk Hanımları Cemiyet-i Hayriyesi (1931), Fikriye Hüseyin öncülüğünde kurulan Lapta Şefkat Yurdu (1932),

başkanlığını Rasiha Zihni'nin yaptığı Yardımcı Analar Kurumu (1936), Fezile Rifki'nin dört yıl başkanlığını yürüttüğü Mağusa Türk Bayanlar Yardım Cemiyeti (1949) gibi derneklerin (Uzman İnan & Atalay, 1998: 3-75) tümü de yoksullar, öksüz ve kimsesiz çocuklar yararına para, yiyecek ve giyecek toplamak üzere faaliyet gösteren, bu doğrultuda çeşitli hayır amaçlı etkinlikler ve kampanyalar düzenleyen kuruluşlardır.

1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşuna dek geçen süreçte hayır ve yardım amaçlı kurulan kadın dernekleri ve kulüplerinin sayısı 11 civarındadır. Fakat bu sayıya 1953 yılında kurulan Kıbrıs Türk Kadınlar Birliği dâhil değildir. Kıbrıs Türk Kadınlar Birliği, hayır ve yardım amaçlı faaliyetlerde bulunmakla birlikte, daha çok dönemin milliyetçi ruhuna uygun olarak Kıbrıs Türk kadınlarını 'milli dava' için hareketlendirmek işlevini üstlenmiştir. Birlik tüzüğünde "Kıbrıs Türk kadınlığının eşit haklarını sağlamak ve kadınlığın sosyal ve kültürel anlamda kalkınmasına hizmet etmek" (Uzman İnan & Atalay, 1998: 126) gibi bir amaç tanımlansa da, bu amaç, dönemin siyasi atmosferinden dolayı Birlik üyelerinin öncelikli siyaseti olmamış ve Birliğin yürüttüğü politika, dönemin elit erkeklerinin belirlediği milliyetçi gündeme paralel olmuştur.

Kıbrıslı Türk kadınlar, 1952 yılında eşit eğitim hakkını düzenleyen yasanın çıkmasına kadar eğitim hakkından, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın yazılmasına kadar geçen süreçte de seçme ve seçilme hakkından mahrum yaşamışlardır. Bu yıllarda, eğitim ve seçme-seçilme haklarını elde etmek, 1950'lerden itibaren yüksek öğrenim için Türkiye'ye giden kadınların sayısının artmasına, dolayısıyla da kamusal alanda görünürlüğü olan meslekler edinmelerine yardımcı olmakla birlikte, kadınların sosyal ve ekonomik statülerinin eşitlenmesine yol açmaz. Çünkü 1960 sonrasında da kadınların 'esas görevi annelik' olarak görülür ve onlardan beklenen rol ve görevlerin mekânı kamusal/dışarı alan değil, özel alan, yani 'içerisidir'.

1960'ların ortalarından itibaren Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumlar arasında baş gösteren siyasi çatışmalar kamusal alanın milliyetçi, militarist, dolayısıyla daha da eril bir alan olarak yeniden düzenlenmesi sonucunu doğurduğundan, kadınların kapatıldığı 'içeri'nin duvarları daha da kalınlaşır.

Bu duvarlar, 1974'teki bölünmeden sonra Kıbrıs'ta bir Türk ulusu ve pazarı inşa etme hasebiyle kadınların makro ölçekte ekonomiye dâhil edilmesi ile birlikte sarsılmış gibi görünse de, aslında toplumsal cinsiyet düzeninde herhangi bir değişiklik yaratmaz. Milliyetçi yönetimin sınırları belirlenmiş bir toprak parçasında, homojen bir nüfus (bir millet) ve bir devlet yaratma derdi ekonomik kalkınma için ihtiyaç duyulan emek talebini de artırdığından, bu yıllarda kadınlar, fabrikalarda ve devlet dairelerinde istihdam edilerek kamusal alandaki işgücüne dâhil edilmeye başlarlar. Velâkin, kamusal alana yapılan bu

ekonomik girizgâh, kadınların, ev içinde yapageldikleri geleneksel işlerin değişmesi veya toplumsal cinsiyet ilişkilerinin eşitlenmesi anlamına gelmez. Tam aksine, kadınlar evlilik ve aile kurumlarının o güne dek dayattığı geleneksel rolleri yerine getirmekle de mükellef bir kesim olarak çalışma hayatına dâhil olurlar.

Kadınların bu dönemde sadece emek talebini karşılamak üzere 'mecburen' kamusal alana dâhil edildiklerinin ve siyasi özneler olarak görülmediklerinin en açık kanıtı, 1975 yılında kurulan Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin (KTFD) kurucu meclisidir. Dönemin milliyetçi elit erkekleri KTFD kurucu meclisinde görev yapmak üzere çeşitli örgütlerden birer temsilci davet ederlerken, bu örgütler arasına kadın derneklerini dâhil etmemişlerdir.² Oysa adanın TAKSİM edilmesi amacıyla 1950'li yıllardan itibaren başlatılan milliyetçi mobilizasyonu desteklemesi ve Kıbrıslı Türk kadınları 'ulusal mücadeleye' katması için kurulan Kıbrıs Türk Kadınlar Birliği gibi bazı kadın dernekleri, bölünmeden sonraki bu dönemde de varlığını devam ettirmektedirler. Aslında kadın derneklerinin KTFD kurucu meclisine davet edilmemeleri tesadüf değildir. Başta dönemin toplum lideri Sayın Rauf Raif Denктаş olmak üzere, siyaset sahnesinde bulunan birçok erkek, kendisi hâlihazırda erkek egemen bir ideoloji olan milliyetçiliğin etkisindedir; dolayısıyla da kadınları karar verici siyasi özneler olarak kabul etmekten çok, onları ulusal işlevlerine göre konumlandırarak nesneleştiren patriarkal bakış açısına sahiptir (Derya, 2008).

Nitekim, 1974 sonrasında kurulan ilk kadın örgütünün adı Kıbrıs Türk Anneler Derneği'dir ve derneğin amaçları "toplumun ve devletin esasını teşkil eden aile hususunda eğitici ve öğretici çalışmalarda bulunmak; Türk kültür ve terbiyesine bağlı evlatlar yetiştirilmesi hususunda Türk annelerine yol göstermek; Türk aile ocağını ve aile nizamını sarsıcı fikirlerin ve icraatların karşısında olmak" (Kıbrıs Türk Anneler Derneği Tüzüğü, 1975, aktaran: Atalay & Uzman İnan, 1998: 22) olarak belirlenmiştir³. Gerek Kıbrıs Türk Anneler Derneği, gerekse aynı yıl kurulan Kıbrıs Türk Kadınlar Konseyi Derneği'nin tüzüklerinde tanımladıkları amaçlar, dönemin zihniyet dünyasına hâkim olan (milliyetçi) erkek egemenliğinin, kadınların muhayyile hudutlarını ve eyleycilik alanlarını nasıl sınırladığını gösteren önemli örneklerdir.

Eril tahakkümün cinsiyetlendirilmiş iktidar alanları ve kimlikler yaratarak kadınların toplumsal statülerini nasıl belirlediği, milliyetçilik ve toplumsal cinsiyet bağını irdeleyen birçok çalışmada ele alınmıştır. Ancak, mesele Kıbrıs Türk Kadın Tarihi olunca, patriarkal bakışın dayattığı cinsiyetlendirilmiş kimlik ve rollerin, sadece Türk milliyetçileri tarafından değil, sol siyaset yapanlar tarafından da dayatıldığını söylemek gerekir. Özellikle 1974 bölünmesinden sonra adanın yeniden birleştirilmesi talebiyle sahneye çıkan; 1970'ler ve

1980'ler boyunca da kendini "sosyalist devrim" paradigması içerisinde ifade eden Kıbrıs Türk solunun da yapısı, en az milliyetçiler kadar erkek egemendir. Kıbrıslı Türk solunun 1990'lı yılların başına dek sosyalist devrim paradigması dışına çıkan herhangi bir sorunsallaştırmaları olmadığı gibi, bugün dahi toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili bütünsel herhangi bir politikası yoktur. 1970'li ve 1980'li yıllar boyunca feminizm gibi doğrudan toplumsal cinsiyete dayalı iktidarı sorgulayan düşünce akımların "küçük burjuva ideolojisi" olarak kabul eden Kıbrıs Türk solu için, kadınların içinde bulunduğu ezilmişlik koşulları kapitalist sistemin bir ürünüdür ve bu sisteme karşı verilecek sosyalist mücadele, kadınların kurtuluşunu da getirecektir. Bu dönemde sınıf politikasını cinsiyet politikalarının üzerinde gören Kıbrıs Türk solu için hem evrensel düzlemde hem de yerel düzlemde yürütülmesi gereken ilk ve öncelikli siyaset, sınıf analizine dayalı sosyalist mücadele olduğundan, sol gruplar içerisinde siyaset yapan kadınların da sosyalizm dışında bir politika yürütmesi kabul edilebilir değildir. İşte 1977 yılında kurulan Yurtsever Kadınlar Birliği (YKB) de mevzubahis sol gruplardan KÖGEF içerisinde bulunan kadınlar tarafından meydana getirilmiştir. "Kadınların ve çocukların tüm çalışanlarla birlikte iş güvenliğine kavuşturulması ve kadını aşağılayan tüm gerici, tutucu görüşlere karşı mücadele etmek (Soyer, 2008)" ilkeleri etrafında örgütlenen YKB, çalışan kadınların çocuklarının bakımı için gerekli olan kreş, eşit işe eşit ücret ve pahalılığı protesto eylemleri gibi faaliyetlerde bulunarak Kıbrıslı Türk kadınların sorunlarını sosyalist dil içinden ifade etmeye girişen ilk kadın örgütüdür. Bu örgüte mensup kadınların, 1980'li yıllar boyunca "sosyalist devrim" paradigmasının kapsamadığı kadın sorunları hakkında konuşmaları "makbul olmadığı" için, YKB bağımsız bir kadın dili tutturmakta başarılı olamaz; ancak 1978 yılından itibaren 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nde eylemler düzenleyerek bu olaya görünürlük kazandırmak anlamında ileride yürünecek yolların ilk adımlarını atarlar.

1990'lı yıllar ise Kıbrıs Türk Kadın Hareketi açısından hem söylemsel hem de örgütlenme anlamında yeni fırsatların doğmaya başladığı dönemdir. Bu dönemde "sosyalist devrim" paradigmasının ışıltısını yitirmesi, o güne dek bu paradigma dışına çıkamayan "solcu" kadınların kendi hakları ile ilgili siyaset yapma alanlarını açmalarına yardımcı olur. Sağ örgütlerde siyaset yapan kadınlar ise, gerek 1991 yılında "solcu kadınlar" ile birlikte katılmaya başladıkları Çatışma Çözümleri toplantıları, gerekse diğer uluslararası toplantılar sonucunda, kadın hakları siyasetine meyiletmeye başlarlar (Derya, 2008). Bu değişim kıpırtıları, "sağcı" ve "solcu" kadınların 1995'te Pekin'de düzenlenen Birleşmiş Milletler Dünya Kadınlar Kongresi'ne katılması ile ilk meyvesini verir ve bu kongreye katılan kadınlar adaya döndükten bir süre sonra ortak bir Kadın

Platformu oluşturma kararı alırlar. Barış ve Federal Çözüm İçin Kadın Hareketi, Kadın Araştırmaları Merkezi, Yurtsever Kadınlar Birliği, Kıbrıs Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği ve Kıbrıs Türk Kadınlar Birliği'nin bir araya gelmesi ile alınan bu karar, Kıbrıslıtürk kadın hareketinin tarihinde önemli bir uğraktır. Bu karar ile birlikte 1995 yılına kadar ötelenen ve sürekli siyaset-dışı bir mevzu muamelesi gören kadın hakları siyaseti, kapatıldığı içeriden çıkmak için kısırdanmaya ve görünürlük kazanmaya başlar.

Kadın Platformu, 1996 yılında Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni (CEDAW) meclisten geçirmiş, karar alma mekanizmalarındaki kadın sayısını artırmak için gerekli olan kota tartışmasını açmış ve Aile Yasası'nda var olan cinsiyet ayrımcılıklarını gidermeye çalışarak, bu yasayı eskisine göre daha eşitlikçi bir hale getirmiştir. Fakat maalesef, Kadın Platformu döneminde dahi, Kıbrıslıtürk kadın hareketi feminist bir yapıya bürünmemiş, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesini mutad bir cinsel farklılık üzerinden konumlandıran, dolayısıyla da feminist siyasetin eril tahakkümü yıkmak üzere geliştirdiği özgürleşim alanlarını açan bir yerden gelişmemiştir.

Kıbrıslı Türk kadın hareketinin neden feminist bir yapıya bürünemediği sorusunun cevapları, şu ana kadar, Kıbrıs toplumsal cinsiyet düzeninin tarihi ile ilgili aktarılan bilgilerde mevcut olsa da yeterli değildir. Bu sorunun cevaplarının tamamlanması açısından Kıbrıs'ta toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde geliştirilen hak ve özgürlük siyasetlerini "içeri" kapatan kültürünün hangi mecralardan beslendiğine de bakmak gerekir.

Bu "içeri" kültürünü üreten mecraların başında Kıbrıslıtürk toplumunun yüz yüze ilişkilere ve akrabalık bağlarına dayalı cemaat-toplum olması gelir. Cemaat tipi toplumun karakteristik bir özelliği olan akrabalık bağları, "özel olan politiktir" düşturunu doğrulayan bir yerden, Kıbrıslı Türk kadınların siyasi pratiklerini çevreleyen gündelik hayat deneyimleri doğurmakta ve politikanın "akrabalar arasında- akrabalık ilişkilerine hanel getirmeyecek ölçüde" yapılması gibi nepotik ilişkileri yeniden üreten sınırlar çizmektedir. Akrabalık ilişkilerinin kadınlar üzerindeki iki temel siyasi tezahüründen bir tanesi, ailenin birliği ve bir aradalığı için kadınların yüklenmek zorunda bırakıldıkları geleneksel rollerin devam ettirilmesi ve siyasi işlerin erkeklere bırakılmasıdır. Bir diğer tezahür ise, politik alana çıkan kadınların bu alanda bireyler olarak değil de, erkeklere verilen referanslar içinden (birilerinin "karısı", "kızı", "gelini", "annesi" ya da "kız kardeşi" olarak) tanımlanmalarıdır. Kadınları birey olarak değil de cinsiyetleri üzerinden tanımlayan bu sosyolojik yapı, politik sorumluluklar üstlenen kadınların birlikte tarif edildikleri erkeklerin siyasi yükleri ile alana çıkmasını sağladığı gibi, kadınların yaptığı siyaseti erkeklerin etkilerine açık hale getirir.

Siyasetin öznesinin sadece erkek olarak kabul edilmesi, kadınların birlikte tarif edildikleri erkeklerin çizgisi dışına taşacak söz ve eylem alanlarını açmalarını nerdeyse imkânsız hale getirirken, bir kısırdöngü etkisi yaratarak kadınların siyaset yaptığı kurumlardaki ataerkil kültürün yeniden üretilmesini de sağlar. Kadınların ortaya koyacakları herhangi bir feminist pratik, erkekleri ve onlar tarafından çizilen sınırları "tehdit edeceğinden" ve tehdit ettiği anda da marjinalleştirileceğinden, kadın siyaseti sürekli bir meşruiyet krizi ile baş ederek iş yapmak zorunda kalır. Bugüne dek kendisini feminist olarak tanımlayan kadınların, buldukları kurumlar içerisinde ya dışlanmış, ya da karikatürleştirilmiş olduğunu gören birçok kadın, feminizmi telaffuz etmekten bile kaçınarak "gayrı meşru" duruma düşmemeye "özen" gösterir.

Kadın siyasetinin sürekli bir meşruiyet krizi içine sokulması toplumsal cinsiyet farkındalığını geliştirecek tartışmaların ve eleştirilerin yapılmasını da zorlaştıran bir faktördür. Toplumsal cinsiyet farkındalığını geliştirilecek/yaygınlaştıracak tartışmaların açılmadığı siyasi bir arenada yapılan toplumsal cinsiyet eşitliği siyaseti de haliyle egemen söylemin nesnesi haline gelme risklerinden arınamaz ve kadınların siyasi arenadaki kısıtlı görünürlüğü çoğu zaman "şekli bir demokrasiye" tercüme edilir.

Bir başka faktör, yarım asırdan fazla bir süredir devam eden "Kıbrıs Sorunu"nun çözümü meselesinin, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesi verenlerin ortaya koyduğu yasal ve kurumsal taleplere karşı "iyi bir bahane" olarak kullanılmaya devam edilmesidir. Siyasi yelpazenin neresinde durduğu fark etmeksizin siyaset sahnesinde aktif olan erkeklerin hemen hepsi, "memleket meselelerini çözerken" toplumsal cinsiyet eşitliği amacıyla gündeme getirilen talepleri Kıbrıs Sorununun çözümünden sonraya havale edegelmişlerdir.

Bir diğer önemli unsur ise, Kıbrıslı Türk toplumunun tüm modernleşme süreçlerinin, milliyetçilik ve militarizmden kaynaklanan sorunlarla sürekli kesintiye uğramasıdır. Kıbrıslı Türk toplumu, sadece dünyadan izole edilmiş bir cemaat toplumu değil, artık evrensel düzeyde kabul görmüş birçok hak ve özgürlük politikasına da uzak yaşamış bir toplumdur. Bu toplum, dünyanın cinsel devrimi tartıştığı dönemlerde, sadece bir kadının ya da erkeğin elini tutabilmek için folklor ekibine katılan; dünyanın "Vietnam'a Hayır" diye haykırarak anti-militarizmi konuştuğu bir dönemde Türk Mukavemet Teşkilatı gibi silahlı örgütlere dahil edilen; dünyanın postkolonyalizm tartıştığı, ırkçılığı, ataerkinin, nükleer silahlanmayı didik didik eleştirdiği bir dönemde kendi kolonyal geçmişi ile gurur duyan; İngiliz kolonyalizmi yetmezmiş gibi daha sonra da Türk kolonyalizmi ile milliyetçi, militarist, maço biçimlerde böbürlenmeye devam etmiş, kısacası kendi "içeri"sine kapatılmış bir toplumdur. Sürekli savaş ve tehdit algısı ile kendi "içerisine" kapatılan bu toplumda, feminizm için elzem unsurlardan biri olan

birey kültürü gelişmemiş, ortaya her türlü “yabancı” ve “farklı” olana karşı birbirine sarılan nepotik bir toplum inşa edilmiştir. Modernleşme süreçleri bu kadar kesintiye uğramış bir toplum içinde feminizm gibi özgürlük hareketlerinin geç ortaya çıkması da tesadüf değildir.

Zaten bu yüzdendir ki, bundan sadece 5 yıl öncesine kadar “bu ülkeye feminizm şartı” diyenler, ya oldukça uçuk bir mücadeleden bahsediyor gibi görülür, ya da feminizme dair o bildik önyargılar gölgesinde “ayrımcı” insanlar olarak kabul edilirdiler. Nitekim kendisine feminist diyen ve sayıları bir elin beş parmağını geçmeyecek kadar az olan kadınlar, yakın zamana dek “erkek düşmanı”, “evde kalmış” “agresif cadılar” olarak resmedilmişler ve siyasi alandan mütemadiyen dışlanmışlardı. Çünkü Kıbrıs’ta feminist olmak demek, sistematik olarak yok sayılan adaletsizliklere dair konuşmak; siyasi temsiliyetten aile içi şiddete, istihdamdan cinsel sömürüye, ev içi emekten militarizme kadar birçok insanın görmezden ya da duymazdan geldiği meseleleri gündem yaparak “rahatsızlık yaratmak” demektir. Tam da bu yüzden feministler, temsil ettikleri ve görünür kılmaya çalıştıkları sorunlar ile birlikte hep “içeriye” doğru dışlanmışlardı.

Feminist Atölye’ye (FEMA’ya) Doğru: İlk Toplantılar

Feminist Atölye, Kıbrıs’taki insan hak ve özgürlüklerini sürekli “içeriye” kapatan bu sosyal, ekonomik ve siyasi koşullar içerisinde, ilk defa 2008 yılının 4 Ekim günü, yaklaşık 15 civarında kadının bir araya gelmesi ile doğdu. En büyüğü 32, en küçüğü 16 yaşında birbirinden farklı meslek ve deneyimlerden gelen bu 15 kişilik kadın grubu, “Kıbrıs’ta Kadına Yönelik Şiddeti Konuşuyoruz” başlığı ile yapılan açık toplantı çağrısını duymuşlar ve adeta bir telefon oyunu oynar gibi, herkes birbirine haber vererek toplantıya katılmıştı. Bu ilk toplantıda, sadece Kıbrıs’ta kadına yönelik şiddetin boyutları ve bu şiddetin nasıl sessizleştirildiğini değil, kendi hayatlarımızın merkezinde ve çeperlerinde yaşanan farklı şiddet durumlarını bazen utangaç, bazense dobra dobra konuşurken bulmuştuk kendimizi. Adı o sıralar henüz Feminist Atölye olmasa da, bu 15 kişilik kadın grubu, 4 Ekim toplantısından sonra her Cuma günü bir araya gelmeye başlamış ve grup içinden gelen farklı gündem başlıkları ile toplantılar yapar olmuştular. Yapılan toplantılar, belki konuştuğumuz meselelere dair kamusal bir tartışma olmayışından, belki yıllarca etrafımızda yaşanan çeşitli egemenlik biçimlerini görüp de yeterince konuşamamış olmaktan, yoğun ve hararetle geçiyordu. Annelik rolünden cinsel yönelimlere, biyolojik cinsiyet- toplumsal cinsiyet farkına, hayatın içinde normalleştirilmiş eril dilden aile kurumuna, durmadan sohbet

ediyorduk. Konuştuğumuz meselelerin içinden çıkamayıp daha çok cevaba ihtiyaç duyarsak, bir kitap seçip o kitabın üzerinden tartışmaya çalışıyor; bu yöntem tutmazsa atölyeler yaparak kendi sorularımızı cevaplamayı deniyorduk. Yaklaşık 8 ay boyunca süren bu ilk toplantılar, kendi sözümüzü ve alanımızı tanımlamaya çalışmanın gayreti içinde geçerken, oldukça özgün, bir o kadar da acemi bir feminist aktivist grubun doğum sancılarına da sahne oluyordu. Bu acemilik, FEMA'yı oluşturmaya çalışan kadınların böylesi bir çabayı koyarken bakabilecekleri geçmiş bir deneyimin, önceden tecrübe edilmiş bir feminist örgütlülük biçiminin veya yazılı bir geleneğin olmamasından kaynaklanıyordu. Kıbrıs, feminist siyaset için herhangi bir önermede bulunamayacak kadar çoraktı ve bizlerin atacağı her adım ister istemez hatalarımızın, deneyip yanılmalarımızın, hırpalanıp yeniden düze çıkmamızın, sorgulamalarımızın, emeğimizin, umutlarımızın ve elbette özgürlük inancımızın parçalarını taşıyacaktı.

Bebek Adımlarıyla Kuruluş Çalışmaları, Seminerler, TCE Karnesi ve Görünür Olmak

Kuruluş çalışmalarının ilk aşamalarında, grupta bulunan kadınların tek ortak noktası, Kıbrıs'taki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine dair ses çıkarma isteği idi. Velâkin bu sesin nasıl ve ne zaman ortaya çıkacağı ile ilgili farklı görüşler vardı. Grubun büyük bir kısmı daha önce hiçbir feminist örgüt içinde bulunmamış olmanın getirdiği deneyim eksikliğinden hareketle kendilerine "ben feminist miyim?" sorusunu sorma ihtiyacı duyuyor; oluşacak feminist bir örgütlenmenin parçası olmadan önce yaptığı eleştirel sorgulamanın, feminist siyasetin neresine denk düştüğünü bulmaya çalışıyordu. Bu sorgulama bitmeden önce de gruba yeni katılımların bir süreliğine ertelenmesi ve grubun kamusal bir görünürlük kazanmaması gerektiğini savunuyorlardı. Bu görüşe mukabil, bir an önce feminist bir örgütlenmeye giderek acilen kamusal alana çıkma ihtiyacını duyanlar ise, feminist olmanın tamamlanan değil, sürekli yeniden kurulup bozulan bir özne pozisyonu olduğunu ifade ediyor ve "özne pratikte kurulu" diyerek bu sorgulamaların pratik süreçlerde, ortaya koyulacak deneyimler ile şekilleneceğini söylüyorlardı. "Feminist örgütlenme öğrenilen değil, yaşanılan bir süreçtir" anlayışının ağır bastığı bu görüşe göre, "ben feminist miyim?" etrafında yapılan kapalı sohbet toplantılarının grubu, aktivist bir yapılandırmadan çok, gettolaşmaya yönlendirmesi kuvvetle muhtemeldi; dolayısıyla atılacak adımlar anti-hiyerarşik, otonom ve çoğulcu bir feminist örgütlenme hedefi ile atılmalıydı.

Bu iki farklı görüş, ilerleyen zamanlarda farklılığını koruyacak olsa da, 1 yıl boyunca düzenli istişareyle ve ortaklaşma zeminlerini bularak devam etti.

İlk yapılan etkinlikler, birinci grubun ihtiyaç duyduğu gibi kapalı ama ikinci grubun ihtiyaç duyduğu gibi de örgütlenme hedefi ile gerçekleşti. "Madem Kıbrıs'ta feminist siyaset yapmaya hazırlanıyoruz, o zaman bizden önce verilen mücadelelerin tarihini daha iyi öğrenmeli; ekonomiden, siyasete, şiddetten, eğitime kadar ülkenin toplumsal cinsiyet düzenini bütün bir resim olarak görmeliyiz" diyerek seminerler düzenlemeye başladık. İlki Ocak 2009'da gerçekleşen seminere konuşmacı olarak davet ettiğimiz Sevgül Uludağ'dan Kıbrıs kadın tarihinde önemli bir rolü olan Kadın Platformu deneyimini, Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum kadınların yakın tarihte verdikleri ortak mücadeleleri dinledik. Şubat ayının ilk haftasında gerçekleştirdiğimiz ikinci seminerde ise, o sıralar Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi (DAÜ-KAEM) başkanından Kıbrıs emek piyasası ve bu piyasanın cinsiyeti üzerine bilgiler aldık. Seminerleri "toplumsal cinsiyet", "kadının insan hakları" gibi atölye çalışmaları takip ederken, o sıralar görevi nedeniyle Kıbrıs'ta bulunan ve uzun yıllar Türkiye'de örgütlü Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA-DER), WINPEACE gibi örgütlerde çalışan feminist aktivist Selen Lermioğlu'nun önerisiyle de kuzey Kıbrıs'ın toplumsal cinsiyet eşitliği karnesi gibi daha önce Kıbrıs'ta hiç gerçekleşmemiş bir projeyi yapmaya koyulduk. Hepimiz dört bir koldan kuzey Kıbrıs'ta faaliyet gösteren sendika, oda, birlik ve siyasi partilerin üyelerinin cinsiyet dağılımı ve bu örgütlerin karar alma mekanizmalarında bulunan kadın sayısını toplamaya başladık. Şubat ayını bitirirken artık elimizde sadece siyasi örgütler düzeyinde değil, kamu çalışanlarından belediye meclis üyelerine, üniversitelerden muhtarlıklara kadar, kuzey Kıbrıs'ın toplumsal cinsiyet resmini veren kocaman bir rakamlar dizisi vardı.⁴ Seminerler ve toplumsal cinsiyet eşitliği karnesinin sonuçları, grup içinde acil örgütlenme ihtiyacını duyanların sayısını da artırıyordu. Daha da ötesi, grup artık kendini Feminist Atölye adı altında tanımlamaya başlamıştı ama henüz kamusal görünürlüğü olan bir örgütlenme değildi. Bu örgütlenmenin nasıl ve hangi stratejilerle oluşması gerektiği soruları arttıkça, bu konuya dair daha detaylı çalışma yapma gereği de doğuyordu.

İşte FEMA'nın kuruluş aşamasında deneyimlerini bizimle paylaşan sosyolog ve feminist-aktivist Pınar Selek'in Kıbrıs'a gelişi, biraz da böyle bir ihtiyaç sonucunda gerçekleşti. Pınar Selek, feminist bir yazar olması dışında, Türkiye'de Üçüncü Dalga Feminist olarak tanımlanabilecek ilk örgütlerden biri olan Amargi'nin kurulmasında çok önemli sorumluluklar üstlenmiş, feminist, kuir⁵, anti-militarist ve çevreci bir örgütlenme için elzem olan deneyimleri aktarabilecek dostlardan biriydi. O dönemde henüz yeni çıkarmış olduğu *Sürüne Sürüne Erkek*

Olmak adlı kitabın da, yaptığımız anti-militarizm tartışmalarını zenginleştireceği şüphesizdi.

Işık Kitapevinin sahibi Nahide Merlen ile işbirliği yaparak 11 Mart 2009'da, Arabahmet Kültür Evi'nde 'Sürüne Sürüne Erkek Olmak' adlı konferansı düzenledik. Bu konferans, Feminist Atölye olarak düzenlediğimiz ilk "dışa" açık etkinlik idi. Konferansın ertesi günü ise Amargi deneyimi ve feminist örgütlenme üzerine Pinar ile uzun bir toplantı gerçekleştirdik. Bu toplantı esnasında Kıbrıs'ta etkili ve sürdürülebilir bir feminist örgütlenme için ne gerektiği ile ilgili düşüncelerimizi paylaşırken, bugün kullandığımız FEMA amblemi de Gülten Göze'nin maharetli ellerinden ilk kez çıkmış oldu.

2009 yılının Mayıs ve Haziran ayları FEMA'nın "içeri" den firar etmek üzere harekete geçtiği ve kamusal görünürlük kazanmaya başladığı ilk dönem oldu. En başta, o güne dek eylem alanlarında görülmemiş bir renklilik ve beklenmedik sloganlarla 1 Mayıs İşçi Bayramı yürüyüşüne katıldık.⁶ Mor tonlarında giydiğimiz kıyafetler, gece kulüpleri, cinsel sömürü, siyasal temsiliyet ve kadın emeğinin istismarı üzerine hazırladığımız pankartlar dikkatleri üzerine çekerken, hepimiz yaşadığımız anın aslında tarihi yazmak ve yapmak olduğunu biliyorduk. Çünkü 1 Mayıs 2009 eylemi ile, Kıbrıs tarihinde ilk defa adında "Feminist" kavramı geçen bir grup sokağa çıkıyordu ve bu "ilk" olma sadece Kıbrıs'ın kuzeyi için değil, güneyi için de geçerli idi. Haziran ayı geldiğinde ise, o sıralar Yenidüzen gazetesi ile birlikte dağıtılmaya başlayan haftalık, otonom dergi *gailé*'nin en arka sayfasını FEMA sayfası olarak düzenleme sorumluluğunu alarak bir başka "ilk"e daha imza attık. O günden beridir de sayfamız kesintisiz olarak yayınlanmaya devam ediyor.

Manifesto Çalışmaları: Kadın Dayanışması-Feminist Siyaset Farkı

Ekim 2008- Haziran 2009 arasında gerçekleşen ilk kuruluş çalışmalarını, FEMA'nın vizyonu, misyonu ve değerlerini tanımlayacak olan manifesto çalışmaları ve tartışmaları takip etti. Bu çalışmalarda bir yandan yerel ve küresel düzeyde gördüğümüz toplumsal cinsiyet problemlerini "sorun ağacı" egzersizleri ile netleştirmeye çalışıyor; öte yandan da "önyargı, adalet, saygı, eşitlik, paylaşım, şeffaflık" gibi ifadelerden tutun da "yaş, cinsiyet, ataerki, cinsel yönelim, militarizm, milliyetçilik vb." kavramlara kadar ne anladığımızı fikirsel düzeyde billurlaştırmaya ve ortaklaştırmaya çalışıyorduk. Manifesto çalışmaları aynı zamanda FEMA'nın kuruluş çalışmalarında ortaya çıkan iki farklı yaklaşımın, "kapalı grup olarak devam edelim" ve "bir an önce dışarıya

açılalım" yaklaşımlarının, daha belirgin çizgilerle ortaya çıkmasına da sebep oluyordu.

"Kapalı grup olarak devam edelim" diyenlerin feminizmle ilgili yaptığı sorgulama ihtiyacı devam ediyor, bu grupta bulunanlar daha çok grup üyeleri arasında gelişen/gelişecek olan kadın dayanışmasına vurgu yapıyordu. Bu grupta bulunanların temel önceliği güven duyguları ile bezenmiş, kadın olmaktan kaynaklı problemleri arkadaşça konuşabilecekleri bir dayanışma grubu idi; dolayısıyla da grup dışından gelen/gelecek olan katılımcılara temkinle yaklaşıyor, başka sorunlar ile alakadar olacak siyasi aktivizme girmek konusunda çekimser davranıyorlardı.

Bu yaklaşımın zamanla var olan grubu bir kadın gettosuna dönüştüreceğini savunarak, dışı açılmak gerektiğini söyleyenler ise feminist siyaset ve ortaklaşma için çok yakın arkadaş olmak gerektiğini savunuyor; feminist siyasetin kadın dayanışmasından ibaret olmadığını, farklı cinsel yönelimler, neoliberalizm, ekoloji, şiddet vb. birçok sorunla alakadar olacak çoğulcu bir üslup benimsenmesi gerektiğini söylüyorlardı. Hiç kuşkusuz, her iki kadının da ifade ettiği ihtiyaçlar bir diğerinden daha az önemli değildi. Bir grup olarak birlikte hareket edecek olanların birbirine güven ve dayanışma duyguları ile bağlanması önemliydi; velakin feminist bir örgütlenmeyi bir arkadaş grubundan ayıran şey de dayanışma duygusu ile yan yana gelen insanların içinde yaşadığımız toplumsal cinsiyet düzenini dönüştürmek üzere harekete geçmesi, çoğulcu katılım ve şeffaf tartışma kültürü geliştirerek hayata siyaseten müdahil olabilmesiydi.

"Kadın dayanışması" ve "Feminist siyaset" farkı olarak adlandırabileceğimiz ve FEMA kuruluş çalışmalarının ikinci dönemine damgasını vuran bu tartışmalar, tahmin edilebileceği gibi içinde yaşadığımız sosyolojik koşullardan bağımsız değildi. Bu yazının ilk bölümünde ifade edilen feminist gelenek eksikliği bir yana, Kıbrıs toplumsal cinsiyet düzeninin eril yapısı her alanında politika yapma biçimlerini de etkiliyor, hatta belirliyordu. Özellikle 1974 sonrasında milliyetçilik ve militarizmin etkisiyle kurumsallaşan siyasi gelenek, farklı düzeylerde tanımlanmış "Öteki"lere karşı kendi içine kapalı "Biz" grupları oluşturmuş; sürekli yeniden üretilen tehdit algıları ile bu "Biz"leri kemikleşmiş kimlik politikası mecralarına sabitlerken, dışarı ile doğrudan ya da dolayımı ilişkilere geçme kabiliyeti düşük birçok defansif "içeri" yaratmıştı. 1974 sonrası kuzey Kıbrıs'ında hayat bulan siyasi örgütlenmeler kendi içinde birbirine güçlü dayanışma bağları ile bağlanmış; kendi "biz"i içerisinde tanımlamadığı kolektif ifade biçimlerine sıkı sıkıya bağlı; bu kolektif ifade biçimlerinin kabuklarına sığmayan her türlü argümana karşı temkinli; bireyin değil grubun önemli olduğu hiyerarşik ve ataerkil bir örgütlenme geleneği yaratmıştı. Bu geleneğe kuzey Kıbrıs'ın izole ve kapalı politik statüsü de eklenince ortaya birbirine teğet birçok

"İçeri"den oluşan, çıkışsız, koskocaman bir **İçeriler toplama** çıkıyordu.

Kulvarların kapalı grup kimlikleri ve bunlar içinden gelişen aidiyet biçimleri tarafından tanımlandığı bir ortamda, bir bireyin kendini siyaseten gerçekleştirmesi için daha büyük kolektiflerin parçası olması, kendini içinde bulunduğu grup kimliğinden doğru tarif etmesi, yani aslında büyük cemaat içinde başka küçük cemaatlerin parçası olarak var olması hali verili bir durummuş gibi kabul ediliyordu.

Bu siyasi ve sosyal yapılanma, daha önce de belirtildiği üzere feminizm gibi temelinde bireysel özgürleşme önermesini barındıran; bu özgürleşme için otonomi ve çoğulculuğu zemin kabul eden, dolayısıyla da cemaat tipi örgütlenmelerin tam aksi bir yerde duran bir siyaset için hiç de avantajlı bir durum değildi. Nitekim FEMA'ya kadın dayanışması ihtiyacı ile gelenlerin önerdiği örgütlenme biçimi de bu yapısal dezavantajlardan nasibini almıştı. Kadınlar başka türlü bir örgütlenme deneyimine sahip olmadıkları için, en çok bildikleri hiyerarşik modellere sığınıyor ve farkında olmadan birbirine dayanışma duyguları ile bağlı, dışarıya karşı temkinli davranan bir kadın cemaati oluşturma arzusu duyabiliyorlardı. Velâkin bu arzunun sadece feminist deneyim noksanlığından kaynaklandığını söylemek de eksik olacaktır.

Toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde normalleştirilmiş ve doğal kabul edilmiş iktidar biçimlerine dair farkındalığı artan her insan, bir süre sonra o düzen içindeki ezberleri bozan ve ataerkinin normalleştirme stratejilerini sabote eden insan olur. Her iktidar gibi ataerki de, gücünden taviz vermemek için, kendisine karşı muhalefet edenleri kimlik erozyonuna uğratma, çarpıtma, yanlış temsil etme vb. gibi yöntemler kullanarak kendi devamlılığını yeniden üretir. Bu yöntemler aracılığı ile kendisini "doğru/normal", muhalefet edeni ise "yanlış/arızalı" olarak temsil ederek meşruiyetini sağlayan ataerkinin, Kıbrıs gibi bir ülkede en belirgin izdüşümlerinden biri, feminist politika yapanları karikatürize ya da marjinalize ederek yalnızlaştırmaktır. İşte bu yalnızlaştırmadır ki, kurumsallaşmış egemenlik biçimlerine karşı muhalefet etmeye girişenleri, maruz kaldıkları taarruzu birbirine sığınarak atlattırma ve "dışarı"sına karşı kendi güvenli "İçeri"sini yaratmayı arzulayan potansiyel mekânlar haline getirebilir.

Tam da buradan hareketle, FEMA kuruluş çalışmalarının ikinci dönemine damgasını vuran tartışmaların aslında feminist etik ile Kıbrıs sosyolojisinin dayattığı örgütlenme biçimleri arasında tercih yapmak zorunda kaldığımız bir süreç olduğu da söylenebilir. Bu sınav, kimi zaman kadın dayanışmasına vurgu yapanların etkisi ile kapalı grup toplantıları şeklinde devam ederken, kimi zaman da feminist örgütlenme yanlılarının teşviki ile düzenlenen çeşitli eylem ve etkinlikler ile, denge gözetilerek verilir. Örneğin 28 Temmuz 2009'da Kermiya

Çemberi'ne Sivil Savunma tarafından dikilen militarist anıtı protesto etmek amacıyla FEMA sert bir basın açıklaması yaparak, anıt önünde eylem düzenler.⁷ Bu eylemi daha sonra 8 Mart ve 1 Mayıs eylemleri gibi rutine dönüşecek 1 Eylül eylemi takip eder. Ekim 2009'a gelindiğinde ise FEMA, çeşitli film gösterimleri ve atölyeler düzenleyerek gruba katılmak isteyen yeni insanlara kapılarını açmış olur. Kasım ayında ise, uluslararası bir enstitü olan Cinsel ve Bedensel Haklar Koalisyonu ile işbirliği yaparak her yıl 9 Kasım'da 11 ülkede eş zamanlı olarak düzenlenen *One Day, One Struggle (Ortak Mücadele Hep Birlikte)* etkinliğine Kıbrıs'ı da dâhil eder. FEMA'nın daveti üzerine Homofobiye Karşı İnisiyatif Derneği (HOKİ) ile birlikte düzenlenen *One Day One Struggle* etkinliği, sadece Kıbrıs'taki cinsel ve bedensel hakları tartıştığımız bir etkinlik değil, kapatıldığımız "içeri"den firar etmek üzere atılan uluslararası adımlardan biri de olur.⁸

2010 yılı geldiğinde artık FEMA, basın açıklamaları ve sokak eylemleri ile kamusal görünürlüğü olan, Avrupa'nın farklı şehirlerinde düzenlenen çeşitli İnsan Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği konferanslarına katılan aktivist bir gruptur. Yine bu yılın 6 Mart'ında Homofobiye Karşı İnisiyatif Derneği'ni de davet ederek "Elini Bedenimden Çek!" temalı bir yürüyüş düzenleyerek Kıbrıs tarihinde bir başka "ilk"i daha gerçekleştirirken⁹, 8 Mart 2010'da KKTC'de yürürlükte bulunan Ceza Yasası'nı değiştirmek üzere bir araya gelen Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Platformu'nun kuruluş ve işleyişinde aktif görev alır. Bu süreçte, feminist aktivizmin dozajı arttıkça, FEMA aktivistlerinin sayısı da yükselir ve bu değişim 2009 yılının Haziran ayından beri yayınlanan FEMA sayfasında da yansımalarını bulur. 2010 yılının ortalarına kadar feminist felsefe ve siyasetin temel güzergâhlarını vermek üzere daha çok deskriptif ve didaktik bir sayfa olarak tasarlanan FEMA sayfası, bu dönemden sonra gruba katılan yeni aktivistlerin emeği ile okuyucu ile doğrudan konuşan, diyalojik bir sayfaya dönüşür.¹⁰

Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı (KİHEP) ve Web Sitesi

2010-2011 yılları, FEMA'nın sadece Kıbrıs'ta adından daha çok bahsedilen bir grup olduğu yıl olmakla kalmaz, aynı zamanda merkezi İstanbul'da bulunan Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği (KİHYÇD) ile kurulan kurumsal ortaklığın da yılı olur. Bu ortaklık sonucunda KİHYÇD tarafından geliştirilen ve 16 yıldan fazla bir süredir, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde uygulanarak 9500'ün üzerinde kadına ulaşan Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı (KİHEP), Kıbrıs'a da gelmiş olur. Kadınların çok çeşitli alanlarda karşılaştıkları insan hakları ihlalleri konusunda toplumsal bilinci artırarak, bu sorunlar karşısında çözümler

üretmelerine yönelik donanım kazanmalarını sağlayan; feminist bir bilinç oluşturarak kadınların kendi bağımsız örgütlenmelerini yaratmalarını desteklemeyi amaçlayan KİHEP'i Kıbrıs'a modifiye edildikten sonra, ilk grup çalışması 11 Mart-13 Haziran 2011 döneminde yapılır. Bu grubu 1 Temmuz-23 Ağustos 2011 döneminde açılan ikinci KİHEP grup çalışması takip eder. KİHEP ile birlikte FEMA, bütünsel bir kadının insan hakları anlayışı ve tamamen katılımcı bir yaklaşımla, kadınların kendi tecrübelerinden yola çıkarak günlük hayatlarını şekillendiren uygulamalar ve yazılı yasalar karşısında eleştirel bir bilinç oluşturmalarına imkân veren eğitim çalışmalarına da girişmiş olur.¹¹ Yine aynı yıl, FEMA aktivistlerinden Reşat Şaban'ın çabası sonucunda Feminist Atölye'nin internet sayfası hayata geçer. Bu sayfa ile birlikte hem FEMA'nın hem de Kıbrıs'ta feminizme dair herhangi bir örgüte dâhil olmayan bireylerin feminist politikaya dair ürettiği sözlerin bir çırpıda bulunabileceği bir arşiv de oluşmuş olur.

Sonuç Yerine: Firari Kafa Tutandır

'Firari' sadece kapatıldığı hapisaneden kaçan kişi değildir. 'Firari' kendisini kuşatan yazılı ve sözlü kurallara karşı mücadele eden, hareket alanını görünmez duvarlar gibi çevreleyen geleneklerin, alışkanlıkların, baskı ve tahakküm biçimlerinin üzerinden sıçrayarak özgürlük patikalarını kendi elleriyle açan ve egemen olana kafa tutandır. Bu yüzden FEMA her şeyden önce **firaridir**; çünkü en başından beri içine doğduğu koşulları kabul etmeyerek, kapatıldığı 'içeri'den firar etmek için birçok egemenlik biçimine kafa tutmuştur. Bu kafa tutuş, en çok eril tahakküm ekseninde doğallaştırılıp normalleştirilen iktidar biçimlerinin, aslında birer sosyal kurgu olduğunu ve bir kader gibi kabul edilmek zorunda olduğumuz kurallar olmadığını görünür kılan söz ve eylemlerde belli olur. Bir başka deyişle, dünyanın başka yerlerinde olan feminist müdahaleler gibi FEMA, Kıbrıs toplumsal cinsiyet düzeninin eril kodlar etrafında örgütlenen bir iktidar ağı olduğunu, bu ağın *doğal* değil, inşa edilmiş bir düzen olduğunu ifşa etmeye çalışmıştır. Eğer FEMA gibi küçük bir aktivist grubun Kıbrıs toplumsal cinsiyet tarihi içerisinde bir önemi varsa, bu önem, milliyetçilik-neoliberalizm-ataerki üçgeninde ortaya koyulan politikaları feminist bir yerden ifşa etme çabasında yatar. Örneğin FEMA, 2011 yılında Kıbrıslı Türk toplumunun canını en çok yakan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuzey Kıbrıs'ı kolonileştirme politikalarının bir uzantısı olan Ankara Paketi'ne karşı KKTC meclisini basarak 'Özelleştirmelere Hayır!' demiş, milletvekili ve bakanların yüzüne 'Kıbrıs Satılık Değildir!' diye haykırarak küçük bir feminist gruptan beklenmeyen büyük bir ses çıkarmıştır.¹²

Bu eylemi, '20 Temmuz Kutlamaları'nı milli bir güç gösterisine dönüştüren TC Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'a yazılan açık mektup¹³ izlemiş ve Kıbrıs'ta örgütlü bulunan birçok gücün 'dışarıya' ulaşamayan sesi bu mektup sayesinde, özellikle Türkiye'de geniş yankı bulmuştur. Kıbrıs'ta yayınladığı ilk günden itibaren, Türkiye'nin çeşitli illerindeki yerel gazetelerde yayınlanarak binlerce kişiye ulaşan bu mektup, yayınlanmasından haftalar sonra bile Türk medyasında konuşulmaya devam etmiş, hatta Cumhuriyet gazetesi gibi Kıbrıs konusunda alternatif seslere yer vermeyen ana-akım medyada bile yer bulmuştur. Kıbrıs tarihinde bir başka ilk olan Kıbrıs Feminist İnisiyatif'inin bir araya gelmesi de yine FEMA'nın bu konuda aldığı inisiyatif ve sorumluluk ile gerçekleşmiştir. TC Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Kıbrıslı Türk kadınlara '4 çocuk doğurun' demesinin ardından FEMA, kuzey Kıbrıs'ta toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları konusunda faaliyet gösteren örgütlü, örgütsüz birçok kişiyi tek tek arayarak bir eylem toplantısı gerçekleştirmesini sağlamış; bu toplantının ardından birçok örgütün birlikte oluşturduğu ve "Bedenimden ve Ülkemden Elini Çek" sloganı ile gerçekleşen eylemin mimarı olan Kıbrıs Feminist İnisiyatifi'nin kurulmasına vesile olmuştur. Bu yazı yayımlandığında muhtemelen tamamlanmış olacak olan '25 Kasım'a kadar 2500 İmza' kampanyası ise, FEMA'nın kuzey Kıbrıs'taki yasal düzenin insan hak ve özgürlüklerine uyumlaştırılması konusunda verdiği mücadelenin bir başka ayağıdır. Avrupa Konseyi Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesine dair Sözleşme'nin KKTC meclisinden yasa olarak geçmesi için başlatılan bu kampanya, FEMA'nın taciz, tecavüz, nefret suçları vb. konularda yürüttüğü mücadelenin küçük bir parçasıdır.

Tüm bu mücadeleler, toplumsal cinsiyet adaletsizliklerinin hemen her alanda hüküm sürdüğü Kıbrıs gibi bir ülkede, sadece minik adımlardır. Hem FEMA'nın, hem de bundan sonra kurulan/kurulacak olan feminist örgütlenmelerin eşitlik ve özgürlük için yürümesi gereken uzun yollar ve yıllar vardır. Emek, alın teri, dirayet ve inattan yapılmı bu yollarda yürümenin çok zor olacağı şimdiden belli olsa da artık **fırar** başlamıştır.

Notlar

¹ Bu sembolik harita için bkz. Bourideu, 2001: 13.

² Bu dönemde KTFD kurucu meclisinde görev yapan tek kadın milletvekili Eczacılar Birliği kontenjanı ile meclise giren Fatma Sezer (Azgın)dır. Fatma Sezer, Eczacılar Birliği'nin meclise göndereceği temsilci için yaptığı seçimlere katılarak temsilcilik için yarışmış ve seçimi kazanmıştır. Bu dönemde Eczacılar Birliği içinde faaliyet gösteren milliyetçiler, Fatma Sezer'in kadın ve sol düşünceli

olmasından dolayı rahatsız olmuşlar, kendisinin meclise gitmemesi için seçimleri tekrarlamışlar, fakat Sezer'in ikinci defa seçimi kazanmasını engelleyememişlerdir

³ Kıbrıs Türk Anneler Derneği Tüzüğü, 1975, madde (2)

⁴ FEMA Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi için bkz:

http://tr.feministatolye.org/index.php?option=com_content&view=category&id=7&Itemid=12

⁵ Kuir (Queer) Teori: Kuir (queer) teorisi kromozomal cinsiyet, cinsiyet ve cinsel dürtüler konusunda bugüne kadar sarsılmaz kabul edilen bir takım analitik modellerdeki tutarsızlıkları gözler önüne seren, heteroseksüelliği merkeze alan bu modellere direnç gösteren bir teorik yaklaşımdır. Queer her ne kadar lezbiyen ve gey konuları ile eşleşmiş olsa da konunun analitik alt başlıkları arasında cross-dressing (karşı cins gibi giyinme), çift cinsiyetlilik, cinsiyetsizlik ve cinsiyet düzeltme ameliyatları da vardır. İster bir bireysel performans isterse de akademik eleştiri olarak olsun, queer heteroseksüelliğin baskınlığına karşı durmaktadır. "Doğal" cinsel kimliklerin doğruluğunu da sorgulayan queer teori "erkek" ve "kadın" kavramlarını da problematik bulur. Queer teori, sabit olduğu sanılan cinsiyet, seks ve cinsellik gelişimi kavramlarını özellikle lezbiyen ve gey kavramlarının ışığında çoklu ve değişken bir pozisyona getirmiştir. Queer Teori hakkında daha detaylı bilgi için bkz: Teresa de Lauretis, 1991; Judith Butler, 1993.

⁶ Sloganlardan bazı örnekler: "Görünmeyen Emek Sesini Yükselt", "Full mesai emekçiyim, kadını", "Gece Kulüpleri Kapatılsın", "Pez...nk'in Yasalı Olur mu?", "Görünmez Değiliz", "Saçım da uzun aklım da", "Feminizm hemen şimdi", "Kota Demokrasidir!", "Sabah da akşam da meydandayız!".

⁷ Bu eylem için bkz: Feministler Militarist Anıtlarınızı İstemiyor!-

http://tr.feministatolye.org/index.php?option=com_content&view=article&id=168:feministler-militarist-anitlarnz-istemiyor&catid=8:basn-bildirileri&Itemid=6

⁸ Bu etkinlik için bkz: 11 Ülke, Yüzlerce Kişi, Hep Birlikte Haykırıyoruz: "Cinsel Haklar bir İnsan Hakları Meselesidir.

http://tr.feministatolye.org/index.php?option=com_content&view=article&id=169:11-uelkeyezlerce-kii-hep-birlikte-haykryyoruz-cinsel-haklar-bir-nsan-haklar-meselesidir-&catid=8:basn-bildirileri&Itemid=6

⁹ 6 Mart 2010 eylemi, hem isminde Feminist kavramı bulunan bir örgütün, hem de LGBTQ hakları ile uğraşan bir örgütün Kıbrıs tarihinde 8 Mart eylemi düzenlediği ilk tarihtir.

¹⁰ 2010 yılı ortasından itibaren FEMA aktivistleri, çeşitli karakterler tasarlayarak okuyucu ile doğrudan konuşan bir yazı tarzını FEMA sayfası ile buluşturur. Bu karakterler, erkeklik ve ataerki eleştirisi yapan *Solina Osman*, milliyetçilik ve militarizme karşı yazılarıyla *Anti-Militarist Laila*, Kıbrıs ağzı ile konuşan ve yerel düzeyde ataerkini çeşitli biçimlerine karşı eleştiri getiren *Müntüfiye Aba*, *Feminus* gezegeninde yaşayarak dünyadaki cinsiyetçi düzene dair gözlemlerini aktaran *Uzaylı Zekiye*, dünya feminist tarihi içerisinde rol oynamış kadınların hikayesini anlatan *Flamenko Desideria*, medyadaki cinsiyetçiliği eleştiren *Tenkide Mormirat*, kitap eleştirileri yapan *Kıvrırcık Keziban* ve ekofeminist yazılar yazan *Organiko Feminiko* karakterleridir.

¹¹ Bu çalışmalar ile ilgili daha detaylı bilgi için bkz:

http://tr.feministatolye.org/index.php?option=com_content&view=category&id=17&Itemid=33.

¹² Bu eylem içi bkz: <http://www.havadiskibris.com/haber/6393/mecliste-feminist-eylem.html>.

¹³ TC Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'a Açık Mektup:

http://tr.feministatolye.org/index.php?option=com_content&view=article&id=342:femadan-erdoana-ack-mektup&catid=8:basn-bildirileri&Itemid=6.

Kaynakça

- Atalay M. & Uzman İnan B., (1998). *Kıbrıs Türkünün Değişim ve Gelişiminde Kıbrıs Türk Kadın Dernekleri*, 2. Cilt. Mağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayını.
- Azgin F. (1998). *Ulviye Mithat ile Feminist Buluşma*. Lefkoşa: Ultra Baskı.
- Bohner A. & Ellis C. (2006). Communication As Autoethnography. İçinde Shepherd G., St. John J. & Striphas T. (Eds.), *Communication As Autoethnography: Stances on Theory*. Sage: 110-122.
- Bourdieu P. (1990). *In Other Words*, Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu P. (2001). *Masculine Domination*. Cambridge: Polity Press.
- Butler J. (1993). *Bodies That Matter: On the Discursive Limits of 'Sex'*. New York: Routledge.
- Cahit N. (2011). *Araplara Satılan Kızlarımız*. Lefkoşa: Ajans Yay Ltd.
- Chambers C. (2005). Masculine Domination, Radical Feminism and Change. *Feminist Theory*, 6(3): 325-346.
- Derya D. (2008). Kendine Ait Odaların Kapılarını Aralamak: Kıbrıslı Türk Kadın Hareketinden Portreler- Fatma Azgin. *Kıbrıs Yazıları*, 10-11-12: 7-14.
- Derya D. (2009). The Unwritten History of Turkish Cypriot Women's Movement. İçinde Salvaterra C. & Waaldjik B. (Eds.), *Paths to Gender, European Historical Perspectives on Women and Men* Pisa, Pisa University Press: 141-153.
- Derya D. (2011). Gendered democracy is not a real democracy. İçinde Derya D. (Ed.), *On the Way to Gender Equality*. Nicosia: EU CSST: 6-27.
- Foucault M. (1990). *The History of Sexuality*. London: Penguin Books.

- FEMA (2008). 11 Ülke, Yüzlerce Kişi, Hep Birlikte Haykırıyoruz: "Cinsel Haklar bir İnsan Hakları Meselesidir. FEMA internet sitesi:
<http://tr.feministatolye.org>.
- FEMA (2008). Feministler Militarist Anıtlarınızı İstemiyor! FEMA internet sitesi.
<http://tr.feministatolye.org>.
- FEMA (2009). FEMA internet sayfası. Kıbrıs'ta Feminizm: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi. <http://tr.feministatolye.org>.
- FEMA (2011). TC Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'a Açık Mektup. *Amargi Feminist Dergi*, 12: 71-77.
- Güven-Lisaniler F. (2008). Kıbrıs emek piyasasındaki kadınların ortak paydası: İkincil olmak. *Kıbrıs Yazıları*. 10-11-12: 75-83.
- Güven Lisaniler F. (2003). *Kadının Statüsünün Tesbiti: Kadın Erkek Eşitliğine Doğru Bir Adım*. Gazimağusa: Kıbrıs Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği.
- Havadis Gazetesi (2011). Meclis'te feminist eylem. 30.06.2011.
<http://www.havadiskibris.com>.
- Jenkins R. (1992). *Pierre Bourdieu*. London: Routledge.
- De Lauretis T. de (1991). Queer Theory: Lesbian and Gay Sexualities', differences. *Journal of Feminist Cultural Studies*, 3(2): iii-xviii.
- Rabinow P. & Dreyfus H. (1982) *Michel Foucault, Beyond Structuralism and Hermeneutics*. Chicago: University of Chicago Press.
- Richardson L. (2000). Writing: A Method of Inquiry. İçinde, Denzin N. K. & Lincoln Y. S. (Eds.), *Handbook of Qualitative Research*, 2nd Edition. Thousand Oaks, CA: Sage. Sage Publications: 923-943.
- Soyer D. (2008). Yurtsever Kadınlar Birliği Deneyimi. CTP Kadın Kolları 1. Toplumsal Cinsiyet Konferansı, Lefkoşa, Kuzey Kıbrıs, 8 Mart, 2008.

Uzman İnan B. & Atalay M. (1998). *Kıbrıs Türkünün Değişim ve Gelişiminde Kıbrıs Türk Kadın Dernekleri*, 1. Cilt. Mağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayını.

Feminist Atelier: Deserting From the Bondage of “the Private”

Doğuş Derya

Cyprus University

Abstract

This article attempts to shed light on the short history of the Feminist Atelier, a feminist activist group gathered in 2008, from within the historical, social and cultural conditions of Cyprus. As the first group that has the concept “feminist” in its name, the Feminist Atelier signifies the coming of a new political epoch wherein anti-hierarchical policies based on feminist ethics would be one of the most important strategies in the fight against hegemonic forms of Cypriot patriarchy.

Keywords: *Feminist Atelier, feminist, North Cyprus, gender, woman, feminist ethics, organisation.*

2010-2012, KKTC-TC Ekonomik Protokolü: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Açısından Değerlendirilmesi

Assessment of the Possible Effects of TR-TRNC 2010-2012 Economic Protocol on Gender Equality

Fehiman Eminer*

Lefke Avrupa Üniversitesi

Öz

1986 yılından itibaren KKTC-TC arasında uygulamaya konulan mali yardım programları özellikle son yıllarda daha çok tartışılır hale gelmiştir. Buna rağmen KKTC'de bugüne kadar bu programların etkinliğini ve etkilerini ölçen herhangi bir akademik çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışma, şu an uygulanmakta olan, "2010-2012 Kamunun Etkinliğinin ve Özel Sektörün Rekabet Gücünün Artırılması" programının, toplumsal cinsiyet eşitliği üzerindeki olası etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası tarafından uygulanan mali programların etkilerini ölçen araştırmalar, bu çalışmada yol gösterici olmuşlardır. Çalışma iki ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde çalışmanın arkaplanı; Kuzey Kıbrıs ekonomisinin ölçek ve politik tanınmamasının getirdiği ekonomik kısıtlar, mali yardım programlarına ihtiyaç duyulmasına neden olan koşullar, KKTC-TC mali yardım programlarının tarihsel süreç içerisinde yapısal, boyut ve içerik bakımından nasıl bir değişime uğradığı sunulmaktadır. İkinci bölümde, şu an yürürlükte olan ve ilk kez keşif serbest bırakmanın uygulandığı 2010-2012 programı programın hedefleri doğrultusunda geliştirilen ve uygulamaya konan politikalar analiz edilmekte ve toplumsal cinsiyet eşitliği üzerindeki olası etkileri tartışılmaktadır. Çalışma, Program çerçevesinde uygulamaya konan politikaların içerik ve pratikteki uygulamalarının, kadının işgücüne katılımını ve istihdamını düşürücü sonuçlarından yola çıkarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğini artıracaklarını öngörmektedir.

Anahtar kelimeler: 2010-2012 protokolü, yapısal uyum programları, KKTC-TC, toplumsal cinsiyet eşitliği, kamu harcamaları, özelleştirme, kadın istihdamı.

---

* Dr. Fehiman Eminer, Ekonomi Bölümü, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Lefke Avrupa Üniversitesi, Lefke-Kuzey Kıbrıs. E-posta: fehiman@yahoo.com

Giriş

Dünya Bankası (DB) ve Uluslararası Para Fonu (UPF), 1970'li yıllardan sonra birçok fakir ve gelişmekte olan ülkeye ekonomik istikrar ve yapısal uyum programları adı altında kaynak sağlamaktadır. Bu tür programlar ülkelerin kalkınmasına belli bir program çerçevesinde yapısal katkı sağlarlar. Yapısal uyum programları sayesinde gerçekleşen reformlar, ülkelerin ekonomik büyüme ve istikrara kavuşmalarını amaçlarlar. Uluslararası kuruluşlar yanında ülkeler ikili anlaşmalar sonucunda da koşullu (bir programa bağlı) mali yardımlar/krediler alabilmektedirler. Bu çalışmanın konusu olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti – Türkiye Cumhuriyeti (KKTC-TC) arasında imzalanan 2010-2012 protokolü iki ülke arasında yapılan bir anlaşmadır.

Kuzey Kıbrıs ekonomisi küçük ölçekli bir ekonomi olması yanında tanınmamış olmanın getirdiği birtakım olumsuzluklarla karşı karşıyadır. Bunların başında da süregelen hale gelen yüksek bütçe açıkları ve artırılamayan yerel gelirler gelmektedir. Bütçe gelirlerine göre yüksek olan bütçe giderleri, genelde kamu kesiminin etkin olmaması ile açıklanmaktadır. Yerel gelirlerini¹ artıramayan Kuzey Kıbrıs, uluslararası kuruluşlardan kaynak alamama nedeni ile Türkiye'den dış yardım ve kredi şeklinde bütçeye kaynak sağlamaktadır. Zaman zaman toplam yerel gelirler, Türkiye'den alınan dış yardım ve krediler toplamının altında kalmaktadır. Sürdürülebilirliği olmayan bu yapısal sorunu Türkiye, 1986 yılından sonra Kuzey Kıbrıs'a aktarılan kaynakları bir programa bağlayarak çözmeye çalışmıştır. Bu yıldan itibaren Kuzey Kıbrıs ekonomisi mali programlarla tanışmış, buna rağmen bütçe açığının azaltılması veya vergi gelirlerinin artırılması konularında mesafe kat edilememiştir. Özetle Kuzey Kıbrıs kaynaklarını etkin kullanamayarak, dış bağımlılığı devam ettirmektedir. Bu durumu sonlandırmak isteyen Türkiye, 2006 yılında imzalanan protokolde ilk kez mali kaynakların koşullu serbest bırakılma kriterini uygulamaya koymuştur. İlk protokolde sıkı şekilde uygulanamayan koşullu serbest bırakmanın yarattığı memnuniyetsizlik, 2010-2012, 2. Ek Protokolünün daha katı bir şekilde uygulanması ile kendini göstermiştir.

Dünyada yapılan çalışmalar bu tür yapısal uyum programlarının ekonomiler üzerindeki genelde makro etkilerini ölçmekle birlikte önemli sayıda çalışmada uyum programlarının farklı gelir grupları, etnik köken ve cinsiyetler üzerindeki etkilerini de araştırılmaktadır. Kuzey Kıbrıs'ta ise 2010-2012 mali işbirliği protokolü tartışmaları genelde kamu-özel kesim üzerindeki etkileri ekseninde tartışılmaktadır. Yapılan literatür taramasında "mali protokollerin" toplumsal cinsiyet eşitliği üzerindeki olası etkilerini tartışan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak Kuzey Kıbrıs'ta çalışma yaşamı ile ilgili yapılan

çalışmalar kadınların, işgücüne katılım, ortalama gelir, karar alma mekanizmalarında temsil edilme açısından erkeklerin oldukça gerisinde yer aldığını, Kuzey Kıbrıs emek piyasasında yatay ve dikey mesleki ayrışmanın önemli boyutlarda olduğunu göstermektedir. Kadınların işgücüne katılım (%39) erkeklerin (%70) oldukça gerisindedir. İstihdam edilen kadınlar geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin uzantısı meselelerde yoğunlaşmışlardır. Gerek kamu, gerek özel sektörde kadınlar, ikincil işler olarak tanımlanabilecek düşük ücretli, düşük verimlilikteki işlerde istihdam edilmişlerdir. Kadınların ortalama yıllık gelirleri erkeklerin %75'ine denk gelmektedir (Güven-Lisaniler & Uğural, 2001; Güven-Lisaniler 2003, 2008, 2010; Bhatti, 2004; Güven-Lisaniler & Bhatti 2004/2005; Aldemir, 2002).

Bu bağlamda protokolün toplumsal cinsiyet eşitliği üzerindeki olası etkilerinin tespiti önem arz etmektedir. Çalışmanın amacı, 2010-2012 TC-KKTC Protokolünün, Kuzey Kıbrıs'ta cinsiyet üzerindeki olası etkilerini ortaya koymaktır. Protokolde yer alan, kamu kesiminin küçültülmesi ve özel sektörün güçlendirilmesi hedeflerinin, dünyadaki araştırmalar temel alınarak Kuzey Kıbrıs'ta kadınların çalışma yaşamındaki konumunun nasıl etkileyeceğinin değerlendirilmesi, çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır. İstatistiki verilerin geç yayınlanması bu protokolle ilgili sayısal analiz yapmayı güçleştirmektedir. Çalışma açısından diğer bir dezavantaj ise birçok verinin cinsiyete göre ayrıştırılmamasıdır.

Kuzey Kıbrıs'ta mali yardımların önemini ve süreci anlayabilmek açısından, çalışma öncelikle Kuzey Kıbrıs ekonomisi ve kamu kesimi dengesi hakkında genel açıklamalarla başlamaktadır. Daha sonra Kuzey Kıbrıs'ta protokol geleneği ve literatürde yer alan konuyla ilgili araştırmalara yer verilmektedir. Son olarak da KKTC-TC, 2010-2012 protokolünün toplumsal cinsiyet eşitliği açısından analizi yapılmaktadır. Çalışma, toplumda mali programların etkilerinin tartışılması açısından zemin oluşturmayı, ve etkilerinin farklı gruplar açısından ele alınmasının önemine dikkat çekmeyi hedeflemektedir.

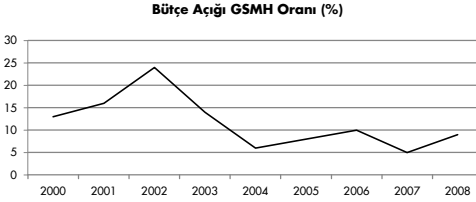
Kuzey Kıbrıs Ekonomisi ve Kamu Kesimi Dengesi

Kuzey Kıbrıs ekonomisi, küçük ölçekli ekonomilerin yapısal özelliklerini taşımaktadır. Küçük ölçekli ekonomilerinin temel özellikleri arasında, sınırlı doğal kaynaklara ve işgücüne sahip olmaları yer almaktadır. Bu tür ekonomiler, küçük ölçekli üretime, büyük olmayan bir tüketici piyasasına, çok açık bir ekonomiye, ithalata bağlı bir ticaret yapısına, göreceli olarak diğer ülkelerin piyasalarında küçük bir etkiye ve ekonomik, iklimsel veya diğer doğal şoklara karşı oldukça kırılgan bir yapıya sahiptirler (Josling, 1998). Kuzey

Kıbrıs için de geçerli olan bu koşullar, ülkelerin sınırlı kaynaklara ve gelişmemiş bir iç pazara sahip olmaları, sanayilerinin gelişmesine imkân vermemektedir. Sanayinin diğer gelişmiş ülkelere nazaran daha az gelişmesi, uluslararası bağlamda bu tür ülkelerin rekabet gücünü azaltmaktadır. Bu nedenle küçük ada ekonomilerinde uluslararası ticaret, diğer büyük ülkelere nazaran daha önemli bir yere sahiptir.

Küçük ölçekli ekonomilerin yapısal nedenlerden dolayı dışa bağımlı olmaları kaçınılmazdır. Kuzey Kıbrıs'ın bu olumsuz yapıya ek olarak maruz kaldığı ambargolar, ekonominin her geçen gün daha kötüye gitmesine neden olmaktadır. Hizmetler sektöründe yoğunlaşan üretim, yukarıda bahsedilen nedenlerden dolayı ekonomide beklenen katma değeri yaratamamıştır. 2003 yılında çözüm umudunu güçlendiren ve böylece belirsizliğin ortadan kalkacağı inancını pekiştiren Annan Planı ülkede inşaat sektörünün hızlı bir büyüme yakalamasına neden olmuş ancak bu da çözümün gerçekleşmemesi ile uzun sürmemiştir. Herhangi bir sektörde istikrarlı bir büyüme yakalayamayan Kuzey Kıbrıs'ta devlet bütçesi de bu durumdan olumsuz etkilenmektedir. Şekil 1'de de görüldüğü gibi Kuzey Kıbrıs ekonomisi yıllar itibarı ile önemli bütçe açıklarına sahip olmuştur. Bütçe açığı sorunu Kuzey Kıbrıs'ta kamunun büyük olması nedenine bağlandığı gibi, kamu gelirlerinin yeterli düzeyde olmaması ile de açıklanmaktadır.

Şekil 1. Yıllar itibarıyla bütçe açığı (2000-2008)

Kaynak: DPÖ. (2008). Ekonomik ve Sosyal Göstergeler.

Kamu kesiminin büyük olması, küçük ada ekonomilerinin ortak özelliği olarak kabul edilir (Brautigam ve Woolcock, 2001). Küçük ekonomi olmanın yanı sıra, tanınmamış olması ve ambargolara maruz kalması, Kuzey Kıbrıs'ta özel sektörün yeterince gelişmemesine ve kamu kesiminin büyük olmasına neden olmaktadır. Ekonominin büyümesinde önemli rolü olan lokomotif sektör olarak

kabul edilen hizmetler sektörü ve diğer sektörlerin gelişmesi devlet teşvikiyle gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Devletin temel fonksiyonları yanında özel yatırımları da teşvik eder durumda olması kamu kesiminin payını, daha doğru bir ifade ile kamu harcamalarını artırmaktadır. Olumsuz gibi görünen bu durum, devletin temel fonksiyonları olan; kaynak dağılımında etkinlik, gelir dağılımında adalet, ekonomik büyüme ve istikrarın sağlanmasına da hizmet etmektedir (Conolly ve Munro, 1999). Yine de devletin büyüklüğünü sadece ekonomik büyümeyi sağlamaya yönelik bir durum olarak açıklamak doğru veya yeterli bir açıklama olmayacaktır. Bunun nedeni de Kuzey Kıbrıs'ta kaynakların etkin dağılmadığı yönünde genel bir kanı olması yanında, teşvik verilen sektörlerin ekonomik büyümeye ne kadar katkı sağladıklarının tam olarak ölçülemediğidir. Eğitim ve sağlık sektörleri bunların başında gelmektedir. Bu nedenle de yüksek kamu harcamaları ve artmayan ekonomik çıktı, kamunun etkisiz olduğu yönündeki yargıyı her geçen gün daha da güçlendiriyor. Kamunun etkin olmaması her zaman büyük olması ile doğru orantılı değildir. Ancak genelde kamu harcamalarının yüksek olması kamunun büyük olduğu ve etkin olmadığı şeklinde algılanmaktadır. Oysa Tablo 1'de İsveç kamu harcamalarının oldukça yüksek olduğu buna karşın 2006 yılında kamu gelirlerinin giderlerinden daha yüksek olduğu görülmektedir. İsveç, Hollanda ve Lüksemburg gibi örnekler, yüksek kamu harcamalarını kamu gelirleriyle karşılayabilmektedirler. Bu nedenle, bu ülkelerde kamu kesiminin büyük olması kamunun etkin olmadığını düşündürmemektedir.

Tablo 1. Seçilmiş AB Ülkelerinde ve Kuzey Kıbrıs'da Kamu Harcamalarının ve Kamu Gelirlerinin GSYİH (%) Payları 2006

Seçilmiş Ülkeler	Kamu Harcamaları	Kamu Gelirleri	Vergi Gelirleri
Avusturya	48.7	48.2	41.7
Belçika	50.0	48.7	44.5
Danimarka	55.1	55.1	49.1
İrlanda	35.9	35.9	31.9
İtalya	46.0	46.0	42.1
Lüksemburg	40.7	43.3	35.9
Hollanda	45.5	46.4	39.3
Portekiz	45.9	43.2	35.7
Polonya	43.1	39.2	33.5
İsveç	53.1	55.6	49.1
Kuzey Kıbrıs*	46.9	36.8	18.7

Kaynak: OECD. (2009). OECD in Figures Statistics on the Member Countries; DPÖ. (2008). Ekonomik ve Sosyal Göstergeler. S.44. *Kuzey Kıbrıs verileri GSMH oranı olarak verilmiştir.

Kuzey Kıbrıs ekonomisinde kamu harcamalarının GSYİH payına bakıldığında AB ülkelerine yakın olduğu, ancak vergi gelirlerinin GSYİH payına bakıldığında AB ortalamasının oldukça altında yer aldığı görülmektedir (OECD, 2009). Bütçe harcamalarının tamamına yakınının vergi gelirleriyle finanse edilmesi bütün ülkelerin hedeflediği bir durumdur. Ancak her ülkenin vergi dışı birtakım gelirleri de bulunmaktadır, bunlar vergi kadar istikrarlı değildirler ve bütçe gelirleri içerisinde vergi gelirlerine kıyasla küçük bir paya sahiptirler. Toplam kamu gelirleri ile kamu harcamaları arasındaki fark bütçe açığını yansıtmaktadır. Avusturya, Danimarka, İrlanda ve İtalya'nın 2006 yılında bütçe açığı vermedikleri (denk bütçe), Lüksemburg, Hollanda ve İsveç'in bütçe fazlası verdiği görülmektedir. Kuzey Kıbrıs'ın ise yüksek bir bütçe açığına sahip olduğu görülmektedir. Tablo 1'den de görüleceği gibi birçok AB ülkesinde toplam gelirler ile vergi gelirleri arasında önemli bir fark yokken, Kuzey Kıbrıs'ta vergi gelirleri, toplam gelirlerin yarısı kadardır. Bunun nedeni fon gelirlerinin ve dış yardımların da toplam gelirler içerisinde yer almasıdır. AB ülkelerinde fon gelirleri diye bir gelir kalemi bulunmamakta ve bu tür gelirler vergi adı altında toplanmaktadır. Fonlar vergilerin aksine daha kolay değiştirilebildiği için siyasi iktidarların elinde önemli bir kaynak yaratma enstrümanı haline alabiliyor. Fonların denetimi oldukça zor olduğundan yolsuzluğun artmasına kolayca fırsat vermektedir. Fonların diğer bir olumsuz yönü ise tamamen tüketiciye yansıtıldıklarından dolayı vergilerin yükünü ve dolayısı ile orta ve düşük gelirli olanların ödediği vergi yükünü görece olarak artırmaktadır. Kuzey Kıbrıs, ithalde alınan KDV ve stopaj vergileri yanında yerli üretimi koruma amaçlı fonlar uygulamaktadır.

AB ülkeleri ve diğer gelişmiş ülkeler vergi adaletinin ve etkinliğinin sağlanması için dolaylı vergilerin payını dolaysız vergilere göre düşürmektedirler. Kuzey Kıbrıs'ta ise dolaylı vergilerin payı gittikçe artmaktadır. Vergi gelirleri, fon gelirleri eklendiğinde de AB ülkelerine göre düşük kalmaktadır (Tablo 1). Vergi gelirlerinin düşük olması yanında, toplanan vergilerin önemli bir kısmının dolaylı vergilerden oluşması, vergi yükünün adil dağılmadığının önemli bir göstergesidir. AB ülkelerinde 2009 yılında toplam vergi gelirlerinin %34'ü dolaylı vergilerden oluşurken, dolaysız vergilerin payı %66 olmuştur (Eurostat, 2011). Bu durum Kuzey Kıbrıs'ta dolaylı vergiler lehine değişmektedir. 2008 yılında Kuzey Kıbrıs'ta dolaylı vergilerin payı %57 iken dolaysız vergilerin payı %43 olarak gerçekleşmiştir. Bu açıklamalar Kuzey Kıbrıs'ta yüksek bütçe açıkları yanında yapısal vergi sorunları olduğunu göstermektedir.

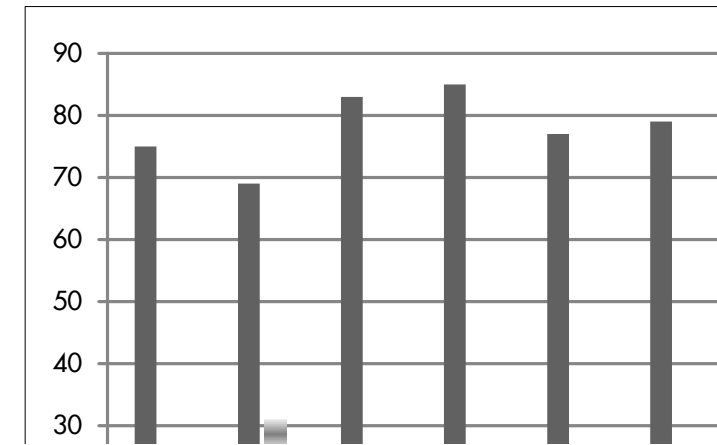

Kuzey Kıbrıs'ta Dış Yardımlar ve Borçlanma

Kuzey Kıbrıs ekonomisinde kamu kesiminin önemli bir paya sahip olması, ancak bütçe yerel gelirlerinin bütçe giderlerini karşılama oranının düşük olması, yıllar itibarı ile değişmeyen sorun olarak görülmektedir. Yerel gelirlerle karşılanamayan kamu harcamaları dış yardım ve borçlanma yolu ile karşılanmaktadır. Dış yardımların büyümeye olumlu etkisi olduğunu ortaya koyan çalışmalar, bu yardımların ancak yatırımlarda kullanılması durumunda ekonominin olumlu etkileneceğini söylemektedir (Easterly, 1999). Fakir ülkelerde yapılan çalışmalarda ise yardımların daha çok fakirliği azaltmak veya önlemeye yönelik olması nedeni ile ekonomik büyümeyi artırması beklenmediği söylenmektedir. Bu çalışmalardan bazıları da dış yardımların ülkelerin demokratik işleyişini ve ekonomik büyüme oranını olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır (Djankov ve Montalvo, 2006).

1977 yılından itibaren Kuzey Kıbrıs devlet bütçesinde dış yardımlar önemli bir paya sahip olmuştur. Neredeyse tamamı Türkiye Cumhuriyetinden sağlanan dış yardımlara rağmen, Kuzey Kıbrıs bütçesi sürekli açık vermektedir. Bu bütçe açığı da önemli ölçüde Türkiye kaynaklı kredilerle finanse edilmektedir. Ancak 1990'lı yıllarda iç borçlanmanın TC'den alınan borçların önüne geçtiği görülmektedir. Kuşkusuz daha sonraki yıllarda iç borçlanmanın azalması ve gittikçe Türkiye kaynaklı borçlanmanın artmasının temel nedeni, artırılamayan yerel gelirlerdir. İç borçlanma TC'den alınan borcu artıran önemli bir faktör olmuştur. Şekil 2'de 1978 yılından itibaren yerel gelirlerin ve dış yardımların toplam bütçe gelirleri içerisindeki beşer yıllık dağılımı görülmektedir.

Şekil 2: 1978-2008 Yerel Gelirler ve Dış Yardımların Toplam Bütçe Gelirleri İçerisindeki Payı (%)

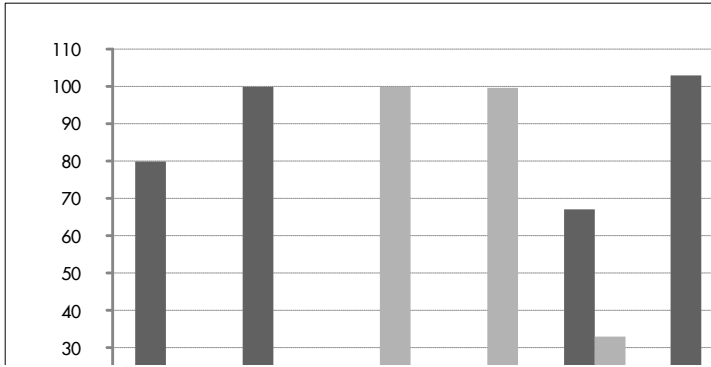

Kaynak: DPÖ. 2008. Ekonomik ve Sosyal Göstergeler

Şekil 2’de de görüldüğü gibi yerel gelirler, bütçe gelirlerinin önemli bir kısmını karşılarsa da dış yardımların payı oldukça önemli bir yere sahiptir. İstikrarsız da olsa bütçe gelirlerinin farklı yıllarda %15 ile %30 arasında dış yardımlarla finanse edildiği görülmektedir. Yerel gelirlerde istikrar sağlanamaması ve özellikle vergi gelirlerinin yeterli düzeyde toplanamaması dış yardımların payının azalmasına imkan vermemektedir. Yapılan araştırmalar, Kuzey Kıbrıs’ın kişi başı milli gelir düzeyi birçok küçük ekonomiden yüksek olmasına rağmen, aldığı dış yardımların çok yüksek olduğunu göstermektedir (TÜSİAD, 2009). Kuzey Kıbrıs ekonomisinin daha önce açıklanan nedenlerle dış pazarlara açılmaması ve üretimi artıramaması, dış yardımlara bağımlılığı zorunlu hale getirmektedir.

Kuzey Kıbrıs’ın borç yapısına baktığımızda 2008 yılında, GSMH’nin % 9.3’ü olan bütçe açığının borçlanma ile finanse edildiği görülmektedir.

Şekil 3:1978-2008 Kuzey Kıbrıs Devlet Bütçesinin Yıllık Borç Dağılımı (%)

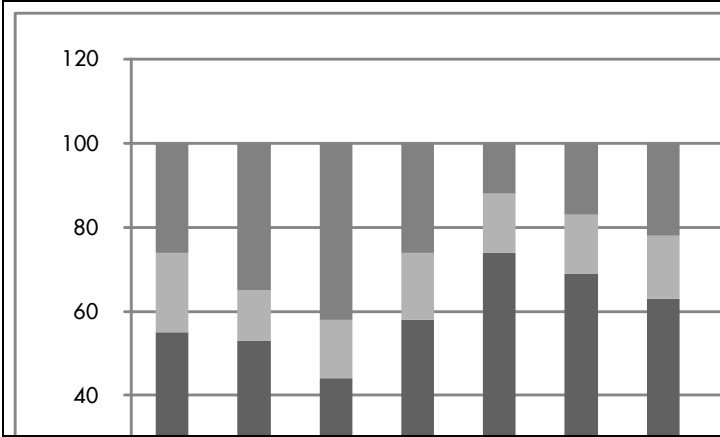
Kaynak: DPÖ. 2008. Ekonomik ve Sosyal Göstergeler

Şekil 3, Kuzey Kıbrıs borç dağılımını vermektedir. Türkiye Cumhuriyeti yanında iç piyasadan alınan borçlar da zaman zaman bütçe açığının finansmanında önemli paya sahip olmuştur. Kuzey Kıbrıs’ın tarihsel süreç içerisindeki borç yapısını görebilmek amacı ile 1978-2008 yılları arasında beşer yıllık dağılımı Şekil 3’de yer almaktadır. Az da olsa belli yıllarda bütçe açığının tamamen iç borçlanma ile finanse edildiği Şekil 3’de de görülmektedir. Ancak iç borç ödemelerinin yapıldığı yıllarda bu miktar bütçe açığına eklenerek TC tarafından finanse edilmektedir. Örneğin 2003 yılında bütçe açığından daha fazla bir miktar Türkiye’den kredi olarak alınarak bu fark iç borç ödemesi olarak kullanılmıştır. Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi iç borçlanma daha sonraki yıllarda Türkiye’den alınan borç miktarını artırmaktadır.

Kuzey Kıbrıs'ın TC'den aldığı borç miktarına dış yardımlar da eklendiğinde bütçe giderlerinin önemli bir kısmının Türkiye tarafından finanse edildiği görülüyor. Şekil 4 bu durumun daha iyi anlaşılması açısından 2000-2008 yılları arasında bütçe giderlerinin finansman kaynakları oransal dağılımını göstermektedir.

Şekil 4'te de görüldüğü gibi 2000'li yılların başında bütçenin yarısına yakını TC kaynakları ile finanse edilmekte idi. 2003 sonrasında ekonomik büyümenin sağladığı yerel gelirlerdeki artışla beraber dış yardımlar ve borçlanmanın payı az da olsa düşüş göstermiştir. Ancak bu düşüş süreğen hale gelen Türkiye'den alınan yardımların önemini azaltmamaktadır.

Şekil 4: 2000-2008 Kuzey Kıbrıs Bütçe Giderlerinin Finansman Kaynakları Oransal Dağılımı (%)

Kaynak: DPO, 2005. Ekonomik ve Sosyal Göstergeler

*2007 ve 2008 yıllarında borçlanmanın yıl içerisinde alınan avans nedeni ile bütçe açığının üzerinde olması toplamı %100'ün üzerine çıkarmıştır. Kısaca gerçekleşen bütçe harcamaları tahmin edileni aşınca avans alınmış ve bu da bütçe açığını artırmadan alınan borç miktarını artırmıştır.

KKTC-TC Protokol Geleneğine Genel Bir Bakış

Uluslararası Para Fonu (UPF) ve Dünya Bankası ile 1970'li yıllarda başlayan ve 1980'li yıllarda artarak devam eden "yapısal uyum" veya "ekonomik istikrar" programları temelde ekonomik büyümeyi hedeflemektedir. UPF daha çok ekonomilerde istikrar sağlamayı amaçlarken bunun için bütçe açığı gibi bazı göstergelerde birtakım sınırlamalar getirir. Dünya Bankası ise daha çok ülkelerin kalkınmasına yönelik programlar çerçevesinde fon sağlamaktadır

(Mullaney, 2007). Yapısal uyum programları, kaynak sıkıntısı olan fakir ve gelişmekte olan ülkelere çoğu zaman bir ön koşul olarak sunulmaktadır.

Uluslararası kuruluşlardan istikrar veya kalkınma amaçlı fon sağlayamayan Kuzey Kıbrıs, bu açığı Türkiye ile imzalamış olduğu protokollerle kapatmaktadır. Kuzey Kıbrıs bütçe giderlerini önemli ölçüde TC kaynakları ile finanse edebilmektedir. Kuzey Kıbrıs'ın içinde bulunduğu ekonomik ve siyasi yapı nedeni ile ekonomik büyüme ve kalkınma için kullanabileceği bir dış kaynak olmadığından, tıpkı diğer uluslararası kuruluşlar gibi Türkiye de Kuzey Kıbrıs'a aktardığı mali yardımları bir protokol çerçevesinde vermektedir. İmzalanan protokoller, mali yardımların nasıl kullanılacağı ile ilgili yol gösterici ve aynı zamanda kısıtlayıcı olmakla beraber, bütçeyi disipline etmeyi de amaçlarlar.

1977 yılı ve sonrası için mevcut olan veriler, bütçede mali yardımların her yıl için önemli bir paya sahip olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin liberalleşme süreciyle, Türkiye ile Kuzey Kıbrıs arasında imzalanan mali protokoller gündeme gelmiştir. İlk olarak 5 Aralık 1986 yılında "Ekonomik İşbirliği Protokolü" imzalanmıştır. Daha sonra imzalanan, 1997 Ekonomik İşbirliği Protokolü, devletin büyüklüğü ve kamunun etkinliğinin artırılması için kamunun küçültülmesini hedefliyordu. Söz konusu protokol, kamunun küçültülmesi için özelleştirmelerin gerçekleştirilmesini öne çıkarıyordu (Aslan, 2011). Buradaki temel hedef, DB ve UPF gibi uluslararası kuruluşların uyguladığı yapısal uyum ve istikrar programlarının benzerini uygulayarak, Kuzey Kıbrıs'ta mali işbirliği ile yapısal reformları hayata geçirmektir. Yıllar itibariyle veriler incelendiğinde bu protokollerin bütçe açığının azaltılması ve kamunun küçültülmesi hedeflerine ulaşamadığı görülmektedir. 1996 yılında bütçe açığının GSMH'ya oranı yaklaşık %4 iken 1998'de %10'a çıkmıştır. Kamunun büyüklüğüne bakıldığında ise 1996 yılında kamu harcamalarının GSMH içindeki payı % 38'den 1998 yılında %45'e yükselmiştir (DPÖ, 2008). 1999 yılında yaşanan ekonomik darboğaz, Türkiye'nin 2000 yılında açıkladığı "Ekonomik İstikrar Programı'nın" uygulamaya konulmasını gündeme taşımıştır. Bu program ile ekonomik kalkınma değil, daha çok Uluslararası Para Fonu'nun birçok gelişmekte olan ülkede uyguladığı yapısal uyum programları gibi, ekonomik büyümenin ve istikrarın sağlanması hedeflenmekte idi. Bu program daha sonra 2001 yılında "Ekonomik İstikrar ve Üretim Dayalı Büyümeye Geçiş Programı" olarak değiştirilmiştir (Aslan, 2011). Burada öne çıkan hedef kamunun etkinleştirilmesi değil, ekonomik istikrarın sağlanması için üretimin artırılması olmuştur. Üretimin artması, bütçe açığının azalmasına da katkı sağlayacaktır. O dönemde Türkiye'de yaşanan finansal kriz nedeni ile öncelikli olarak Kuzey Kıbrıs finans sektörü ele alınmış ve özelleştirme de yine 2001 yılı programında

yer alan hedeflerden olmuştur. Kuzey Kıbrıs'ın yapısal sorunu olan bütçe açığı ise Türkiye ile Kuzey Kıbrıs arasında imzalanan hiçbir protokol ile azaltılamamıştır. Bu nedenle UPF gibi uluslararası kuruluşların sıklıkla uyguladığı mali kaynakları koşullu serbest bırakma yöntemine 2006 yılında imzalanan "Kalkınma için Yapılandırma ve Destek Programı 2007-2009" ile geçilerek yeni bir dönem başlamıştır. Ancak bu dönemde de bütçe açığı, koşullu serbest bırakma yöntemi ile kontrol altına alınamamıştır. 2006 yılında imzalanan ve temelde kalkınmayı hedefleyen protokolün diğer bir önemi de bugün uygulanmakta olan 2010-2012 programının dayandığı temel protokol olmasıdır. Bu protokol 2006 yılında imzalanan protokolün 2. EK protokolü olarak hayata geçirilmiştir (Protokol, 2009). 2007-2009 protokolünde amaçlandığı gibi uygulanamayan mali yardımların koşullu serbest bırakılma kriteri, 2010-2012 "Kamunun Etkinliğinin ve Özel Sektörün Rekabet Gücünün Artırılması Programı" ile daha katı bir şekilde uygulamaya konulmuştur.

Süreğen hale gelen bu yapısal sorunlara, 2010-2012 protokolü daha kapsamlı ve kalıcı bir çözüm getirmeyi hedeflemektedir. KUZEY KIBRIS-TC arasında imzalanan son protokol bütçedeki yapısal sorunları ve diğer ülkelerle karşılaştırıldığında farklılık gösteren unsurları düzeltmeyi amaçlayan hedefler içermektedir. Bu açıdan bakıldığında ekonomiyeye olumlu katkılar sağlamayı hedeflerken kamu kesimini etkinleştirmeye ve özel sektörün rekabet edebilirliğini artırmaya yönelik çağdaş unsurları içermemektedir. Cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi de bugün çağdaş dünyada kamu kesiminde etkinliğin önemli unsurlarından bir tanesidir.

2010-2012 KKTC-TC Protokolünün Cinsiyet Eşitliği Açısından Değerlendirilmesi

2010-2012 protokolünün temel amacı, kamuda etkinliği sağlamak ve özel sektörün rekabet edebilirliğini artırmak olarak belirlenmiştir. Bu programla amaçlanan ne tek başına kalkınmanın sağlanması ne de ödemeler dengesinin veya istikrarın sağlanmasıdır. Temel hedef bütçe açıklarının ve Türkiye'den alınan yardımların azaltılması ve Kuzey Kıbrıs ekonomisinde kamu harcamalarını azaltmak suretiyle, devlet payının küçültülerek özel sektörün payının artırılması olarak özetlenebilir. Kuzey Kıbrıs'ta 1986 yılından itibaren imzalanan protokollerin, ekonomik veya sosyal etkilerini ölçen çalışmalar yapılmamıştır. Dünya genelinde yer alan bazı çalışmalar, bu programların ülkeleri, ekonomik büyüme ve kalkınma açısından nasıl etkilediğini analiz etmektedir. Daha az sayıda olsa da toplumsal cinsiyet eşitliği üzerindeki

etkilerini araştıran çalışmalar da bulunmaktadır. Bu alışmalar Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'nun uyguladığı yapısal uyum ve istikrar programlarının kadın ve erkek üzerinde farklı etkilerini yok saymakta olduklarını ve bu durumun programların başarisını olumsuz etkilediğini belirtmektedirler (Mullaney, 2007; Haddad ve diğerleri, 1995; Elson 1995; Palmer, 1995).

Mullaney (2007), yaptığı çalışmada Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların uyguladığı kalkınma programlarının kadını daha az etkilediğini ortaya koyarken, Uluslararası Para Fonunun uyguladığı koşullu programların kadını erkeğe göre daha çok etkilediğini bulgulamaktadır. Mullaney'in bulguları, kalkınmayı dikkate almayan mali programların kadının statüsünü kötüleştirdiğini, kadının kalkınma göstergeleri geriletteğini ve programın başarisından bağımsız olarak kadının statüsünü olumsuz etkilediğini göstermektedir. Oysa kalkınma hedefli programlarda eğitim, sağlık, istihdam gibi göstergelerin iyileştirilmesi, kadının statüsünü iyileştirmekte veya korumaktadır. Mullaney'in çalışmasından elde edilen diğer önemli bir bulgu da bütçe harcamalarının azaltılması sonucu, sosyal hizmet harcamalarındaki düşüşün, kadını erkeğe göre daha çok etkilediğidir. Palmer (1995), vergi ve harcama politikalarının cinsiyet açısından nasıl sonuçlar doğurduğunu incelemiş ve özellikle bütçe harcamalarının düşürülmesi ile kadının erkeğe oranla daha fazla zarar gördüğünü belirtmiştir. Palmer'in diğer bir bulgusu da 20.yy'da hızla gelişen kalkınma amaçlı yapısal uyum programlarının kadını dışladığı ya da yok saydığı yönündedir. Kadının bu programlardan erkeğe göre daha çok etkilendiğini kabul edip, toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısından programlara eklemek gerektiğini vurgulamaktadır.

Elson (1995), 1980 sonrası gelişmekte olan ülkelere Dünya Bankası veya diğer taraf ülkeler tarafından çok sayıda yapısal uyum programlarının uygulandığını belirtmektedir. Elson, bu tür programların makroekonomik açıdan planlandığını, cinsiyet farklılığının gözetmediğini bulgulamaktadır. Makroekonomik açıdan planlanan programlar iki unsur içerir; bunlardan birincisi yapılacak yardım ve diğer de bu yardımların koşullu olarak serbest bırakılma reçetesi olan ekonomik reform programlarıdır. Elson bu çalışmasında toplumsal cinsiyet farkındalığını makroekonomik planlara nasıl dahil edileceği üzerine bir analiz yapmıştır.

Haddad ve diğerleri (1995) istikrar ve yapısal uyum programlarının cinsiyet üzerindeki etkisinin tarafsız olduğunun kabul edildiğini, ancak bunun gerçekte erkeği kadına göre kayırdığını görmezden gelmek olduğunu vurgulamaktadır. Haddad ve diğerleri, diğer çalışmaların vurguladığı gibi, istikrar ve yapısal uyum programları ile alınan tedbirlerin başında gelen kamu harcamalarının

kısılmasının kadını daha olumsuz etkileyeceğini bulgulamaktadır. Bunun nedeninin de diğer yazarlar gibi kadının sosyal rolünden kaynaklandığını da eklemektedir. Aynı çalışma istikrar programlarının kamu istihdamını önemli ölçüde azalttığını ve genelde kadın kamu çalışan sayısını daha çok azalttığını söylemektedir. Oysa gelişmekte olan ülkelerde kamu kesimi daha fazla sosyal güvenlik, eşitlik ve daha uygun çalışma saatleri içerdiği için kadınlar tarafından daha çok tercih edilmektedir (Mullaney, 2007).

UPF ve Dünya Bankası'nın uyguladığı istikrar ve yapısal uyum programlarının genelde kadın üzerindeki etkisini araştıran çalışmalar, eğitim ve sağlıkla ilgili analizleri de içermektedir. Rose (1995) ve Buchmann (1996), istikrar ve yapısal uyum programlarının gelişmekte olan ülkelerde eğitim ücretlerini artırdığını ve bu durumun kadınların eğitim oranını düşürdüğünü tespit etmişlerdir. Bu çalışmalar sağlık ve eğitime bütçeden ayrılan payın azalması ile kadının erkeğe göre bu hizmetlerden daha az yararlandığını ortaya koymaktadır.

Cinsiyete duyarlı bütçeleme konusunda önemli çalışmaları olan Stotsky (2006), bütçe açıklarını azaltma amacı ile uygulanan kamu harcamalarının kısılmasının kadını erkeğe oranla daha olumsuz etkilediğini ortaya koymuştur. Kamu harcamalarının azaltılması kamu hizmetlerinin miktarını azalttığı gibi, bu hizmetleri (eğitim, sağlık ve benzeri) pahalılaştırmaktadır. Özellikle çalışmayan kadın ve çocukların çoklukla yararlandığı bu hizmetler, kadının olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Bunun nedeni de gelir ve fiyat değişikliklerine kadının daha duyarlı olması olarak açıklanmaktadır (Stotsky, 2006). Ancak, Stotsky söz konusu çalışmada bütçe açıklarının azaltılmasına yönelik vergi artışlarının cinsiyet üzerindeki etkisinin kesin olmadığını bulgulamıştır. Hükümetlerin hangi vergilerde artış yapacağına bağlı olarak cinsiyet üzerindeki etkinin değişebileceğini, bu nedenle de vergi artışlarının cinsiyet üzerindeki etkileri ile ilgili genelleme yapmanın zor olduğunu söylemektedir. Stotsky aynı çalışmada özellikle ekonomik daralma dönemlerinde uygulanan istikrar programlarının, kamu istihdamının azaltılmasını ve kamu kurumlarının özelleştirilmesini amaçladığını belirtir. Formel sektörde kadın istihdamının en yüksek olduğu alan olan kamu sektörü, kamu istihdamının azaltılması ile kadını erkeğe göre daha fazla etkileyecektir. Rama (2002), Vietnam'da kamu kesiminin küçültülmesinin kadın üzerindeki etkisini analiz etmiş ve özellikle kadın istihdamının olumsuz etkilendiği sonucuna varmıştır.

Alesina ve Perotti (1996) yaptıkları çalışmada mali yardım programlarını iki kategoriye ayırarak ekonomiye etkilerini analiz etmişlerdir. Bu ayrıma göre birinci kategorideki programlar sadece kamu harcamalarının, özellikle kamu maaşları, sosyal transferler ve kamu istihdamının azaltılmasını hedefler. Bu

grupta vergi artışları öncelikli hedefler arasında yer almamakla beraber programın hedefleri arasındadır. İkinci grupta yer alan mali yardım programları ise daha çok vergi artışlarına ve vergi tabanının genişletilmesine odaklanır. Bu grupta kamu harcamaları sadece yatırım harcamaları olarak azaltılır ancak maaş, transfer ve istihdam azaltılması söz konusu değildir. Yaptıkları araştırma sonucu birinci grup mali yardım programlarının daha yaygın bir şekilde uygulandığı ve daha etkin olduğu sonucuna varmışlardır. Bunun nedeni, birçok ülke için önemli sorun haline alan bütçe açıklarının kamu maaşları ve sosyal transferlerin azaltılması ile kontrol altına alınmasının daha hızlı sonuç vermesidir. Bunun yanında vergi artışları piyasada daraltıcı etki yaratırken kamu harcamalarının azaltılması yöntemi, genişletici etki yaratmaktadır². Diğer yandan bütçe açıklarını azaltmak için uygulanan programlar toplumun tepkisine sebep oldukları için hükümetler tarafından genellikle hedeflendiği gibi uygulanamazlar. Mali yardımların koşullu serbest bırakılması durumunda ise hükümetler zorunlu olarak programları uygulayarak bütçeyi disiplin altına almada başarı sağlamaktadırlar. Alesina ve Perotti'nin yapmış olduğu gruplandırmada, ikinci grupta vergileri artırmayı gerektiğinden özellikle sermaye kesimi tarafından tepki gösterileceği için uygulanması daha zordur. Diğer taraftan kamu harcamalarının kısılması sermaye açısından da olumlu sonuçlar doğuracağından, üstelik bu uygulamadan etkilenecek olanların da orta gelir grubunu temsil etmesi, siyasi maliyeti düşürmektedir. Uygulanan neo-liberal politikalar açısından bakıldığında, ekonomiyi olumlu etkileyen birinci kategori yardım programlarının sahipleri ve uygulayıcıları tarafından yaratacağı sosyal maliyet dikkate alınmadan tercih edilmektedir.

Bu açıklamalardan sonra Kuzey Kıbrıs'ta uygulanmakta olan son protokolün Alesina ve Perotti'nin yapmış olduğu sınıflandırmada kamu harcamalarının azaltılmasına odaklanan birinci grupta yer aldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Oysa çalışmanın başında Kuzey Kıbrıs kamu kesimi dengesi açıklanırken, sorunun kamu harcamalarının büyüklüğünden çok vergi gelirlerinin düşüklüğü olarak tespit edilmişti. Çalışmanın devamında, çalışmanın amacı doğrultusunda kamu harcamalarının kısılmasına odaklanan ve vergi ile ilgili reformları ikinci plana iten 2010-2012 Protokolünde yer alan belli başlı hedefler, cinsiyet eşitliği açısından değerlendirilecektir.

Kamunun etkinliğinin artırılması hedefi

Devletin en önemli fonksiyonu olan etkinlik, ekonomideki mevcut kaynaklarla, toplumun ihtiyacı olan maksimum mal ve hizmetin üretildiği durumu ifade eder

(Conolly & Munro, 1999). Bu tanımdan hareketle kamunun etkinliğini artırmak da bu sektördeki kaynakları kullanarak üretim miktarının artırılması olarak açıklanabilir. Daha fazla kamusal üretime ihtiyaç yoksa eğer, etkinliği sağlamak için sektördeki kaynakları (üretim faktörleri) azaltmak, başka sektörlerle kaydırmak gerekmektedir. Eğer sorun etkin kullanılmayan kaynak sorunu ise çözüm, mevcut kaynaklardan daha fazla verim almak yani tam kapasite kullanılmayan kaynakların randımanlı kullanımını sağlamak ve böylece sektördeki çıktıyı artırmaktır. Kuzey Kıbrıs için kamunun büyük olması sorunu bir yana, kamunun etkin olmadığı da hep tartışılmaktadır. Kamunun büyük olduğu kanısı³ bu sektörde daha fazla kaynak kullanımına ihtiyaç olmadığına da açık bir göstergesidir. Sorun, kamuda mevcut kaynakların fazlalığı ve bu kaynakların yeniden dağılımının adil ve etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi sorunudur. Bu durumda üretimde verimli olarak kullanılmadığı düşünülen kaynakları (istihdamı) azaltmak veya maliyetlerini (ücretler) düşürmek, programda da yer alan çözüm yöntemleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Protokolde Kuzey Kıbrıs kamu kesiminin etkinleştirilmesine yönelik iki temel hedef bulunmaktadır. Birincisi kamu istihdamının azaltılması ve ikincisi de kamu ücretlerinin düşürülmesi. Programda, personel giderlerinin bütçe içindeki payının azaltılması ve kamu istihdamına sınır getirilmesi ifadeleriyle yer almaktadır (Protokol, 2009: 16). Literatürde yer alan birçok çalışma, mali programlarda yer alan kamu istihdamının azaltılma hedefinin, kadını erkeğe göre daha çok etkilediğini ortaya koymaktadır. Kamu sektöründe sosyal güvenliğin, ücretlerin özel sektöre göre daha yüksek ve çalışma saatlerinin daha düzenli olması, kadının yoğun olarak bu sektörde çalışmasına neden olmaktadır (Güven, 2010). Mullaney (2007), bu tespiti geliştirmekte olan ülkeler için genellemiştir. Tanınmamış ve dış pazarlara açılmamış olan Kuzey Kıbrıs ekonomisinde gelişmemiş özel sektör, kamu istihdamını daha cazip kılmaktadır. Tablo 2, Kuzey Kıbrıs'da kamu ve özel sektör istihdamının dağılımını vermektedir. Toplam istihdamın sadece %32'sini kadınlar oluştururken, kamu istihdamının %43.5'inin kadın olduğu görülmektedir. Bu durum çalışan kadınların önemli bir kısmının kamuda yer aldığını göstermektedir. Dolayısıyla Kuzey Kıbrıs'ta da kamu istihdamının azaltılması kadını erkeğe göre daha olumsuz etkileyecektir.

Tablo 2: Kamu istihdamının cinsiyete göre dağılımı (2010)

	Toplam	Erkek	Kadın
Toplam İstihdam	93,498	63,298	30,201
Toplam İstihdamın Dağılımı (%)	100	68	32
Kamu İstihdamı	15,802	8,918	6,884
Kamu İstihdamının Dağılımı (%)	100	56.5	43.5
Kamu Yönetici Sayısının Dağılımı (%)	100	75	25

Kaynak: DPÖ. (2010). Hanehalkı İşgücü Anketi

Mullaney (2007), bazı ülkelerde kadının kamu istihdamındaki payının azalması ile özel sektörde kadın istihdamının artacağını belirtmektedir. Ancak daha kötü çalışma şartları, daha düşük ücret ve daha az sosyal güvenlik anlamına gelen bu durum, kadının konumunun kötüleşeceği gerçeğini değiştirmeyecektir. Artan kamu dışı kadın istihdamı, zamanla olumsuz çalışma şartları nedeni ile kadını ekonomik hayatın dışına itebilecektir (Haddad ve diğerleri, 1995). Bu tür, kamu istihdamını azaltıcı kararlar, kadına verdiği zarar yanında ekonomiyi ve mali programların başarısını da olumsuz etkileyecektir. Azalan kadın istihdamı üretimi olumsuz etkileyeceğinden sadece ekonomik çıktı değil aynı zamanda devlet gelirleri de azalacaktır. Dolayısı ile Kuzey Kıbrıs için uygulanan programın zaten düşük olan kadın istihdamını daha da düşüreceği gerçeği yanında, ekonominin de olumsuz etkileneceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bir anlamda kadının erkeğe göre daha olumsuz etkilenmesi, ekonominin ve toplumun olumsuz etkilenmesi anlamına gelmektedir.

Kamunun etkinleştirilmesi için kamu harcamalarının azaltılması toplumun bir kesimini, kadını, erkeğe göre olumsuz etkilemektedir. Oysa günümüzde benimsenen yaklaşımlarda kamu kesimindeki etkinlik, ancak toplumun tüm kesimlerinin kamu hizmeti ihtiyacının dikkate alındığı durumda sağlanabilir. Bunun gerçekleştirilebilmesi de ancak toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığının ve toplumda dezavantajlı grupların tümüne karşı duyarlılığın plan ve programlara yerleştirilmesi ile mümkün olacaktır (Genç, 2010).

Söz konusu protokolde, kamu kesiminde etkinliğin sağlanması için cari harcamaların kısılması gereği üzerinde durulmaktadır. Tablo 3, 2010-2012 protokolünde yer alan yerel harcamaların dağılımını vermektedir. Bu tabloya göre bütçe harcamalarının yaklaşık %84'ü maaş ve benzeri ödemelere ayrılmaktadır. Maaş giderlerinin azaltılmasına yönelik alınan tedbirlerin başında 2009 yılında eşel-mobil sistemine göre yapılan maaş artışlarının altı aya çıkartılması ve ek mesai ödemelerinin yeniden düzenlenmesi gelmektedir. Mullaney (2007), kamuda çalışan kadınların ücret düşüşlerinden daha çok etkileneceğini söylemiştir. Aynı çalışma, kadınların genellikle alt düzey kamu çalışanları olmaları, kamu istihdamı ve ücret değişikliklerinden daha çok

etkilenmelerine neden olduğuna vurgu yapmaktadır. Kuzey Kıbrıs'ta yönetici kadrosunda olan kadın sayısının az olması yanında alt düzey kadın kamu çalışanı sayısı da düşüktür. Kuzey Kıbrıs kamu sektöründe kadınlar daha çok memur olarak çalışmakta, ilkokul mezunu veya düşük eğitilmiş kadınların kamuda iş bulmaları erkeklere oranla daha sınırlıdır (Güven-Lisaniler, & Uğural, 200; Güven-Lisaniler 2008, 2010). Bu durum Kuzey Kıbrıs'ta kadın kamu çalışanlarının avantajlı olduğunu göstermemektedir. Güven-Lisaniler ve Uğural (2001) kadınların kamuda çoğunlukla memur olarak çalışmalarının emek piyasasında daha az esnek oldukları anlamına geldiğini belirtmektedirler. İş değiştirmelerinin veya yeni iş bulmalarının zor olacağı kabul edilmektedir.

Tablo 3'te de görüldüğü gibi kamu çalışanlarına ödenen personel ödemeleri yanında cari transferler (emekli maaş ve ikramiyeleri, kıdem tazminatı...) de bütçe harcamaları içerisinde önemli bir paya sahiptir. Daha önce de bahsedildiği gibi kamu harcamalarının azaltılmasını öngören programlar, ücretler yanında sosyal güvenlik harcamalarının da azaltılması için çalışırlar. Bu sebeple 2010-2012 protokolünün hedeflerini gerçekleştirmeyi amaçlayan KKTC Sosyal Güvenlik değişiklik yasa tasarısı tartışılmaktadır.

Tablo: 3 Yerel Giderlerin Bütçe İçindeki Payları (%)

	2008
Personel	44
Sosyal Güvenlik	2
Mal ve Hizmet Alım Giderleri	6
Faiz Giderleri	1
Cari Transfer	43
Diğer	2
Toplam	1

Kaynak: Protokol. (2009). 2010-2012 Kamunun Etkinliği ve Özel Sektörün Rekabet Gücünün Artırılması Programı. s.15.

Özel sektörün rekabet gücünün artırılması hedefi

Programın diğer önemli hedefi de "Reel Sektörün Desteklenmesi" olarak belirlenmiş, ancak 2007-2009 döneminde bütçe açıkları nedeni ile özel sektöre ayrılan kaynaklar bütçeye aktarılmış ve dolayısı ile istenen sonuç alınamamıştır. Yine aynı dönemde Kamu İktisadi Teşebbüslerinin (KİT) yeniden yapılandırılması gerçekleştirilememiş ve bu da rekabet ortamının yaratılmasını engellemiştir (Protokol, 2009). Bu sebeple 2010-2012 döneminde KİT'lerin

yeniden yapılandırılması daha katı bir şekilde uygulanırken, KİT'lerin özelleştirilmesi de ağırlıklı olarak gündemde yer almaktadır. Özelleştirmenin, özel sektörün rekabet edebilirliğini artırması yanında, bütçe açığının finansmanına da katkı sağlaması beklenmektedir (Protokol, 2009).

2010-2012 döneminde KİT'lerin yeniden yapılandırılması ve özelleştirme konusunda önemli adımlar atılmıştır. Devlet üniversitesi olan Doğu Akdeniz Üniversitesi bünyesinde bulunan, Doğu Akdeniz Koleji ve İlkokulunun (DAK-DAİ) özel sektöre devredilmesi, bir KİT olan Saray Otelin özel bir işletmeye kiralanması ve gündemde olan Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu ve Telefon Dairesi gibi kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi süratle hayata geçiriliyor. Belki daha ilk başta söylenmesi gereken Kıbrıs Türk Hava Yolları'nın (KTHY) tasfiyesi ve bu durumun yarattığı sosyal sorunlardır. Daha önce de belirtildiği gibi mali programlar, özellikle harcamaların kısılmasına odaklanan koşullu serbest bırakma programları, bu uygulamaların toplumsal sonuçlarını dikkate almamaktadırlar. Elson (1995), istikrar programlarının toplumsal etkileri içermediklerini, sadece bütçe açıklarını gidermek veya ekonomik büyümeyi/istikrarı sağlamak gibi konulara odaklandıklarını belirtmektedir. Ancak toplumsal etkileri yok sayan programların başarı şansının olmadığını da eklemektedir.

Kamunun etkinleştirilmesi ile aynı etkiye sahip olacağından burada tekrar KİT'lerin etkinleştirilmesinin cinsiyet eşitliği üzerindeki etkisi ele alınmayacak, özelleştirmenin etkileri tartışılacaktır. Prizzia (2005), özelleştirmenin toplumun her kesimini olumlu veya olumsuz etkilemekle beraber, cinsiyet eşitliği üzerinde olumsuz etkisi olduğunu söylemektedir. Prizzia yaptığı detaylı araştırmasında birçok Doğu Avrupa ve Asya ülkeleri ile Brezilya'da özelleştirmelerin kadını olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Özelleştirme nedeni ile azaltılan istihdam kadını erkeğe göre daha çok etkiler. Kadının yeniden iş bulması erkeğe göre daha zor ve bulunduğu takdirde de çalışma koşulları ve ücret çoğu zaman kamu kuruluşundaki ücret ve koşullardan daha kötü olmaktadır. Bu olumsuz etki kadının emek piyasasına katılım oranını azaltmakla kendini göstermektedir.

Özelleştirme dünyada 1990'lı yıllarda hız kazanmış olsa da Kuzey Kıbrıs'ta 1997 yılında Sanayi Holding'in kapatılması ile başlamış ve 2003 yılında Türk Alkollü İçki ve Şarap Endüstrisi Ltd. Şti'nin (TAŞEL) %51 hissesinin özele devredilmesi ile devam etmiştir. Özelleştirme dünyada birçok ülkede 1980'li yıllardan itibaren gerçekleşmiş ve ekonomik ve sosyal sonuçları akademik çalışmalarla analiz edilmiştir. Bu ülkelerin tecrübelerine bakıldığında alınacak önemli dersler bulunmaktadır. Örneğin Brezilya'da özelleştirme devlet tekeli ortadan kaldırmış ancak özel oligopoller yaratarak toplumun devletten başka hizmetler talep etmelerine neden olmuştur (Ayres, 1995; Prizzia, 2005). Bunun

yanında kuşkusuz kısa dönemde bütçe açıklarına önemli katkı sağlanmıştır. Özelleştirmenin ekonomik ve sosyal maliyetini araştıran çalışmalar oldukça çok sayıdadır ancak cinsiyet eşitliği üzerindeki etkiyi araştıran çalışmalar sınırlı sayıdadır. Cinsiyet üzerindeki etkiyi araştıran çalışmaların özelleştirmenin kadını erkeğe göre olumsuz etkilediğini söylemelerinin temel dayanağı kadının emek piyasasındaki statüsüdür. Tablo 4'te de görüldüğü gibi kadın, birçok ülkede, erkeğe göre daha düşük istihdam oranına sahiptir, daha düşük ücretli işlerde çalışıyor ve vasıfsız işçi olarak çalıştığı için de yeniden iş bulması daha zor oluyor. Özelleştirme, özelleştirilen kurumda çalışan herkesi olumsuz etkilemekle beraber, erkeğin kadına göre aynı şartlarda yeni bir iş bulma olasılığı daha yüksek olduğundan (birçok başka faktöre bağlı olarak), kadın özelleştirme nedeni ile daha çok zarar görmektedir (Prizzia, 2005).

Kuzey Kıbrıs'ta 2010-2012 döneminde yapılmış olan özelleştirmelerle ilgili herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Özelleştirilen ve kapatılan kamu kurumları içerisinde en fazla çalışana sahip olan KTHY, yeni kurulan havayolu şirketinin aktif hale geçmesi ile eski KTHY çalışanlarının bir kısmının istihdam edilmesi beklenmektedir. Hala daha KTHY çalışanlarının kamuda istihdam edilmesi beklentisi de devam etmektedir. Ancak son dönemde gerçekleşen bu süratli özelleştirmelerin yarattığı ekonomik ve toplumsal etkilerin araştırılması gerekmektedir. 220 kadın, 98 erkek, toplam 318 çalışana olan KTHY'nın tasfiyesi ile çalışanların işsiz kalması, rakamlardan da anlaşıldığı gibi kadına daha çok zarar vermiştir. Ancak istihdam edilmeleri ile ilgili beklenti devam ettiği için de bu durumun düzeltilebileceğini de eklemek gerekmektedir. Bu durumun düzeltilmesi sadece kadın istihdamının olumsuz etkilenmemesi için değil, Blackden ve Bhanu'nun (1999) belirttiği gibi, cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkisinin engellenmesi açısından da önem taşımaktadır.

Özel sektörün ekonomideki payının artırılması üzerinde duran 2010-2012 protokolünün, kadının istihdamdaki payının düşük olmasına ve kadın girişimci sayısının az olmasına rağmen, kadın girişimciliği teşvik etmeye yönelik bir unsur içermemesi, büyümesi planlanan özel sektörde kadının statüsünü olumsuz etkileyecektir. Kuzey Kıbrıs'ta kadın girişimci sayısı erkeklerin %28'i kadardır (DPÖ, 2010).

Tablo 4: Kuzey Kıbrıs ve AB Ülkelerinde İstihdam Oranları (2009)

	Kadın	Erkek	Toplam
Bulgaristan	58.3	66.9	62.6
Çek Cum.	56.7	73.8	65.4
G. Kıbrıs	62.5	77.6	69.9
Letonya	60.7	59.5	60.1
Malta	37.7	71.5	54.9
EU 27	58.6	70.7	64.6
KUZEY KIBRIS	30.5	55.5	43.7

Kaynak: Eurostat. (2010). Population and Social Conditions. Data in Focus, 35/2010; DPO. (2009). Hanehalkı İşgücü Anketi

Tablo 4'te Kuzey Kıbrıs istihdam oranlarının, AB ortalaması ve tabloda yer alan AB ülke oranlarının altında olduğu görülmektedir. Özellikle kadın istihdam oranı çok düşük düzeydedir. Bu durumda 2010-2012 protokolü ile kadın istihdamının azalacağını ve kadının statüsünün erkeğe göre daha olumsuz etkileneceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Sonuç

Çalışmanın başında da belirtildiği gibi Kuzey Kıbrıs ekonomik ve siyasi nedenlerden dolayı, Türkiye'den alacağı mali yardım ve kredilere ihtiyaç duymaktadır. İçinde bulunduğu bu şartlar yerel gelirleriyle bütçe finansmanının sağlanmasını imkansız kılmaktadır. Bu durumda Türkiye ile imzalanan mali protokollerin esas amacı bütçe finansmanına katkı sağlamak ve ciddi boyutlara varan bütçe açığının azaltılmasını sağlamaktır. Bunu yaparken de toplumsal cinsiyet eşitliği üzerindeki etkisi dikkate alınmamakta veya yok sayılmaktadır.

Öncelikli olarak kamu harcamalarının azaltılmasına odaklanan 2010-2012 protokolü literatürde yer alan çalışmalarda da belirtildiği gibi cinsiyet eşitliği açısından olumsuz etkiler yaratabilecektir. Kamu harcamalarının azaltılması özellikle kadın istihdamını olumsuz etkileyecektir. Kuzey Kıbrıs için bunun böyle olduğunu söylemek henüz mümkün olmasa da zaten düşük olan kadın istihdamının daha da azalmaması için çaba harcanmalıdır. Kamu kesiminin küçültülmesi kuşkusuz kadın istihdamını olumsuz etkileyecek ve kendine özel sektörde daha zor istihdam yaratabilen kadının statüsünü kötüleştirecektir. Programda önemle üzerinde durulan özel sektörün payı artırılırken, bu sektörde kadın istihdamının artırılması yönünde de çaba harcanmalıdır. Diğer taraftan çok düşük olan kadın girişimciliğini artırmak için de birtakım tedbirler alınmalıdır. Daha da önemlisi, 2010-2012 protokolünde yer alan analizlerde de olmayan, cinsiyete göre ayrıştırılmış verilerin oluşturulması gerekmektedir.

Stotsky (2006), vurguladığı gibi mali programlar, hükümetlerin yeteneklerini dikkate alarak yapılmalıdır. Aynı zamanda sivil toplumun desteğinin alınmasına UPF'nun önem verdiği de değinmektedir. Ancak o zaman programların başarılı olması mümkün olabilecektir. Bu tür programların kadına yaptığı olumsuz etkilerin de hesaplanması ile yapılacak düzeltmeler, kadın ve erkeğin programdan eşit şekilde etkilenmesini sağlayarak, programın başarısını olumlu yönde etkileyecektir.

Kamu kesimi dengesi irdeleme, Kuzey Kıbrıs'taki temel sorunun kamu kesiminin büyüklüğü değil, yetersiz yerel gelirler olduğu bulgulanmıştır. 2010-2012 protokolünün kamuyu küçültmeye odaklanmasının yerel gelirlerle ilgili sorunun da artarak devam etmesine neden olacağı ve toplumsal cinsiyet eşitliğini, kadının konumunu olumsuz etkileyerek, kadın istihdamını ve işgücüne katılımını düşürerek, mesleki ayrışmayı artırarak kadınların aleyhine bozacağı yönündedir.

Kuzey Kıbrıs ile Türkiye Cumhuriyeti arasında imzalanan protokoller cinsiyet eşitliğine duyarlı programlar geliştirmedikçe, kadınlar bu programlardan erkeklere göre daha çok etkilenecek ve cinsiyet eşitliği kadın aleyhine giderek bozulacaktır.

Notlar

¹ KKTC devlet bütçesinde yerel gelirler, dış yardımlar dışında vergi gelirleri, fon ve diğer gelirleri ifade etmektedir.

² Burada "dışlama" (crowding-out) etkisinden bahsedilmektedir. Bu teoriye göre kamu harcamalarının yüksek olması özel sektör yatırımlarını dışlamakta veya daha az kaynağı özel sektör tarafından kullanılmasına neden olmaktadır.

³ 2010-2012 protokolünde kamunun küçültülmesi programın iki temel hedefinden bir tanesidir. Dolayısı ile çalışma kamunun büyük olduğunu kabul etmemekle beraber, çalışmanın amacı gereği bu yarığdan hareketle kamu küçültülürken atılacak adımların cinsiyet üzerindeki etkilerini tartışacaktır.

Kaynakça

- Aldemir Ö. (2002). Causes and the Results of Occupational Segregation in the TRNC Labor Market. Unpublished Master Thesis. Eastern Mediterranean University Library, Famagusta, North Cyprus.
- Alesina A. & Perotti R. (1996). Fiscal Adjustments in OECD Countries: Composition and Macroeconomic Effects. NBER Working Paper Series. No.5730.
- Aslan H. (2011). Neo-liberal bakışın tahakkümü altında bir yeniden yapılandırma sürecinden geçen Kıbrıs Türk toplumunun siyasal iktisadına dair bazı tespitler. *Gaile*, 17.07.2011, <http://www.yeniduzen.com>.
- Ayres R. (1995). Privatization and distributional equity: the case of Brazil. *International Journal of Social Economics*, 22(12): 36-49.
- Blackden C. M. & Bhanu C. (1999). Gender, Growth, and Poverty Reduction. *World Bank Technical Paper*. No.428
- Brautigam D. & Woolcock M. (2001). Small States in a Global Economy. *WIDER Discussion Paper*. No 2001/37.
- Buchmann C. (1996). The Debt Crisis, Structural Adjustment and Women's Education-Implications for Status and Social Development. *International Journal of Comparative Sociology*, 37(1-2): 5-30.
- Conolly S. & Munro A. (1999). *Economics of Public Sector*. Europe: Prentice Hall.
- Djankov S., Montalvo J. G. & Reynal-Querol M. (2006). Does Foreign Aid Help, *Cato Journal*, 26(1). <http://www.cato.org>.
- Devlet Planlama Örgütü (DPÖ) (2008). Ekonomik ve Sosyal Göstergeler. Lefkoşa: KKTC Basımevi.

- Devlet Planlama Örgütü (DPÖ) (2009). Hanehalkı İşgücü Anketi Özet Sonuçları. <http://www.devplan.org>.
- Devlet Planlama Örgütü (DPÖ) (2010). Hanehalkı İşgücü Anketi. <http://www.devplan.org>.
- Easterly W. (1999). When is fiscal adjustment an illusion? *Economic Policy*, 14(28): 55-86.
- Elson D. (1995). Gender Awareness in Modeling Structural Adjustment. *World Development*, 23(11): 1851-68.
- Eurostat (2010). Population and Social Conditions. Data in Focus, 35/2010. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat (2011). Tax Revenue Statistics. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Genç M. (2010). Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Kamu Hizmetlerinde Etkinlik. *Sayıştay Dergisi*. 77: 33-61
- Güven-Lisaniler F. & Uğural S. (2001). Occupational Segregation: The Position of Women on the North Cyprus Labor Market. *Kadın/Woman 2000*, 2 (1):117-131.
- Güven-Lisaniler, F. (2010). Contemporary Developments in the Labor Market Developments of North Cyprus: Exploring Gender Segmentation. In B. N. Ghosh (Ed.), *Global Governance, Labour Market Dynamics and Social Change: Honour of Emeritus Professor Özay Mehmet*. London: Wisdom House Publications: 127-156.
- Güven-Lisaniler F. and Bhatti F. (2004-2005). Determinants of Female Labour Force Participation: A Study of North Cyprus. *Review of Social, Economic & Business Studies*, 5/6: 209-226.
- Güven-Lisaniler F. (2003). *Assessing the Status of Women: A Step towards Equality*. Famagusta: Turkish Cypriot Association of University Women (TCAUW).

Güven Lisaniler F. (2008). Kıbrıs emek piyasasındaki kadınların ortak paydası: İkincil olmak. *Kıbrıs Yazıları*, 10-11-12: 75-83.

Haddad L., Brown L. R., Richter A. & Smith L. (1995). Gender Dimensions of Economic Adjustment Policies: Potential Interactions and Evidence to Date. *World Development*, 23(6): 881-96.

Yenidüzen gazetesi (10.11.2010). İzleme Raporu.

Josling T. (1998). Trade Policy in small Island Economies: Agricultural Trade Deilemmas for the OECS, IICA/NCFAB Workshop on Small Economies in the Global Economy. <http://ctrc.sice.oas.org>.

Mullaney A. (2007). The Effects of IMF Programs on Women, Politics Honors Thesis, New York University, <http://politics.as.nyu.edu>.

OECD. (2009). OECD in Figures Statistics on the Member Countries.

Palmer I. (1995). Public Finance from a Gender Perspective. *World Development*, 23(11): 1981-1986

Protokol (2009). 2010-2012 Kamunun Etkinliğinin ve Özel Sektörün Rekabet Gücünün Artırılması Programı. <http://www.yhb.gov.tr>. 1.4.2011.

Rama M. (2002). The Gender Implications of Public Sector Downsizing: The Reform Program of Vietnam. *The World Bank Research Observer*, 17(2): 167-89.

Rose P. (1995). Female Education and Adjustment Programs: A Crosscountry Statistical Analysis. *World Development*, 23(11): 1931-1949.

Stotsky J. G. (2006). Gender and its Relevance to Macroeconomic Policy: A Survey. IMF Working Paper, WP/06/233.

TÜSİAD. (2009). Avrupa Birliği Kapı Aralığına Sıkışmış Ülke: Kuzey Kıbrıs. TÜSİAD- T/2009-03/483. İstanbul.

Assessment of the Possible Effects of TR-TRNC 2010-2012 Economic Protocol on Gender Equality

Fehiman Eminer

European University of Lefke

Abstract

The Financial Agreement Programmes between Republic of Turkey (TR) and Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC) which are used since 1986 has been criticized widely in the last couple of years. However, there has not been any study analyzing the effectiveness of these protocols in practice. This study is aimed to investigate the possible effects of the recent Financial Agreement Programme; "2010-2012 Programme: Increasing the Efficiency of the Public and the Private Sector Competitiveness" on gender equality. The studies assessing the effectiveness of programmes enacted by IMF and World Bank is used as guidance in this study.

The study consists of two main parts. The first part, the background of the study shed valuable insight into the problems that are resulted from being a small scale economy and being politically unrecognized, the gender inequality, the causes of dependency to fiscal programmes, and the structural transformation of the programmes.

The second part of the study introducing the details of the current 2010-2012 programme and analyze the possible effects of the programme on gender equality through assessing the policies suggested to ensure the main objectives of the programme: to ensure the effectiveness of the public sector and to enhance the competitiveness of the private sector. The results indicated that, because of possible negative effects of the program on female labour force participation and employment, the program would increase the gender inequality.

Keywords: 2010-2012 protocol, structural adjustment programmes, Turkish Republic of Northern Cyprus, gender equality, public expenditures, privatisations.

Kitap Tanıtımları/Book Reviews

**Neriman Cahit (2011). *Araplara Satılan Kızlarımız*,
Lefkoşa: Ajans Yay Ltd.(684 sayfa) ISBN 978-9963-
9703-2-2**

Hazan Yaprakları!

Kıbrıs'a özel... Kadın'a özel... Kıbrıslı Türk kadınına özel bir çalışma *Araplara Satılan Kızlarımız*. Araplara eş olarak satılan çocuk kadınlarımızın dramını bir kadın duyarlılığıyla kaleme alarak, hafızalarımızdan kolaylıkla silinmeyecek bir yapıt ortaya koyuyor Neriman Cahit. Bu kitap kendi söylemiyle "Gurbet ellere on bir – on üç yaşlarında gönderdiğimiz ve çoğu birer 'hazan yaprağı' gibi gurbette, göçlerde ve savaşlarda dökülen kızlarımızın acılı yaşamını" (45) araştıran, inceleyen, resmi kaynak ve fotoğraflarla belgeleyen bir eser. 1920-1950 yılları arasında başta Filistin ve Suriye olmak üzere Ürdün, Mısır ve Lübnan'dan gelen Araplara satılan 4000'e yakın Kıbrıslı Türk kızın dramının sadece ufak bir kesitinin yer alabildiği kocaman bir yapıt.

Bu kitapta, çok küçük yaşta daha adet bile görmeden evlendirilen, kuma olan, evlendirildikten sonra fuhuş yaptırılan, çocuklarıyla aç sefil bırakılan, dayaktan ve ağlamaktan hasta olan, ölüncüye dek göçmen kampında yaşayan, vatanlarına dönemeden ölen ve mezarları bilinmeyen Kıbrıslı kızların hikayesini bizlerle buluşturuyor Neriman Cahit. O kızlar ki sevgisizlik ve kimsesizlik en büyük yaraları... unutulmaları da cabası. Şöyle özetliyor Neriman Cahit onların durumunu: "Yalnızlık, acı ve umutsuzluk, dünyalarını öylesine doldurmuş ki! Unutmuşlar sevmeyi, umut etmeyi ve sevimliyi... Oysa 'sevmek ve sevimli olmak' işte hayatın esas kökü olan bu iki edim hiç yeşermemiş onların yüreğinde... Hep kara dikenler boy atıp durmuş..." (479). Bu kızların acılarına, anılarına ve çaresizliklerine tercüman oluyor; onlarla bizleri buluşturuyor kitabının sayfalarında.

Neriman Cahit, "onların hep özlemini çektikleri bu toprağın bir yazarı olarak öykülerini insanımızın yüreğine ve tarihin belleğine taşımayı bir görev bildim..." (486) diye amacını açıklarken aslında tevazu göstermiş. Bu kitap sadece toplumsal ve tarihsel belleğimize katkı koymakla kalmıyor, aynı zamanda Kıbrıs'ta kadının eksik tarihine de ışık tutuyor. Kadının o dönemde toplumsal hayatta ve ailedeki konumunu anlamamıza yardımcı olabilecek bir kaynak olarak da önem kazanıyor. Kızların para karşılığı çocuk yaşta bir mal gibi

satılması, evlendirilmek için yaşlarının büyütülmeleri, hiç bilmedikleri bir kültürde yaşamaya gönderilişleri Kıbrıs'ta o dönemde kadına bakış açısını ve biçilen değeri da gözler önüne seriyor. Üstelik bu gizli tarihi gün ışığına çıkarırken Neriman Cahit aslında tarihimizde ilk kadın ticareti olarak sayılabilecek bir olguyu da açığa çıkarıyor.

Yazar-şair kimliğinin etkisi açıkça görülse de, bu kitap Neriman Cahit'in araştırmacı kimliğinin öne çıktığı bir çalışma. Birçok bölümden oluşuyor tamamı 700 sayfaya yakın bu eser. Araplara satılan kızlarımız konusunu irdelemeden önce, bizi bu trajediye hazırlamak için Kıbrıs'ta Osmanlı idaresinin son dönemlerinden 2. Dünya Savaşı'nın bitimine kadar olan tarihsel süreçte Kıbrıs'ın tarihi ve politik durumu, sosyo-ekonomik durumu ve sebepleri hakkında bilgilendiriyor okuyucusunu yazar. Burdan öğreniyoruz kızların Araplara satılma sebeplerini; Kıbrıs'ı pençesine alan yoksulluğu ve tefeciliği. Bunu takip eden bölümde Osmanlı'dan itibaren kadının konumunu, özellikle de evlilik-boşanma durumları ile şartlarını ve kadının o dönemdeki eğitim durumunu irdeliyor yazar.

Neriman Cahit tarihimizde "kara leke" diye adlandırılan o döneme tanıklık eden delilleri biraraya getirmiş kitabında. Mustafa Bitirim'in bu konuyu duyurmadaki istekliliği ve çabalarıyla başlıyor tarih tanıklığımız. Bitirim'in 1945 yılında "Biz, Kızlarımız ve Araplar" konulu yazısından bölümlere yer vermiş Neriman Cahit kitabında. Bu bölümler Bitirim'in Filistin'de bulunduğu sırada satılan kızlarımızın nasıl hayat sürdürdüklerine dair duyduklarını ve şahit olduklarını aktarıyor. Bitirim bu durumun "beyaz insan ticaretine" dönüştüğü konusunun altını çiziyor (63). Yalnız bu sefer kızlarımızı satanlar kendi anne-babalarıdır...

Araplara satılan kızlar hakkında en ufak bir bilgi kıvrıntısı bulabilmek için geçmişten günümüze uzanan gazete yazılarından, okur mektuplarına, araştırma türü kitaplardan romanlara kadar incelemiş Neriman Cahit. Ne yazık ki edebiyatta ve o dönem Kıbrıs Türk basınında bu konunun irdelenmediğini tespit etmiş. Bu kanıtlarla yetinmeyip, o döneme ait belge ve yazışmalara da yer vermiş Neriman Cahit. Bu belgeler iki grupta sunulmuş okuyucuya: i) 1934-1946 arası Kıbrıs'taki Şer'iyye hakimlerinin resmi yazışmalarını gösteren Eski Türkçe belgeler; ii) 1934-1938 yılları arasında Sömürge sekreterliği ve Evkaf temsilcileri arasında yapılan yazışmaları kapsayan İngilizce belgeler. Özellikle İngilizce belgelerde ilginç bilgilere rastlamak mümkün. Bu yazışmalarda genel olarak ele alınan konu Filistinli Araplarla evlendirilen Kıbrıslı kızların güvenliklerini sağlamak için alınacak tedbirler yönünde. Örneğin, kızların 16 yaşından önce evlendirilmelerine izin verilmemesi konusu (290) ve bu karara rağmen görülen bazı sözde istisnai durumlar için sömürge sekreterliğinin bilgi alma çabaları (286; 306). Bu yazışmalarda, Şer'iyye hakimleri Arap damattan

ülkesinden onaylı iyi karakter belgesi ile eşini geçindirebilecek durumda olduğunu ispatlayan belge istediklerini bildiriyor; sömürge sekreterliği de bunun uygulanıp uygulanmadığı konusunda bilgi istiyor. Halbuki, 11-13 yaşında evlendirilen çocuk gelinlerin varlığı ve gerçek hayata dair anlatılanlar bu tedbirlerin uygulanmadığına işaret ediyor.

Belgeler ilginç bir yaş tartışması da içeriyor: 15 yaşını doldurmak ile 16 yaşından küçük olmak ibarelerinin aynı anlama gelip gelmediği sorgulanıyor Limasol ve Baf bölgesi yargıcı (İngilizcesi: 307; Türkçesi: 308-9) ve görevli başsavcı tarafından (İngilizcesi: 312-3; Türkçesi: 314-5). Bu da o dönemde kızların Araplara satılmasını engelleyecek önlemlerin aslında alınmadığına ve yaşla ilgili durumların da resmi makamlarca kolayca çarpıtıldığına örnek teşkil ediyor.

Ve geliyoruz kitabın en can alıcı, en yürek burkucu kısmına... Neriman Cahit yola koyulup Ürdün'e gidiyor bu dramı yaşayanları ve onlardan geri kalanları bulmak ve okuyucuyla buluşturmak için. Çoğu Filistinli göçmenlerin oluşturduğu Ürdün'ü, 1948 sonrası Filistin-İsrail durumunu, ve Ürdün'de Filistinlilerin yaşamını da göz önüne seriyor. Neriman Cahit yaşayan son canlı tarih kadınların dramlarını bizlere ulaştırmadan önce. Çoğu gurbet ellerde vatanlarına hasret ölmüş satılan kızların pek azı artık hayatta. İşte onların dramını kendi anlattıkları kadarıyla ve çocuklarının torunlarının anlattığı kadarıyla okuyoruz Neriman Cahit'in kaleminden. Hepsi birbirinden acıklı...hele de göçmen kampında bulunan Aytoto'lu Hatice'nin yaklaşık 75 yıllık hasreti ve umudunun tükenişi kayıtsız kalınacak gibi değil.

Neriman Cahit'in Ürdün notlarının gazetede yayınlanmasından sonra konuyla ilgili birçok öykü daha çıkmış ortaya. Bu konuya katkı koymak isteyenlere, bildiklerini paylaşmak isteyenlere de söz vermiş Neriman Cahit kitabında. Bir dayanışma örneği olmuş bu kitap. Hasibe'nin hikayesi de paylaşılanlardan sadece biri... İki defa hakimden yaşı ufak diye dönmüş evlenme izni Hasibe için. Daha çocuk demişler ama babası yaşını büyütmüş muhtardan. Sadece o da değil; göğüslerini büyütme için bez (çapıd) koymuşlar, boyunu uzatmak için çizme (uzun potin) giydirmişler Hasibe'ye. Onu 50 yaşındaki bir Arap'a satıp evlendirmek için hem de. Böyle yaşanmış daha çok hikaye var. Ama anlatıl(a)mayanlar da var mutlaka: Çocuk yaşta tanışılan cinsellik ve bunun psikolojik boyutu mesela.

Neriman Cahit noktayı koymadan önce bu öykülerin daha da çoğalarak anlatılacağı bir kitabın doğuşunun sinyalini de veriyor. Devleti de bu konuda görev üstlenmeye davet ediyor, özellikle de uzaklarda kurulacak bir büro ya da merkez vasıtasıyla iletişimin sağlanmasının gerekliliğinin altını çiziyor.

Çocukluklarını ve kadınlıklarını yaşayamamış kızlarımızın yürek dağılayan öykülerini okuyucuyla buluşturduğu ve gün ışığına çıkardığı için övgüyü hak ediyor Neriman Cahit. Kızlarımızın hiç bilmedikleri bir kültüre ve bir yabancıya söz hakları olmadan para karşılığı bir mal gibi satılmalarının korkunçluğunu yüreğinde hissederek aktarıyor bizlere. Ben de onun gibi başaramadım kızlarımızın çaresizliklerini okurken göz yaşlarımı bastırmayı.

Bu öyküler peşinizi bırakmayacak... Umarız Neriman Cahit'te öykülerin peşini bırakmaz. Yüreğine ve kalemine sağlık Neriman Cahit.

İrem Bailie

Doktora Öğrencisi

İletişim Fakültesi

Doğu Akdeniz Üniversitesi

Gazimağusa-Kuzey Kıbrıs

E-posta: irem.bailie@emu.edu.tr

Maria Hadjipavlou (2010). *Women and Change in Cyprus, Feminisms and Gender in Conflict*. London, New York: I. B. Tauris Publishers. (285 pages) ISBN: 978-1-84511-934-8

The gendered aspects of ethno-national conflicts in Cyprus and the insides of a feminist analysis of the (de facto) divided Cypriot society have never been a popular subject for scientific research nor were discussed seriously in a public dialogue. With her book, Maria Hadjipavlou brings this to light and stresses how Cypriot women were "trapped in a nationalist and patriarchal agenda" which cuts across ethnic divides. Her book can be included - along with the book of Cynthia Cockburn *The line: women, partition and the gender order in Cyprus* - in the works which perceive the Cypriot conflictive story as a gendered process.

Maria Hadjipavlou is a Greek Cypriot scholar working as an Associate Professor in the University of Cyprus. She's a peace activist and a feminist and she mainly deals with the fields of conflict resolution and gender studies. As such, the writer offers a book permeated by the values of peace and equality while it is based on mutual acceptance and understanding between communities and across different divisions.

Her book *Women and Change in Cyprus* can be presented as an effort she makes to investigate the story of the Cyprus conflict and partition but, this time, from women's point of view. The writer discusses nationalism, militarism, conflict, war and peace from a feminist perspective revealing the deep relations between those phenomena and the value system of patriarchy in Cyprus. She reveals the patriarchal and oppressive character of Cypriot nationalisms and militarisms while she challenges the masculine spaces in which the story of the conflict and the partition is written.

This work is concerned with all the traditional communities of Cyprus as well as the new minorities of migrant domestic workers. The book is also an accusation of the absence of women in the peace negotiation processes and today's policy making for a future solution in the island. The fact that no woman was ever been appointed to the high - level negotiating team for the solution along with the general dismissal of the gendered aspects of such a solution are understood as 'shortcomings' in the democratic participatory process that will form the content of a future reunited Cyprus (p. 10).

Different feminist theories are discussed in the first chapter of the book which ends with a special part about feminism and armed patriarchy. In this regard,

the book is also offered for a brief critical introduction to the history of international feminist perspectives and their relations to the Cypriot experience.

In the second chapter, the writer presents the methods used during this project and discusses the experiences of women participants during its process. Questionnaires were used for the quantitative aspect of the study. In contrast, the qualitative aspect of the project was based on a transformative methodology, namely interviews and focus group discussions which worked as interactive workshops and gave the opportunity to the researcher to observe, collect and analyze qualitative data coming from women themselves. As women are the forgotten subjects of the official historical narratives, the transformative methodology was used in order to bring to the surface "the voice of the voiceless" (p.55).

Five NGOs took part as partners in focus - group discussions, questionnaires and other needs of the research. The relevant chapter includes some brief descriptions of these NGOs (pp. 57-61). These were the Peace Centre, Hands Across The Divide, the Armenian Relief Society, the Maronite Graduates' Association and the Latin Association for Support of Foreign Workers. There are interesting insides regarding the way Cypriot women experience matters which are 'taboo' like domestic violence, abortion, rape and female sexuality or issues like the way armed conflicts of 1963, 1967 and 1974 affected women from the different communities.

In chapter three Hadjipavlou discusses the Cyprus conflict and she stresses the absence of attention to the gendered aspects of the conflict and its solution by official politics. She regards the gender of people who have become involved in solving the Cyprus Problem and notes that these are "all male and all from the middle or upper middle-class background" (p.75). In this chapter, the writer offers a brief but different history of Cyprus, since she sees the story from a point of view which considers equally the understandings of all communities and genders in Cyprus. With regard to history, the book is primarily a strong indictment of the patriarchal structures on which the Cypriot anti-colonial struggle as well as the bi-communal conflict was built and an accusation of the silencing of women's voices inside this context.

However, by this story of Cyprus, the writer also challenges basic characteristics of the official narratives which are reproduced in the history telling of the problem. An important aspect of this history, stressed by Maria Hadjipavlou, is the way conflict cultures tend to homogenize communities by stressing the bipolarity of the 'us' and the 'other'. This way they silence the existence of different voices along with the oppressive relations between genders inside each community. Thus, the 'Cyprus Problem' is usually seen as the conflict

between two communities which are presented as two homogenous and opposite sides in a context which promotes the bipolarity of the Cypriot society. The writer doubts this dichotomy and reminds us that this oversimplified context fails to acknowledge the diversity of voices. This way smaller communities like Armenians, Maronites, Latins or migrants become invisibles in the same way that women's voices and experiences are considered to be irrelevant. Thus, Hadjipavlou suggests the understanding of Cyprus as a "multi-communal" and "multi-cultural" society rather than a "bi-communal" one (p. 4). In this regard, the book is not only useful for the reader who deals with gender or women's issues. It is also interesting for its critical historical perspective of the whole 'Cyprus Problem'. It is, moreover, a chance for T/Cypriots to become more familiar with the way G/Cypriots experienced several historical events and vice-versa: a chance for G/Cypriots to learn the way T/Cypriots experienced the same events. The brief history presented in the book stresses how each side experienced differently the same events from 1950s until recently while it offers some tools for us to examine critically the many times chosen memory of each community.

Militarism has its special place in the book. The writer examines violence and war from women's point of view and reveals the masculine character of Cypriot militarisms and the deep gender separation lines drawn in militarist cultures which create two clear images of 'proper' masculinity and 'proper' femininity supposing that the one excludes the other. This can be easily observed in Cyprus where men participate in military services when "they must forcefully get rid of the feminine in their character because a sensitive and cowardly man is but a 'woman' "(p.93). Hadjipavlou stresses the symbolic role of women inside the framework of militarism, where "women are by design supporting actors whose roles reflect masculinist notions of femininity and of women's 'proper' place" (p.36). However, even if women are used by nationalism and militarism as symbols who reproduce nationalist values, the same role excludes them from decision-making and public visibility. Instead, "the real actors are men who defend their freedom, honor, homeland and women" (p. 38). These are the ones who become fighters and heroes whereas women are the ones who *raise* those heroes. Finally, by stressing the way "the dominance" of the 'national question' has left no space for Cypriot women to become involved in their own struggles, Hadjipavlou realizes a different result of the Cypriot nationalist agenda. Not only women experienced armed patriarchy, violence, rapes and oppression, but this conflict is also used (directly or indirectly) in order to make them silent about their own problems.

Chapter forth is concerned with the private and public domains as the two spheres which are supposed to be connected to women and men, respectively. Here, the writer doubts this separation since what goes on in the public sphere cannot be understood as irrelevant for the private one. Moreover, she notes the assumption of radical feminists that “personal is political”, meaning that what takes place in the house should also be a matter of political concern. The tool of this investigation is the relevant questionnaire which includes very interesting questions and answers by women. The questions are relevant to issues like education, marriage, sexuality and the Cyprus issue. They deal with family, gender roles in society and women’s knowledge and opinion about the Cyprus conflict.

The next chapter deals with similar questions but the data analyzed come from focus-group discussions. Issues, similar to the previous chapter are brought to light such as women’s sense of self, gender discrimination, violence, the role of religion and education, the conflict and its solution, the relations of women with women of other communities. Both two chapters (4 and 5) reveal interesting insides of women’s views and indicate the pressures to women coming from their community and their socially expected behavior in case they decide to live out of the community’s norms. The voices of women from small communities in Cyprus are also remarkable since the official narratives of the conflict do not give any attention to the lives and experiences of smaller communities. The views and sometimes the experiences of Maronite, Armenian and Latin women show that some experienced and still experience discrimination and prejudice. In regard to Armenian women, they focus on their experiences as refugees or the way they were or felt unwanted by T/Cypriots in several historical events and them feeling devaluated by G/Cypriots. Maronites mainly talk about their experiences regarding times they experienced discrimination by G/Cypriots not only because they were women but also because they were Maronites, namely non-Christians and different from the norm. Some Latin women also seem to have experienced discrimination by, for example, the rejection of them getting promoted because of their religious and ‘not-Greek’ background, which did not occur openly but they felt this was the main reason for the rejection. Furthermore, these parts of the book show how ignorance, indifference and lack of communication between communities can lead to misunderstandings by each community for the other ones.

An event of special importance for the history of the conflict was the unexpected opening of the checkpoint beside the Ledra Palace Hotel and the sudden opportunity for all Cypriots to cross to ‘the other side’ and confront the properties they had to leave many years before and the memories of their past.

This event with regard to women's experiences is the subject of the sixth chapter. The title of the latter includes the words "Unofficial her-stories", reminding us that the stories and experiences of all the women during those days (and men in this respect) were never taken seriously by the official narratives, the media and the political speeches. However, it seems they all had some touching moments to recall regarding those days. These unofficial stories are part of the contemporary history of Cyprus and can produce important information about the people of Cyprus.

As all these take place, a different group of women which can be understood as the less privileged of all, takes its place in the book. This refers to the female migrant domestic workers on both sides. It is based on interviews with female workers and it is situated in the seventh chapter of the book. This is a pioneering part of the research since the voices of female migrants and especially domestic workers can be found very rarely if they are not totally absent from Cypriot literature or Medias. At this point the book gives the reader an opportunity to learn about the lives of female domestic workers and the differences between the south and the north of Cyprus regarding this matter. Female domestic workers in the south come to Cyprus alone, in the sense that their family stays in their country. They are usually staying in the house of their employers, call them 'madam' and 'sir', taking care of the house and the children and receive a low salary, much of which they send to their families back home. They usually come from Sri Lanka, Philippines and India. As Hadjipavlou notes, "to most Greek Cypriots they are barely noticeable, unless a sensational sex scandal brings them to public attention" (p.201). Thus, stories about female migrants who faced exploitation, sexual harassment (or worse), violence or humiliation are revealed in this chapter along with the old model of the relation of master-slave which accompanies the whole constitution of poor female migrants working as domestic workers in upper and middle classes in Cyprus. In terms of the north, the female domestic workers usually come from Turkey, Bulgaria, Tajikistan and Kurdistan and the majority of them followed their husbands, other members of their family or friends. From the interviewees in the south, it is deduced that female domestic workers were more content with their salaries and they didn't have to send money back to their countries. It is interesting that all interviewed women who worked in the north didn't know their rights or what that meant. They all said that if they faced trouble they would go to their husbands or brothers (p.223).

This book can be seen as a chance for Cypriot women – activists or academics – to use the experiences recorded in it to promote women's visibility and doubt the patriarchal value system or use it as a starting point in order to

continue gender research further. Moreover, it can be seen as one more call for women of Cyprus to come together in order to fight for the common cause of peace and equality.

Thekla Kyritsi

MSc in International Political Theory

Nicosia

South Cyprus

E-mail: thekla_kyritsi@hotmail.com

Kadın Çalışmaları ile ilgili Etkinlikler, Notlar ve Raporlar /Activities, Notes, and Reports on Women's Studies

"Kadın ve Çevre: Kuzey Kıbrıs'ta Sürdürülebilir Kalkınmaya Doğru"- Kritik bir Değerlendirme

A Critical Assessment of the Project "Woman and Environment: Sustainable Development in North Cyprus"

Doğu Akdeniz Üniversitesi Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi (DAÜ-KAEM) tarafından Fatma Güven Lisaniler'in yürütücülüğünü yaptığı, Hanife Aliefendioğlu, Pembe Behçetoğulları ve Nurten Kara'nın araştırmacıları olduğu Kadın ve Çevre: Kuzey Kıbrıs'ta Sürdürülebilir Kalkınmaya Doğru isimli projenin sonuç raporu Temmuz 2010'da sivil toplum örgütleri ve kamuoyu ile paylaşıldı. Kuzey Kıbrıs'ta toplumsal cinsiyet alanındaki akademik çalışmalara duyulan ihtiyaç düşünüldüğünde, bunu, çevre ve sürdürülebilir kalkınma konusuna bağlayan böyle bir projenin doldurduğu boşluk da ortaya çıkmaktadır. Proje, yalnız bu üç konuyu birbirine bağlayarak alanda bir boşluk doldurmakla kalmamış, aynı zamanda Kuzey Kıbrıs'ın on yıllardır en çok ihmal edilen, en uzak ve ücra kabul edildiği için ilgi görmeyen Karpaz Bölgesi'ni merkezine almıştır.

Projenin önemle vurguladığı noktalardan bir tanesi toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve bölgenin dışlanmışlığının Karpaz Bölgesi'nde yaşayan kadınlara diğer bölgelerden daha büyük bir dışlanışlık ve dezavantaj getirdiğidir. Bu noktadan baktığında Karpaz Bölgesi kadınlarının toplumsal konumlandırması, toplum genelinde farklı grupların yaşadıkları eşitsizliği irdelemek ve anlamak açısından büyük önem taşımaktadır.

Sürdürülebilir kalkınmanın yalnızca ekolojik ve ekonomik değil, aynı zamanda kültürel, sosyal ve mekanla ilgili olduğunu vurgulayan proje, kadınların sürdürülebilir kalkınmanın öznesi olmamasını ve sadece pasif şekilde sürdürülebilir kalkınmanın doğuracağı olumlu etkilerden dolayı olarak yararlanmalarını problemleri görmektedir. Bu yaklaşımın sonucu olarak da kadınların sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştiren aktif aktörler olması gereği

üzerinde durmaktadır. Ancak o zaman kadınlar bağımlılıktan kurtulacak ve özgür, aktif ve etkin bireyler olarak toplumsal hayata katılabileceklerdir.

Çevre, sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal cinsiyet konularını birbiri ile ilintilendiren proje, dört ana başlıkta ifadelendirilebilecek çok boyutlu amaca sahiptir. Projenin amaçlarından birincisi Karpaz Bölgesi'ndeki kadınların güçlendirilip, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinde olumlu bir adım atılmasına destek olmaktır. Bir diğer amaç kadınların iyi tanıdıkları kaynakların/varlıklarının hem dönüştürülmesi hem korunması yoluna giderek bu kaynakların geliştirilmesidir. Buna bağlantılı olarak üçüncü bir amaç, doğal kaynakları merkezine alan bir yaşamda çevre duyarlılığının ve farkındalığının daha derinlemesine oluşmasına ve son olarak da bölgesel kalkınmanın sürdürülebilir olmasına katkı sağlamaktır.

Bu geniş hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için proje çok aşamalı olarak düşünülmüş ve Temmuz 2010 itibarı ile ortaya çıkan rapor da projenin ilk basamağını oluşturmuştur. Bu raporun bulgularından hareketle kadınlara kooperatif kurma, çevreyle sağlıklı bir ilişki geliştirebilme ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularında eğitim vermeyi amaçlarken, üçüncü aşaması da bir kooperatif kurmayı amaçlamaktadır.

Araştırma sonuçları Karpaz Bölgesi'nin hem genel olarak diğer bölgelerden geride olduğunu ortaya koymakta, hem de bu bölgede kadınların okur-yazarlık oranları, eğitim düzeyleri ve iş gücüne katılımının KKTC ortalamasının altında olduğunu gözler önüne sermektedir. Projenin amaçları için çok önemli olan bulgulardan bir tanesi de ücretli ve ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların büyük çoğunluğunun kadın olması ve kadınların daha çok verimliliği düşük ve düşük ücretli işlerde yoğunlaştığıdır. Ancak kadınların kooperatif kurarak hem çevreye duyarlılığın artması hem de sürdürülebilir kalkınma için umut verici bulgu, Karpaz Bölgesi'nde kadınların kendi hesabına çalışma oranının Kuzey Kıbrıs genelinden daha yüksek olması ve daha geniş bir meslek yelpazesine sahip olmalarıdır.

Kadınların kendi emek ve üretimlerini nasıl algıladıklarına yönelik bölüm, genel olarak kadınların ekonomik olarak maddi geri dönüşümü olmayan işleri (gerçek) "iş saymama" yaklaşımına Karpaz Bölgesi'ndeki kadınların da sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bulgular, kadın-erkek eşitliğindeki genel görüntüyü destekler şekildedir. Kadınların, geleneksel olarak ayrılan kadın-erkek rollerini benimsemeleri, toplumsal öğretinin dışına kaymanın mümkün olmamasından ya da kadınların ev dışında çalışmamalarından ötürü kabul edilmekle birlikte, erkeklerin de kadınların üstlendikleri işleri yapabilmeleri gerektiği kadınlar tarafından dile getirilmiştir. Proje, kadınların eşitlik algısının var olduğunu ama farkındalığın daha çok artırılarak kadınların kooperatif kurma aşamasında

toplumsal cinsiyet konularıyla daha çok karşılaşmaları gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Çevre bilinci konusunda proje, Karpaz Bölgesi'ndeki kadınların doğa ile ilişkisinin içten bir sevgi olduğunu ama "çevre" adı altında sorulduğunda konuyu doğayla ilgili verdikleri cevaplarla ilişkilendirmediklerini ortaya koymuştur. Proje bu bağlamda çevre algısının ve bilincinin oluşturulması ve geliştirilmesi gereğine işaret etmiştir. Ancak burada üzerine gidilmesi gereken konulardan biri kadınların kendi algılayışları ve uygulamalarının çevre duyarlılığı içerip içermediğine bakmaktır. Bir başka deyişle çevre ve doğa ifadelerini birleştirebilmekten daha önemli olan kendi kavramları çerçevesinde kadınların uygulamalarında bu duyarlılığı ne kadar hayata geçirdikleridir.

Ataerkil yapıların oluşturduğu pratiklerden dolayı kadınların ev sorumlulukları sebebiyle kendi köylerinden sıkça çıkamamalarının kadınlar arası kurulması gerekli olan ağ ve ilişkileri kısıtladığı, bunun da kooperatif kurma aşamasında aşılması gereken bir güçlük olduğu ortaya konulmuştur. Projenin bu ilk adımı kadınların hem sürdürülebilir kalkınmada aktif aktörler olması, hem kendi yaptıkları işin değerli olduğu algılamasının güçlenmesi için kurulacak bir kooperatifin önemine vurgu yaparak sonlanmıştır.

Kritik

Bu önemli projenin birkaç noktasında kavramsal ve içeriksel olarak üzerinde düşünülmesi gereken konular bulunmaktadır. İlk olarak kavramsal konuları ele almak faydalı olacaktır. Proje, Karpaz Bölgesi'ndeki kadınların kendi içinde farklılıklara sahip olduğunu ortaya koyan yaklaşımlar benimsemiştir. Kadınların bir kısmının Karpaz'da doğup büyümesi, bazılarının Türkiye'den bölgeye göç etmiş olması, bazılarının da Kıbrıs'ın başka bölgelerinden gelmiş olması bölge kadınlarının tekil algılanmadığının ve çeşitliliğin göz önünde bulundurulduğunun göstergesidir. Ancak yine de çalışmanın bazı noktalarında Karpaz kadınları tekil bir grup olarak ifade edilmiştir. Analitik olarak gereken kolaylığı sağladığı için Kıbrıs geneliyle mukayese edilen Karpaz kadınlarını bir kategori olarak vermek ihtiyacı kaçınılmaz da olsa, "Karpaz kadını", "bölge kadını", "kadının iş gücüne katılımı" gibi ifadeler yerine çoğul olarak kadınlar ifadesini kullanmak, Karpaz Bölgesi içinde de kadınların çok sesliliğini vurgulamak bakımından etkin bir yöntem olacaktır.

İkinci olarak, Karpaz Bölgesi'ndeki kadınların işgücüne düşük katılımının nedenleri arasında geleneksel kadın-erkek rolleri algısı altında verilen "kadın nüfusunun kişisel özelliklerinden kaynaklanan nedenler" (s.33) alt başlığı, bir

kavram kargaşasına neden olmaktadır. Bu başlık sanki kadınların belli kişilik özellikleri olduğunu ve bu özelliklerin getirdiği bir takım sorunlar olduğu izlenimini yaratmaktadır. Hâlbuki içeriksel olarak üzerinde durulan konular arasında “erken yaşta evlilik”, “[bu] sebeple kızların eğitimlerine ara vermeleri”, “ağır ev içi sorumluluklarının olması”, “ataerkil kültür yapısı yüzünden kadınların ücretli işte çalışmasının ikincil olması” gibi sebepler verilmektedir. İşaret edilen bu sebeplerin hiç biri kadınların kişilik özellikleri ile bağlantılı değildir. Bu ifadelendirme hem kadınların hepsinin fizyolojik şekilde aynı oldukları olduğu yanılgısını getirip kadınların tekilleştirilmesinde ve farklı roller benimsemek istediklerinde dışlanmasına sebep olmakta, hem de yapının dayattığı zorunlulukların yerine kadınların kişilik özelliklerini getirmektedir. Bu sebeple alt başlığın, “ kadınların ataerkil aile yapısı ile ilişkisine dayalı nedenler” olarak ifadelendirilmesi yapısal dayatmaların kadınların uygulamadaki tecrübelerini nasıl doğrudan etkilediğine vurgu yapacaktır.

İçeriksel olarak bakıldığında da bazı konuların ele alınması gerekmektedir. Proje, Karpaz kadınlarının işgücüne katılımının 30 yaş ve sonrasında Kuzey Kıbrıs geneline oranla daha hızlı düşüş göstermesinin ve kadınların iş gücüne katılımının Karpaz Bölgesi’nde KKTC genelinin altında olmasının sebepleri olarak geleneksel kadın-erkek rollerinin Kuzey Kıbrıs genelinden daha belirleyici olması etkisiyle olabileceğini ifade etmektedir. Böyle bir saptama için Kıbrıs geneli ve Karpaz arasında geleneksel kadın-erkek rollerinin belirleyiciliği konusunda daha derin mukayeseli bir araştırma gerekmektedir. Çünkü projenin bulguları arasında olan Karpaz kadınlarının kendi hesaplarına çalışmaları ve geniş bir meslek yelpazeleri olması geleneksel rolleri daha çok kabul ettikleri algısının dışına kaymaktadır. Kadınların yaşadıkları bölgede ve kültürel yapı içerisinde üstlendikleri roller ve kullandıkları metotlar çok değişik şekilde yaşamlarına yansiyebileceğinden şekilsel olarak geleneksel görünen yapılar, içeriğinde farklı pratikleri barındırma potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda, projenin öngörüsünü sınamak için bölge kadınlarını KKTC’nin diğer bölgeleri ile derinlemesine mukayese eden başka araştırmalar da gereklidir. KKTC genelinin ve özellikle şehirlerin geleneksel kadın-erkek rollerinden daha az etkilenip etkilenmediği kolaylıkla ortaya konulacak bir varsayım değildir ve özellikle “şehirli” kadınların bu rolleri benimseme dereceleri KKTC genelinde henüz netlik kazanmamıştır.

Projenin kadın kooperatifi kurma hedefi somut, yapıcı ve uygulamada kadınların eşitlik mücadelesine önemli bir katkıdır. Ancak, projenin ikinci aşaması için kullandığı “kadınların kooperatif kurma ve yönetme becerilerinin, çevre ve toplumsal cinsiyet eşitliği algı ve farkındalıklarının yükseltilmesi eğitimleri”¹ ifadesi (s.5) tek yönlü ve hiyerarşik duyulmaktadır. Karpaz’daki

kadınların formal eğitimlerinin proje dâhilinde karşılaştıkları araştırmacıardan daha düşük olduğu ortadadır. Ancak farkındalık ve bilgi değişik düzeylerde formal eğitim dışında da kazanılabilmektedir ya da formal eğitime sahip bireylerin farkındalıkları da çok sınırlı kalabilmektedir. Bu bağlamda, kooperatif projesi için yapılacak hazırlık ve çalışmaların yukarıdan aşağıya bir eğitimi içermektense, bölge kadınlarının kendilerine özgü biliş ve yeterliliklerini ön plana çıkaracak şekilde kurgulanması daha yararlı sonuçlar doğurabilecektir. Tek yönlü bir “öğrenen-öğreten” ekseninde konunun ele alınmasındansa bir işbirliği, dayanışma ve farklı bilgilerin kaynaştırılarak bir senteze ulaştırılması yaklaşımıyla projenin yürütülmesi daha yapıcı, üretken ve eşitlik ilkelerine yönelik olacaktır. Farklı eğitimler (formal-informal), kültürel yapılar ve mekânlardan gelen kadınların karşılıklı olarak birbirlerinden öğrenecekleri çok şey vardır. Formal eğitim ve profesyonel yaşamdaki kadınların, ekonomik gelişme düzeyi geride kalmış bölgelerdeki formal eğitimi göreceli olarak daha düşük olan kadınlardan “daha çok” değil, yalnızca farklı yönde bir bilgi birikimine sahip oldukları açık şekilde vurgulanmalıdır. Kendi toplumsal konumlanışı içerisinde kadın olmanın ne demek olduğunu, aile ilişkileri çevresinde aktif ekonomik rolleri ele almanın hangi etkin metotlarla yapılabileceğini, bu değişimin önünde duran zorlukların neler olduğunu, kendi sorunlarını ve bu sorunlarla mücadelenin kendi kültürleri ekseninde en etkin şekilde nasıl yapılabileceğini belirleyebilecek olan o bölgedeki kadınların bizzat kendileridir. Bu bağlamda, projenin kadınlarla nasıl bir ilişki geliştireceğini, nasıl bir diyalog kuracağını ve toplumsal cinsiyetin temelinde olan hiyerarşik kurguların kırılması için nasıl bir yöntem izleneceği konusunda kapsamlı bir planlama yapılması ihtiyacı belirlemektedir.

Notlar

¹ Vurgu yazara aittir.

Yrd.Doç.Dr. Umut Özkaleli

Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi

Lekoşa-Kuzey Kıbrıs

E-posta: uozkalel@gmail.com

Kıbrıs'ta Kadının Barışa Yürüyüşü: Hands Across The Divide (HAD)/Sınırı Aşan Eller (SAE)

Âdem ile Havva

Havva yasak elmayı çalıp Âdeme verdiği için kovulmuşlar Cennetten ve Cennetten kovulmanın suçlusu Havva olmuş.

Âdem'le Havva'dan beri, karanlık işlerin hep gecedен doğduğu söylenir. Ölüm ve yıkımları getiren tüm belâlı Tanrı ve Tanrıçalar da gecedен doğmuşlar. Kavganın Tanrıçası Eris de onlardan biri. Kavga çıkarmasın diye çağrılı olmadığı bir düğünde; kavga çıkarmayı başarmış gene de.

Üzerinde "en güzeline" yazılı bir elmayı Tanrıların düğün sofrasına fırlatmış. Elmanın kime verileceğini de Paris'e bırakmış. Paris elmayı, Aphrodit, Hera ve Athena arasından, kendine Güzel Helen'in aşkını vâdeden Aphrodit'e vermiş. Ondandır da, yıllarca süren Troya savaşları kadın yüzünden çıktı denmiş. Ama bir erkeğin kadına duyduğu aşk yüzünden. Savaş gerçekten kadın yüzünden mi çıkmış? Onca ölümler ve yıkımın gerçek nedeni miydi kadın?

Penelope, başka bir kadın. Onun kocası Odeseus da Troya'da savaşmış "Tahta At" önerisi de ondan gelmiş. Savaştan sonra onlarca sene evine dönmemiş. Şurada burada dolaşarak en iyi bildiği işi yapmış. Savaşmış...

Penelope ise örgü örerek kocasının eve dönmesini beklemiş. Kadından beklenen; kocaya sadakati yüzünden de yapılan evlenme tekliflerini dolaylı olarak geri çevirmiş... Nasıl mı?

Her sefer; elindeki örgüyü bitirdiğinde, teklifi kabul edeceğini söyler ama gece olunca ördüklerini söküp yeniden örmeye başlamış. Hal buki İÖ Aristofanes'in kahramanı, ev kadını Lysistrata ve diğerleri, savaştan en çok etkilenen ve zarar görenlerin kadınlar olduğuna inandıkları için isyan edip kendilerine özgü bir yöntemle; savaşı sonlandırınca kadar kocaları ile yataklarını paylaşmayacaklarını söylemişler.

Kuzey Kıbrıs'ta Kadının Barış Yolculuğu

Söylenceler, gelenek-görenekler ve de dinler, kadına "ikinci sınıf insan" rolünü biçmekte ustalaşırken; kadın da rolünden memnun, onu içselleştirdi.

Süreç içinde; Dünya kadını, Dünya savaşlarındaki faşizm ve sömürgecilikle uğraşırken, Kıbrıs kadını da; sömürgecinin "böl ve yönet" politikaları ile birbirine düşman ettirildi. Dozu artırılan Türk ve Yunan milliyetçilikleri arkasından "ayrılıkçı" "Taksim" ve "Enosis" senaryoları ile öldü, öldürdü. Düşmanın "malı" olarak görüldüğü için tecavüze uğradı. Acı, öfke ve suçluluklar yaşadı. Ekonomik sıkıntılar yüzünden çocuk denecek yaşta Müslüman kızlar Araplara satıldı...

Ada nasıl Antonius tarafından; halkı ile beraber, halka sorulmadan Kleopatra'ya hediye edildi; Osmanlı tarafından İngiliz'e kiralandı, alındı satıldıysa; kadın da vatanı ile aynı kaderi paylaştı. Üzücü olan, acılarla oluşan bu belleğin nesilden nesile aktarılmış olmasıdır.

1963 yılındaki ayrılık ve 1974 deki bölünmüşlükten sonra; ancak 1990 yıllarında; diğerleri yanında, feminist bilince sahip kadın sivil toplum, örgütleri kurulunca, sistem sorgulanmaya başlandı. Önce beş örgüt; Kıbrıs Türk Kadınlar Birliği; Yurtsever Kadınlar Birliği Üniversiteli Kadınlar Birliği, Kadın Araştırmaları Merkezi, Federal Çözüm için Kadın hareketi bir araya gelerek, Kadın Platformu'nu oluşturuldu. Daha sonra KAYAD, Kadınlar Konseyi ve Kıbrıs Türk İzci Örgütü de katıldı bu oluşuma.

Dünya nüfusunun yarısından fazlasını oluşturan kadının halâ "azınlıkta" olduğundan hareketle; hem kadını hem de toplumu bilinçlendirmek için "Temel İnsan İhtiyaçları" projesi çerçevesinde; kadının karar mekanizmalarına eşit katılımı ve barış masasında olması konusunda çalıştaylar yapıldı.

CEDAW (Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi), Çağdaş bir Aile Yasası ve evlendikten sonra kadının baba soyadını taşıma hakkını veren Soyadı Yasası üzerinde değişiklikler yaparak kampanyalar düzenleyerek Meclis'ten geçirilmesi sağlandı. "Ailenin reisi erkektir" betimlemesi yasadan çıkartıldı.

Toplumda cinsiyet eşitliği bilincini geliştirmek ve politikaya giren kadına destek için çalışmalar yapıldı. Partilere yüzde 30 kota teklifinde bulunuldu.

İki Toplumlu Etkinlikler

Tarafların eşit katılımıyla gerçekleştirilen iki toplumlu çatışmaların çözümü (Conflict Resolution) gruplarında altın kural; birbirini incitecek sözlerin

kullanılmaması idi; örneğin kimine göre 1974 "istila" kimine göre de "barış hareketi" idi.

1994-97 yılları, iki toplumlu kadın gruplarının Ledra Palace buluşmaları bakımından yoğun bir dönemdi. Kadınlar, iki toplumlu çatışmaların çözümü Eğitimci Grubu'nda, ilk iki toplumlu kadın gruplarını oluşturup, barışın önündeki engelleri, kadın bakış açısı ile tartışmaya koyuldular. Her görüşten, her yaş grubundan KıbrıslıTürk ve KıbrıslıRum kadınlar, çatışmaların çözümü perspektifiyle bir araya geldiler.

Ayrıca; Platformdan kadınlar Pekin'de yapılan Birleşmiş Milletler Dördüncü Uluslararası Kadın Konferansı'nda (1995) ve Annan Planı'nın nüvesini oluşturduğu söylenen çalışmalar için Oslo'da iki kez buluştular. Kuzey ve güneydeki kadının politikaya katılmasına zemin hazırlamak için Simon Suskind, 1997 de Brüksel, Egmond Palace'da elli kadını buluşturdu. Daha sonra, "Jerusalem Link" gibi "Cyprus Link" oluşturmak için Londra'da toplandı. İrlanda, Kudüs ve New York'ta yapılan atölye çalışmalarına katıldılar. Bütün bu katılımlarla kadınlar deneyim kazanıyorlardı. Ne var ki; vatan haini oldu, Rumcu oldu, Turkobullo (Türkçü) oldu barıştan yana tavır koyanlar. Bu keşmekeş içinde de platformun ömrü ne yazık ki uzun olmadı. Birliktelik beş yıl sürdü.

İlk Karşılaşmalar

Karşılıklı STÖ'lerin Ada'daki buluşma yeri, yabancı otlar, ürkütücü dikenli teller, mazgal delikleri ve kum torbalarının yığılı olduğu; kimine göre ara bölge, kimine göre yeşil hat; (çünkü bir İngiliz subayının o bölgeyi haritada işaretlerken kullandığı kalem yeşil olduğu için yeşil hat denmiş), kimine göre de ölü bölgedeki Ledra Palace Oteli idi. Bunların arasından geçip buluşma yerine gitmek; savaşı ve eski korkuları çağırıyordu.

Anımsıyorum; Üniversitede eğitimi ve ilk defa KıbrıslıTürklerle karşılaşmaktan çok rahatsız olduğunu söylüyordu Kristia, "aksi bir şey söylersem affedin" diyordu Mağusalı idi ve doğduğu evi özliyordu. İzinler alınıp karşılıklı geçişlerin yapıldığı dönemdi. O, Mağusa'daki ben de Baf'daki evimize gittik.

Zaman içinde Türklerin avukatlığını yapmakla suçlanmaya başladı çünkü karşılıklı geçişler ve yüzyüze konuşmalarla önyargılardan kurtulup "öteki"leştirdiklerimizle empati kurmayı öğreniyorduk. Bunun farkında olan yönetimler, her zaman buluşmaları yasaklama yolunu seçtiler. Bir keresinde; grup halinde yaptığımız bir ziyarette; Cumhurbaşkanı Rauf Raif Denktaş'a kadınların yurtdışında buluşmasını istemese bile yaşadığım bu deneyim

yüzünden "gideceğim" dediğimi anımsıyorum.Vatan hainliği dedikleri bu ise eğer, "Vatan hainliğini" kabul ediyordum.

Bunları Niçin Anlattım?

Hands Across The Divide (HAD)/Sınırı Aşan Eller'i tüm bu çalışmalardan ayrı düşünemediğim içindir. Anlattım çünkü aslında bu yolu beraber yürüten Kıbrıslı kadınların öğrenip, bilinçlenmesinin serüvenidir kadınları Hands Across The Divide'ı kurma noktasına getiren.

Adım Adım

Kadınları "ortak bir yapıda" buluşturma fikri Sevgül Uludağ ve Katie Economidou'nun ortak rüyası idi. Onların girişimi ile; 17-18 Mart 2001 tarihleri arasında, British Council NGOs Resource Centre'le ve İngiliz Yüksek Komiserliği'nin katkıları ile "Bölünmüş Toplumlarda İletişim: Kadınlar ne yapabilir?" konulu bir seminer düzenlendi. Semineri; Londra City Üniversitesi Sosyoloji Profesörü Dr Cynthia Cockburn yönetecekti. Araştırmacı Profesör Cynthia Cockburn Uluslararası kadın hareketinden geliyor ve Women In Black ile çalışıyordu. Çatışmalı bölgelerdeki kadınlarla çalışarak kitaplar yazmıştı. Daha sonra "deniz aşırı ülkelerden" HAD'ın üyesi olacak, deneyimlerini grupla paylaşarak önemli katkılar koyacak ve örgüt hakkında bir kitap yazacaktı; The Line.

Seminere İrlanda - Kuzey İrlanda, Bosna- Hersek, Filistin- İsrail gibi, bölünmüşlüğü yaşamış ülkelerden konuşmacılar da deneyimlerini paylaşmak için davet edilmişlerdi.Seminer, Kuzey'de Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi ve Güney'de Intercollege'de Güney'den ve Kuzey'den otuzar kadının katılımı ile gerçekleşecekti

Kuzeydeki "otorite" yasak! dedi. Ancak onar kişiye geçme izni verilmişti. "KuzeyKıbrıs'ı siyasi tanıma" paranoyası içindeki güney basını da kuzeye geçenleri vatan hainliği ile suçluyordu.

İki günlük seminerin sonunda oluşturulan elektronik liste; "cypriotwomensgroup", kadınları bir araya getirdi. Ellerinde yapılacak projelerle beraber. Çalışmak için Ledra Palace'da toplanmaya izin verilmediği için de iki toplumun beraber yaşadığı Pile, buluşma yeri olarak seçildi. Diğer Sivil Toplum Örgütlerinin de yaptığı gibi. Seminerden üç ay sonra, Haziran ayında Pile yollarındaydık.

Pile Buluşmaları

İki toplumun beraber yaşadığı tek köy olan Pile'de; Cyprus House toplantı yerimizdi. Yol zahmetli, sınırı geçerken yaşananlarsa onur kırıcıydı. Casusluk veya vatan hainliği suçlaması bir yana; gözünün üstünde kaşın var bahanesiyle kaçakçılıkla suçlanmanız an meselesiydi. Pile sokakları, yazılan hangi senaryoların figüranlığını yaptıkları bilinmez; sivil polislerle doluydu."

Yetkililer 2003 yılında kapıları açmak zorunda kalacaklarını hiç hesaplamamışlardı herhalde. Tüm olumsuzluklara karşın gene de gidildi Pile'ye. Ne de olmasa elektronik postayla kurulan iletişimle kıyaslandığında Adalı ve Akdeniz kültüründe; yüz yüze sıcak ilişkilere daha çok yatkınlık vardı.

Ancak senelerce farklı şartlarda yaşamış; gereksinim ve beklentileri farklılaşan kadınların buluşup, tartışarak hemfikir olması kolay değildi. Üstelik grup içinde; "resmi görüşlerin" dışına çıkabilecek kadar özgür olamayanlar ve kadın hareketinden gelmeyenler de vardı. Kuzeydekilerin önceliği "çözüm" ve politik etkinliklere odaklanmaktı; güneydekilerinse Avrupa Birliği ve sosyal konulardı tercihleri.

Grubun birbirini daha iyi tanıyıp yakınlaşması, ayrıca isim ve vizyon çalışmaları yapıldı. Bu arada Londra'dan üyeler de katıldı gruba. Web-sayfası oluşturulmuş, örgütün adı konmuştu; HAD (Bölünmüşlüğü Aşan Eller).

Magda; arada oğlunu getirirdi Pile'deki toplantılara. O kendi kendine oynar, boya kalemleriyle resimler çizirdi. Küçük Angelo'nun Türkçe konuşan Kıbrıslılarla tanışması bu toplantılarda oldu. Onun deyişi ile "kendilerinden farklı olmadığımızı" keşfetmesi de. Daha sonra sınıf hocası "yolda yaralı bir Türk görürseniz Galos Samaritis gibi ona yardım eder misiniz?" sorusuna da; tüm sınıfta evet diyen iki kişiden biri olmuş. Nedeni sorulunca "çünkü onlar da bizim gibi insan" demiş.

5 Aralık 2001'e gelindiğinde; R.R.Denktaş ve Glafkos Kleridis seneler sonra ara bölgede yüz yüze görüşeceklerini söyleyince; HAD sokaklardaydı, kuzeydeki diğer örgütlerle beraber. Ancak güney kanadımız eksikti. Çözün! İmzalayın! İmzala yoksa istifa et! Artık yeter! Anlaşın! diyorduk liderlere.

26 Aralıkta 2001; R.R. Denktaş Glafkos Klerides'i Kuzeye, imam bayıldı ve ekmek kadayıfı yemeğe davet ettiğinde; güneyde güvercinler ve balonlar uçuruldu; mumlar yakıldı. Kuzeydeki sınır kapısında da Klerides'in arabası aynı etkinlikte karşılandı. Seneler sonra yeniden barış umutları yeşermiştii.

Dönüp de Pile yolculuklarını değerlendirdiğimde; onca olumsuzluğa karşın onurlu dik duruşumuzu; kararlılığımızın ve de hem yaptıklarımız hem de kendimize olan güvenin bir göstergesi olarak yorumluyorum.

Hands Across The Divide-Bölünmüşlüğü Aşan Eller

Ne yazık aynı vatanın çocuklarından biri "diğerinin" dilini konuşamıyor. Anlaştığımız ortak dil İngilizce ve Hands Across The Divide beraber kullandığımız isim olduğu için gönlüm onu kullanmaktan yanadır.

HAD aslında bir okul, bir paylaşım, senelerce "meto-zori" birbirinden ayrı tutulan insanların yeniden tanışıp kaynaşması ve yakınlaşması serüvenidir. Din dil farklılıkları olmakla beraber; insana ait, iyi veya kötü, tüm özellikleri taşıdıkları; Akdeniz ve Ada kültürünü paylaştıkları için benzeştiklerini keşfettikleri bir okuldur.

Herkesin kendi ile özdeşleştirebileceği birileri vardır gruplarda. Örneğin; Rita benim kız kardeşimdir; davranış ve düşüncelerimiz benzeştiği için. Sue ile paylaştıklarımızdan biri; eski nesillerin bize aktardıklarıydı. Küçükken bana, gece yatarken dolap kapılarının kapanması gerektiği öğretilmişti. Aksi halde aileden birinin mezarının açık kaldığına inanılırdı. Sue'ya da aynıı öğretilmiş...

Mezar; Maria'nın babasının ölümünü anımsattı. Doğduğu köyün hasreti ile öldü. Vasiyetiymiş; mezarına "köyünün toprağı" konsun istemiş.

Ayios Ambrosios/Aykurusu' tan toprak yollamıştık.

Mart 2001 seminerinden sonra örgüt şekillenmişti ancak "sözde" değil, uluslararası tanınır olmak için örgütün "tescil" edilmesi gerekirdi. Tüm farklılıkları ve benzerlikleri ile kadınları bir arada toplayan HAD'in tüzük çalışmaları Londra'da yapıldı. Çünkü Kıbrıs'ta buna olanak yoktu.

Londra buluşması; fikir ayrılıkları, beklenti farklılıkları, çekinceler, korkular, güvenle güvensizlik arasındaki bocalamalarla geçti. Ancak sonuçta anlaşmıştık. Birleşik bir ülkede yaşamak ve her türlü eşitlik yanında cinsiyet eşitliğinin ve herkesin kaynaklara eşit ulaşabileceği, her türlü farklılıklara saygılı demokratik bir toplum yaratmak istediğimizi, misyonumuzun barış kültürü ve çok kültürlülüğe katkı koymak olduğunu ayrıca Kıbrıs konusunda bir anlaşmanın ve AB'ne girmenin aciliyeti konusunda hemfikir olduk. Böylece, bölgesel olarak Güney ve Kuzey Kıbrıs yanında; dış ülkelerden de üye alabilecek şekilde, üç bölge ve çok kültürlü bir yapı oluşturuldu. Şubat 2002 yılında HAD Kâr Gütmeyen bir Sivil Toplum Örgütü olarak Londra'da tescil edildi. Kuzeyde yaşayanlar için hayati önem taşıyan "çözüm" ve AB üyeliği için, en az altı ay daha çalışma kararı alındı.

Marie Mulholland

Londra dönüşü, 26 Mayıs 2002 de, İrlanda barış sürecine katkı koyan Marie Mulholland bir Atölye Çalışması için davetlimizdi. Dinsel, etnik, yaş ve birikim farklılıkları ile HAD kadınları; birbirini dinleyerek anlamaya çalışırken, kimliklerinin şekillenmesinde etkili olan anne ve anneanneleri ile kendilerini kıyaslayıp benzerliklerini gördüler. Tüm farklılıklara karşın ortak olan; insan olarak onlarca sene paylaşılan geleneklerdi. Ondan sonra grup artık eskisi gibi değildi. Daha çok yakınlaşma ve güven sağlanmıştı.

Viyana Buluşması (29 Haziran/ 1 Temmuz)

Bruno Kreisky Forum for International Dialog, Women for Cyprus' and Way into the European Union isimli atölye çalışmasında, WINPEACE (Barış için Kadın İnisiyatifi) ve HAD'ı buluşturdu. Birbiri için öteki olan kadınların buluşmasıydı bu. Birbirlerini anlamaları ve ardaki uyumsuzlukları tanımlayabilmeleri için eşsiz bir olanaktı. Ama HAD'in "kol kırılır yen içinde kalır" diyerek çözüm için tek ses vermesi, Türk kadınlarınca hoş karşılanmadı. Sonuçta; KıbrıslıTürk kadınlarla, Türk kadınlar arasında, birbirini daha iyi tanıma ve empati geliştirmeye diğerlerinden daha çok gereksimimleri olduğu gerçeği yaşandı. Kasımda İstanbul'da yapılan toplantıya, ayırimcılık yapılarak HAD'in kuzeyde yaşayan üyeleri çağrılmamışlardı.

Etkinlikler

HAD'in yaptığı etkinliklerden bir özet sanırım odaklanılan konular hakkında bir fikir verebilir.

- Barış görüşmeleri sürecinde; BM Genel Sekreteri Kofi Annan'a mektup yazıp Lefkoşa, Barselona, Avusturya, Londra ve New York'tan postalandı.
- Elephtheria meydanında barış mesajları toplanıp beyaz kurdeleler dağıtıldı. İki ay süreyle toplanan mesajlar plastik şişelere konup bir dağ oluşturuldu.
- 16 Nisan 2003 son anlaşma tarihi olarak belirlenmişti. Anlaşma olmazsa güney tek başına AB'ne girecekti. Kuzeyde yaşayanlar gene ihanete uğramışlardı. Öfke ve hayal kırıklığı vardı. Onun için başta R.R. Denktaş, Dışişleri ve diğer yetkililere, "kına" yollandı.

- 23 Nisan 2003 tarihinde, Loizidou'ya Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararı ile bir milyon iki yüz bin dolar tazminat ödenip, "malına ulaşamaz" dedirtmemek için kapılar açıldı. Ancak geçişlere gece saat 12'ye kadar kısıtlama getirilmişti. HAD Ledra Palace'taki ara bölgede Cinderella eylemi yaptı. Eylemde, Pasaportla geçişlere son, Arkadaşlıklar kısıtlanmasın, "Cinderella saatine son" ve "Acil çözüm" deyen pankartlar açtı.
- 2008 Eylül'ünde Laiki Yidonia'da HAD projesi olan Multi Cultural Cafe açıldı. HAD'ın bir üyesi yönetim kurulundadır.
- Yine 2008 den beri "Barış Otobüsü" projesi çerçevesinde karşılıklı köy ziyaretleri yapılarak zeytin fidanları dikiliyor, halkla buluşuluyor.
- 2008 den beri "Kıbrıs Kadın Lobisi" "European Women's Lobby"de Kıbrıs Kadın Sivil Toplum Örgütlerini temsil etmektedir ve HAD 'ın bir üyesi de yönetim kurulundadır
- 21 Mart 2009 Hristofias ve MATalat'a BM Güvenlik Konseyinin 1325 sayılı kararı hatırlatılarak ; kadının barış masasında olması gerektiği hatırlatıldı.
- 2010 senesinde Güney Lefkoşa ve Mağusa'da kadın müzisyenlerin yer aldığı klasik müzik konseri düzenlendi. (ENGAGE katkıları ile) Bunlardan elde edilen gelir, yardım kuruluşlarına bağışlandı.
- 2011 Şubat Lefkoşa'da, Ledra sokağındaki Barış odasında; Leyla Kırıl'ın kitabından etkilenerek "Barış Gelene Kadar Sakla'maları için birbirlerine hediye verdiler. Neşe Yaşın'ın kaleme aldığı "Barış Gelene Kadar Sakla" şiiri Aysun Kahraman tarafından bestelendi ve burada seslendirildi.
- 29 Nisan 2011 Yıllık Genel Kurul yapıldı.HAD bu sene kuruluşunun onuncu yılını kutlayacak.
- 2010 senesinde; Kıbrıs Cumhuriyetinde kâr gütmeyen bir Sivil Toplum Örgütü olarak tescil edildi.

Barış yürüyüşümüz halâ devam ediyor. Hangi etnik kökenden gelirse gelsin Kıbrıslı kadınların yürüyüşü, adamızda bir barış kültürü oluşturmak için devam edecek.

Selma Bolayır

Eczacı, Köşe yazarı, araştırmacı

Sınırı Aşan Eller kurucu üyesi

Lefkoşa-Kuzey Kıbrıs

E-posta: bolayir@north-cyprus.net

The Peace March of Woman in Cyprus: Hands Across The Divide (HAD)

Adam and Eve

When Eve stole the forbidden apple and gave it to Adam, they were expelled from Heaven. Eve was then blamed for this expulsion from Heaven.

Since Adam and Eve, all the dark deeds are said to have arisen from the night. All the calamitous gods and goddesses who brought death and destruction have also emerged from the night. Eris, the goddess of strife and discord, is one of them. She was not even invited to the wedding, so she would not start a quarrel, but she succeeded.

She tossed an apple onto the wedding table of the gods. On it was the inscription "for the most beautiful one". Eris left it up to Paris to decide who was to receive it. Out of Aphrodite, Hera and Athena, Paris chose to give it to Aphrodite, who promised him the love of the beautiful Helen. Then again, it is said that the long-lasting Trojan War started because of women, due to a man's love for a woman. Did the war really start because of women? Were women the cause of all the death and destruction?

Penelope is another woman. Her husband Odysseus also fought in the Trojan War. The "Wooden Horse" ruse was his idea. After the war he did not return home for years, wandering around and doing what he knew best: fighting.

Penelope, on the other hand, while waiting for her husband, spent her time knitting and, as is what is expected of a wife is loyalty to her husband, she turned down all marriage proposals. Do you wonder how she turned all the proposals? Each time she would say that she would accept the proposal when she had finished her knitting. But once night fell she would unravel what she had been knitting and start from scratch.

Yet, in 411 BC, in one of Aristophanes' plays, the housewife Lysistrata and the others believe that it is the women who suffer the most from war and so they speak out against it and say that they will not share their beds with their husbands until the wars have ended.

The Peace Journey of Women in Cyprus

While myths, customs, traditions and the religions were very cleverly assigning the role of "second-class citizen" to women, the women internalized their role with pleasure.

In the process, while the women of the world were busy with the fascism and colonialism of the world wars, the women of Cyprus became enemies of each other due to the "divide and rule" politics of the colonialists. The increasing degree of Turkish and Greek nationalism, then the separatist "Taksim" and "Enosis" scenarios; they died and they killed. They felt anger, pain and guilt, raped because they were seen as the "spoils" of the enemy. Muslim girls were sold to the Arabs while they were virtually still children because of financial difficulties.

Without the inhabitants being asked, the island was given to Cleopatra by Mark Antony as a gift and rented to the British by the Ottomans. Whether they were bought or sold, the women of the island shared the same faith with their homeland. Sadly, this memory of sorrow and suffering passed from generation to generation.

After the separation in 1963 and the division in 1974, it was in the 1990s when the conscious Women's NGOs with the others established, and then the systems started to be questioned. First, five Women's NGOs – Women's Research Centre, Turkish Cypriot Women's Union, Patriotic Women's Union, Union of University Women, Women's Movement for Peace and a Federal Solution – got together and formed the "Women's Platform". Later on, KAYAD, the Women's Council and the Turkish Cypriot Scout Organization also joined this platform.

Starting from the fact that women are still a "minority" even though they make up over half the world's population, workshops were organized in order to raise the awareness of women and society in general. These workshops were organized in the framework of the "Basic Human Needs" project and dealt with the issues of the equal participation of women in decision-making and their representation in the peace process.

CEDAW (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women), the Family Law, and the Surname Law – which gives women the right to keep their father's surname – were adopted by the Parliament. The description "the man is the head of the family" was removed from the law.

Workshops were held in order to raise awareness on the issue of gender equality in society, and to support the women who entered politics. A proposal for a thirty per cent quota of women was made to the political parties.

Bi-Communal Activities

These activities took place with equal participation from both sides, and the golden rule was not to use words that would upset either of them. "1974", for example, was accepted as an "invasion" by one side whereas it was accepted as the "peace operation" by the other. In the Bi-Communal Conflict Resolution Teachers' Group, the first bi-communal women's groups were organized in order to discuss the obstacles to peace from a woman's perspective. Turkish and Greek Cypriot women of different opinions and different age groups got together for the purpose of resolving the conflict.

1994 to 1997 was the busiest period in terms of bi-communal women's group meetings in the Ledra Palace.

In addition, the women from this Platform met at the UN "Fourth World Conference on Women" in Beijing (1995), and at Oslo, which was believed to form the core of the Annan Plan. In 1997, at the Egmont Palace in Brussels, Simone Susskind organized a meeting for 50 women in order to prepare the ground for Turkish and Greek Cypriot women to enter politics. Later, the women met in London to form the "Cyprus Link", following the example of the "Jerusalem Link". They also joined the workshops in Ireland, Jerusalem and New York. By taking part in all these meetings, women were gaining experience. Unfortunately, the women who stood up for peace were branded "traitors", "pro-Greeks" or "pro-Turks". In this rat race the Women's Platform unfortunately lasted only five years.

The First Meetings

The place where the NGOs met on the island was the Ledra Palace Hotel. For some people, the place, overgrown with weeds, full of frightening barbed wire, loopholes and heaped up sandbags is the "buffer zone". For others it is the "green line", because the English officer used a green pen to mark the area on the map, and for some it is the "dead zone". Crossing over to the meeting point brought back memories of the wars and the fear.

I remember Christia. She was teaching at the university and after so many years, it was her first meeting with the Turkish-speaking Cypriots. She was very nervous, saying "please forgive me if I say something wrong". She was from Famagusta and missed her house. It was the period of getting permits in order to cross the border to the "other" side. She visited her home in Famagusta and I went to mine in Paphos.

After a while, she was accused of being the advocate of the Turks. Because meetings and face-to-face conversations were helping us to get rid of prejudices as we were learning to empathize with the "others". Being aware of the incident, governments always chose the way to ban the meetings.

Once, on a group visit to the President, Rauf Raif Denktaş, I remember saying to him, "after this experience, even if you do not want the groups to go abroad, I will." If this is what they call treason, I admit to being a "traitor".

Why Did I Explain All These?

It is because I cannot conceive of Hands Across The Divide (HAD) as separate from these works. I explained it, because, walking this path together, learning, and the journey of consciousness brought the women to the point where they formed HAD.

Step by Step

The idea of bringing women together in a "common structure" was the shared dream of Sevgül Uludağ and Katie Economidou. On March 17th and 18th 2001, the British Council, together with the NGO Resource Centre, and with the support of the British High Commissioner, organized a seminar, "Communication in Divided Communities: What Women Can Do".

The seminar was directed by Dr Cynthia Cockburn, a sociology professor from London City University. Ms Cockburn, a research professor, also came from the International Women's Movement and was working with Women in Black. She has written books working with women in conflict areas. Later on, she would be an "overseas member" of HAD. While sharing her experiences with the group she contributed a lot and wrote a book about the organization: "The Line".

Speakers from divided countries like Ireland-Northern Ireland, Bosnia-Herzegovina and Palestine-Israel were also invited to share their experiences. The seminar was to be held at the International Cyprus University and the Intercollege with the participation of 30 women each from the South and the North.

"The authorities" in the north said, "Crossing is prohibited!" and only gave permission for ten people to enter. The Greek press too, paranoid about "recognizing the North" were accusing the women of being traitors.

At the end of the two-day seminar, the electronic mailing list "cypriotwomensgroup" brought the women together with their projects in hand. Since it was forbidden to meet at the Ledra Palace, Pyla, which is a town where both communities live together, was chosen as the new meeting place. Three months after the seminar, in June we were on our way to Pyla.

The Pyla Meetings

Pyla is a unique town where both communities live together and "Cyprus House" was our meeting place there. "The journey to Pyla was tough and the experiences we faced at the border were disgraceful. Not only were we accused of being spies or traitors but also one might be a smuggler with random excuses. The streets of Pyla were teeming with police detectives; nobody knew which scripted scenario these characters were following. Most probably the officials did not consider that the doors would be opened by 2003.

Despite all the problems, we were at Pyla again because in our Mediterranean island culture face-to-face interactions are preferable to email communication.

However, it was not easy to meet, discuss and reach a consensus with a group of women who have lived under different conditions and grown up apart for many years with different needs and expectations. Furthermore, there were women who were not independent enough from the "official viewpoint" and were not part of the women's movement. The priority of the north was to concentrate on "solutions" and political actions while the south preferred EU entry and social problems.

In order to get to know each other better and for the vision of the group, workshops were held. We had new members from London. A website was designed and the group was named HAD.

Magda would sometimes bring her son to the Pyla meetings. He would play on his own, drawing with his crayons. Little Angelo's first encounter with the Turkish-speaking Cypriots was these meetings and he discovered that, as he said, "they are no different from us". Later on, he was one of the two students who answered "Yes" to the teacher's question: "If you saw a wounded Turk in the street, would you act like Galos Samaritis and help him? When he was asked "why", he answered, "Because they are also human like us."

On December 5th 2001, after so many years, when R.R. Denктаş and Glafkos Kleridis announced that they would meet face-to-face in the buffer zone, HAD was in the streets with other organizations from the north. Unfortunately, our

wing from the south was missing. We were saying to the leaders, "Resolve it! Sign it! Sign or resign! Enough! Reach an agreement!"

On December 26th 2001, R.R. Denktaş invited Glafkos Kleridis for dinner to eat "imam bayıldı and ekmekek kadayıfı" (a traditional dish of aubergine and a sweet pastry). In the south white doves and balloons were released, candles were lit. In the north, at the border crossing, Kleridis's car was welcomed with similar fanfare. The hopes of peace were rekindled after many years.

When I look back and re-evaluate our journeys to Pyla, in spite of all the obstacles, I interpret our honourable stance as an indicator of our decisiveness and self-confidence and the confidence in what we were doing.

Hands Across The Divide

Unfortunately, the children of the island cannot speak the other community's language. The common language we speak is English and "Hands Across the Divide" is the common name, so I prefer to use that.

In reality, HAD is a school, an adventure of the people who kept "meto zori" separate for many years, to get to know each other well and to share.

A school that they discover, despite their different religions and languages, they share the common feature, good or bad, of mankind. In addition, because they share the Mediterranean Sea and the island's culture, they are alike.

In the groups there is always someone to identify oneself with. For instance, Rita is like a sister to me. Our way of thinking and patterns of behaviour are similar. With Sue, we share the same traditions, coming from the older generations. Before going to bed, I was taught to close the wardrobe doors. Like Sue. Otherwise, believed that, one family member's grave will remain open.

Graves reminded me of Maria's father. He died longing to see his birthplace. We had some earth sent over from Ayios Ambrosios/Aykuruş for his grave.

After the seminar in March 2001, the organization had taken shape but to be recognized internationally we had to be registered. It was impossible to do so in Cyprus. So we met in London. With the differences in expectations, reservations, fears, are wavering between confidence and insecurity. But in the end we agreed.

We said that we want to live in a reunited country where there are all kinds of equalities besides gender equality, equal access to the resources, and in a democratic society where there is respect for all kinds of diversity. Our mission was to contribute to a culture of peace and multiculturalism.

In addition, we agreed on the urgency of finding a solution to the Cyprus problem and to enter the European Union. With three zones, north, south and overseas, a multicultural structure was created. In February 2002, HAD was registered as a “non-profit-making, non-governmental organization” in London. In addition, it was decided to work for at least six more months on “solutions” and “accession to the EU”, which was vital for those in the north.

Marie Mulholland

On May 26th 2002, after the London meeting, Marie Mulholland, who had contributed to the Irish peace process, was our guest for a workshop. During the workshop, the women of HAD, despite their different ethnicity, age, experiences and backgrounds, tried to listen and understand each other. By comparing themselves with their mothers and grandmothers, who have been influential in shaping their identities, they realized that as human beings they share the same traditions. Then the group was no longer the same as before. There was more trust and closeness.

Vienna Meeting (June 29th /July 1st)

The Bruno Kreisky Forum for International Dialogue, with a workshop “Women for Cyprus’ Way into the European Union” brought “Women’s Initiative for Peace” (WINPEACE) and HAD together. This was the meeting of the women who were “the other” to each other. It was a unique opportunity for them to understand one another and to identify the conflicts between them. Unfortunately, being “one voice”, Turkish and Greek Cypriots, for a solution in Cyprus, was not acceptable to the Turkish members of WINPEACE. Eventually it was obvious that Turkish Cypriot and Turkish women needed to develop empathy and to understand each other more than the others. The members from the north were discriminated against and not invited to the WINPEACE meeting held in Istanbul in November.

Activities

A summary of HAD’s activities should give some idea of the topics that are focused on:

- In the peace talks process, a letter was written to UN Secretary General Kofi Annan and sent from Barcelona, Nicosia, Austria, London and New York City.
- Messages for peace were collected and white ribbons were distributed in Elephtheria Square. After two months, the messages were put into plastic bottles and a mountain was created.
- April 16th 2003 was the deadline for the agreement. Without an agreement the south would unilaterally enter the European Union. The people living in the north had been betrayed again. There was anger and disappointment but no solution. For that reason "henna" was sent, primarily to R.R. Denktash and to the other authorities.
- On April 23rd 2003, based on the European Court of Human Rights' decision, Turkey paid one million two hundred thousand dollars to Loizidou and opened the border gates to make the property accessible. But crossings could only be made before midnight. HAD demonstrated "Cinderella" action at the buffer zone in Ledra Palace demanding an "end to Cinderella hours", "no use of passports for crossings", "no limitation for friendships" and "an urgent solution".
- In September 2008 a HAD project, the "Multi-Cultural Cafe", opened in Laiki Yidonia. HAD has a member on the board of directors.
- Since 2008, as part of the "Peace-Bus" project, HAD has been visiting villages, planting olive trees and meeting the villagers.
- Again, since 2008, the "Cypriot Women's Lobby" has represented Cypriot Women's NGOs in the "European Women's Lobby" and a HAD member is on the board of directors.
- In March 2009, M.A. Talat and Cristophias were reminded of United Nations resolution 1325, which says that women should be at the table in the peace process.
- In 2010, with the support of ENGAGE..... two classical music concerts with female musicians were organized in south Nicosia and Famagusta. The proceeds were donated to various charities.
- In February 2011, at the "Peace Room" in Ledra Street, the members gave each other presents to "keep until peace comes."

- It was an inspiration from Leyla Kiralp's book. After her husband was killed she moved to the north, and her Greek Cypriot friend gave her a handkerchief to keep until peace comes.
- Neşe Yaşın's poem, "Keep It Until Peace Comes", was set to music by Aysun Kahraman and performed during this event.
- In April 2009, HAD's annual general meeting took place.
- This year, HAD celebrates its 10th anniversary.
- HAD was registered as a non-profit-making NGO in the Republic of Cyprus in 2010.

Our peace march still continues. The Cypriot women's march, regardless of their ethnic origin, will continue to create a culture of peace on our island.

Selma Bolayır

Pharmacist, Columnist

Independent researcher

Founding member of Hands Across The Divide

Nicosia-North Cyprus

E-mail: bolayir@north-cyprus.net

Bu Sayıya Katkıda Bulunan Yazarlar / Authors in This Issue

(alfabetik olarak / in alphabetical order)

Makaleler / Articles

Doğuş Derya
PhD. Candidate
Research Assistant
Cyprus University
Nicosia-South Cyprus

Dr. Fehiman Eminer
European University of Lefke
Lefke-North Cyprus

Assist.Prof.Dr. Gözde İnal
Cyprus International University
Nicosia-North Cyprus.

Naveed Yasin
Doctoral Researcher
University of Huddersfield
West Yorkshire-England

Kitap Tanıtımı/Book Review

İrem Bailie
PhD. Candidate
Eastern Meiterraenan University
Famagusta-North Cyprus

Thekla Kyritsi
MSc in International Political Theory
Nicosia-South Cyprus

**Kadın Çalışmaları ile ilgili
Etkinlikler, Notlar ve Raporlar
/Activities, Notes, and
Reports on Women's Studies**

Selma Bolayır
Pharmacist, Columnist, Peace activist
Nicosia-North Cyprus

Assist.Prof.Dr. Umut Özkaleli
Cyprus International University
Nicosia-North Cyprus

Bu Sayıda Hakemlik Yapanlar / Referees in This Issue
(alfabetik olarak / in alphabetical order)

Assoc.Prof.Dr.Yonca Al
Eastern Meditarranean University
Famagusta-North Cyprus

Prof.Dr.Hülya Kirmanoğlu
İstanbul University
İstanbul-Turkey

Assoc.Prof Dr. Melek Atabey
Eastern Meditarranean University
Famagusta-North Cyprus

Dr. Mine Karataş-Özkan
University of Southampton
Southampton-UK

Assist.Prof.Dr. Pembe Behçetoğulları
Eastern Meditarranean University
Famagusta-North Cyprus

Prof.Dr. Gülay Günlük Şenesen
İstanbul University
İstanbul-Turkey

Dr. Fehiman Eminer
European University of Lefke
Lefke -North Cyprus

Assoc.Prof.Dr. Sevin Uğural
Eastern Meditarranean University
Famagusta-North Cyprus

Dr. Cynthia Forson
University of Hertfordshire
Hertfordshire-UK

Assoc.Prof.Dr.Türkan Uraz
Eastern Meditarranean University
Famagusta-North Cyprus

Assoc.Prof.Dr. Nurten Kara
Eastern Meditarranean University
Famagusta-North Cyprus

Assoc.Prof.Dr. Figen Yeşilada
Competition Board
Nicosia-North Cyprus

Kadın/Woman 2000 Yayın İlkeleri

Genel İlkeler

- 1) Yazarlar, *Kadın/Woman 2000*'de yayımlanmasını istedikleri bilimsel çalışmalarını aşağıdaki e-posta adresine göndermelidirler:
jws.cws@emu.edu.tr
- 2) *Kadın/Woman 2000*, Türkçe ve İngilizce olmak üzere iki dilde yayınlanır.
- 3) *Kadın/Woman 2000*'e gönderilen yazılar, başka bir yerde yayımlanmamış olmalıdır. *Kadın/Woman 2000* Yayın Kurulu tarafından yayımlanmak üzere kabul edilen yazılarda, DAÜ – Yayınevi bütün yayın haklarına sahiptir. Ancak yazarlar yayınlanan bilgileri kısmen *Kadın/Woman 2000*'ne atıfta bulunmak üzere başka yayınlarında kullanabilirler.
- 4) Yazılardaki düşünce, görüş, varsayım, tez ya da savlar yazarlarına aittir. Doğu Akdeniz Üniversitesini veya Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezini bağlamaz.
- 5) Tüm yazılar, yazar(lar)ın kimliği saklı tutularak konu ile ilgili en az iki akademik danışman tarafından incelenir. Yapılan değerlendirme hakem isimleri gizli tutularak yayın kurulu başkanı tarafından yazarların bilgisine sunulur.
- 6) Yayın Kurulu, yayıma gönderilen yazılarda düzeltme yapabilir. Bunlar yayımdan önce yazarın bilgisine sunulur.

Yazım Kuralları

- 1) Yazılar yayına uygun olarak hazırlanmış figür ve tablolar ile birlikte elektronik olarak gönderilmelidir.
- 2) *Kadın/Woman 2000*'e gönderilecek yazılar, tercihen Times New Roman fontu ile 12 punto olarak yazılmalıdır. Yazıların uzunluğu makalelerde 25-30 sayfayı veya 9000 kelimeyi aşmamalı, kitap tanıtımlarında ise 1-7 sayfa veya 500-2500 kelime arasında olmalıdır.
- 3) Türkçe yazılarda Türk Dil Kurumunun İmlâ Kılavuzu esas alınmalı, yabancı sözcükler yerine olabildiğince Türkçe sözcükler kullanılmalıdır. Türkçede pek alışılmamış sözcükler yazıda kullanılırken ilk geçtiği yerde yabancı dildeki karşılığı parantez içinde Türkçe ve İngilizce olarak verilmelidir. İngilizce yazılarda ise *Oxford English Dictionary* veya ekleri örnek alınmalıdır.
- 4) Yazılar başlık sayfası, ana metin, kaynaklar, ekler, tablolar, şekil başlıkları, şekiller, yazar notları ve yazışma adresi ile yazı Türkçe yazılmış ise İngilizce, İngilizce yazılmış ise Türkçe olarak genişletilmiş özet (Abstract) bölümlerini içermelidir. Yazarın makalesini hem Türkçe hem de İngilizce olarak göndermesi halinde yazısı iki dilde de yayımlanabilecektir.
  - a) Başlık sayfası en fazla 10-12 kelimedenden oluşan makale başlığını, (kelimeler arasındaki boşluklar ile beraber en fazla 50 karakter), yazarların adı ve soyadı, ünvanı ve çalıştığı kurumu içermelidir.
  - b) Türkçe ve İngilizce olmak üzere 'Özet' ve 'Abstract' başlıkları altında her iki dilde de 300 kelimeyi geçmeyecek şekilde hazırlanmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetin her biri yeni bir sayfadan başlamalıdır. Bunların altında ayrıca 'Anahtar Kelimeler' ve 'Key Words' başlıkları ile makale ile ilgili önemli anahtar kelimeler (en fazla 10 kelime) yazılmalıdır.
  - c) Ana metin yeni bir sayfadan başlamalıdır.
  - d) Metin içinde atıfta bulunulan kaynak ve şahıslar (Yazar soyadı, Yayın yılı, ve atıfta bulunulan sayfa numarası, (Brown, 2003: 23) şeklinde verilmelidir. Metinle ilgili ek bilgiler üst numaralarla verilmeli, metin sonundaki Notlar kısmında aynı numara ile eklenmelidir.

- e) Şekillere başlık ve numara verilmeli, başlıklar tablo ve figürlerin üzerinde yer almalı, kaynaklar ve figürlerle ilgili notlar ise alta yazılmalıdır.
- f) Tablolar metin içine konmayıp, her biri ayrı bir sayfaya yazılmalı, metin içindeki yeri marjın içinde belirtilmelidir.
- g) Makalede yer alması istenen resimler veya çizimler yayıma hazır şekilde gönderilmelidir. Resimler makalede yer alışı sıralarına göre numaralandırılmalı, metin içindeki yerleri Resim 1, Resim 2 şeklinde parantez içinde gösterilmeli, resimlerin arkalarına ise resim numaraları, yazarın soyadı ve kısaca makale ismi yazılmalıdır. Ayrıca bunlara ait açıklamalar ayrı bir sayfada sıra ile belirtilmelidir. Resimler disket veya CD üzerinde TIFF formatında gönderilebilir.
- h) Denklemle sıra numarası verilmelidir. Sıra numarası parantez içinde ve sayfanın sağ tarafında yer almalıdır. Denklemlerin türetilişi kısa olarak gösteriliyorsa, hakemlere verilmek üzere türetme işlemi bütün basamaklarıyla ayrı bir sayfada gösterilmelidir.
- i) Metinde yararlanılan tüm kaynaklar ayrı bir sayfadan başlayarak alfabetik sırada Kaynaklar başlığı altında şu sıraya göre verilmelidir: Yazar Soyadı Adı (Yayın yılı). *Kitap ismi* (italik harflerle) veya makale ismi, *Dergi adı* (italik harflerle) Basım yeri: Basımevi, dergide yer aldığı sayfa numaraları. Kitap isimleri *Italik* harflerle, makale isimleri normal harflerle, dergi adı *Italik* olarak yazılmalıdır. Ayrıca yayımlanmamış kaynaklardan yapılan alıntılar da tam olarak anlaşılacak şekilde kullanılmalıdır.

Örnekler:

Foucault M. (1979). *Discipline and Punishment: The Birth of the Prison*. Harmondsworth: Penguin Books.

Van Dijk T. A. (2006). Discourse and Manipulation, *Discourse and Society*, 17 (2):359-383.

5) Burada değinilmeyen konular için APA yazım şartlarına başvurulabilir. Kaynak: Hacker, D. (2004) "APA" *A Pocket Style Manual*. Boston, New York: Bedford/St. Martin's:155-182.

6) Bu duyuruda belirtilen kurallara uymayan yazılar, gerekli düzeltmelerin yapılması için yazarlarına geri gönderilir. Yayın Kurulu tarafından yayımı uygun bulunmayan yazılar bir nüsha olarak varsa orijinal tablo ve figürleriyle birlikte yazara iade edilir.

İletişim Adresi

Kadın / Woman 2000
Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi
Doğu Akdeniz Üniversitesi
İşletme ve Ekonomi Fakültesi- Ek Binası, BE280
Gazimağusa – KKTC

Tel: (392) 630 2269

Fax: (392) 392 365 1017

E-posta: jws.cws@emu.edu.tr

İnternet adresi: <http://kwj2000.journal.emu.edu.tr>

Kadın / Woman 2000- Journal for Women' Studies Notes for Contributors

General Principles

- 1) Essays should be sent to the following e-mail address. jws.cws@emu.edu.tr
- 2) *Kadın / Woman 2000* publish in Turkish and English.
- 3) Manuscripts submitted to *KADIN / WOMAN 2000* is expected to contain original work and should not have been published in an abridged or other form elsewhere. Acceptance of a paper will imply assignment of copyright by its author to *KADIN / WOMAN 2000 and EMU Press*; but the author will be free to use the material in subsequent publications written or edited by the author provided that acknowledgment is made of *KADIN / WOMAN 2000* as the place of the original publication.
- 4) All ideas, views, hypothesis or theories published in *KADIN / WOMAN 2000* are the sole responsibility of the authors and they do not reflect the ideas, views or policies of Eastern Mediterranean University or Center for the Women's Studies.
- 5) All manuscripts are assessed by at least two academic referees without any sign of the author(s)' identity and the evaluation of referees without their names are sent to the author by the chief editor.
- 6) The publisher and editors reserve the right to copyedit and proofread all the articles accepted for the publication. Copy of edited manuscripts will be sent to authors prior to publication.

Instructions to Authors

- 1) Contributors must submit their manuscripts electronically including the original figures and tables to the editor.
- 2) Manuscripts must be typed in double-spaced, with Times New Roman 12 font. The length of the articles should not exceed 9000 words and the book reviews may be around 500-2500 words.
- 3) The spelling guidelines of The Foundation of Turkish Language for the Turkish manuscripts must be taken as standard for the spelling of loan words in Turkish. Loanwords accepted in English usage should be spelled in accordance with the *Oxford English Dictionary* and its supplements. Other foreign words must be written in Italics and explained in parenthesis or at deep notes if necessary.
- 4) Manuscripts must consist of the title page, the abstract pages, both in Turkish and in English, the main article, appendix, tables, figure captions, figures, end notes, the correspondence address of the author. All these must be written on separate pages. Articles sent in both languages Turkish and English will be published together.
  - a. A title page should be prepared carrying the article title consisting of not more than 10-12 words (maximum 50 characters including the spaces), author's full name (in the form preferred for publication), and author's affiliation including mailing address.
  - b. Abstracts, not exceeding 300 words both in Turkish and English must begin from new pages. Below these the 'Key Words' and 'Anahtar Kelimeler' (not more than 10 words) must be added.
  - c. The article must begin from a fresh page.
  - d. References should be given in the text in this format: (Surname of the Author, Year of publication and page(s) quoted), (Brown, 2003: 23). Other additional information may be numbered consecutively and appear as footnotes.

- e. Quoted unpublished material should have full location reference.
- f. Tables and figures should have captions and numbers. The captions of the tables and figures must be written on the top, and references and explanations related to the figures must be written below the table.
- g. Original drawings or pictures must be submitted in a form ready for the printer. Each illustration should bear a number. Captions should be presented separately on a sheet at the end of the manuscript and should be identified by number.
- h. Equations should be numbered consequently. Equation numbers should appear in parentheses at the right margin. In cases where the derivation of formulae has been abbreviated, it is of great help to the referees if the full derivation can be presented on a separate sheet (not to be published).
- i. The references quoted or referred in the text must be listed alphabetically in the 'References' in this format: Surname initial of the name of the author (date of publication). *Full title of the book* (in italic) or full title of the article/chapter (in regular font) and *The name of the journal/book* (in italic), the place of publication: publisher, pages of the article published in the journal. Quoted unpublished material should have full location reference.

Foucault M. (1979). *Discipline and Punishment: The Birth of the Prison*. Harmondsworth: Penguin Books.

Van Dijk T. A. (2006). Discourse and Manipulation, *Discourse and Society*, 17 (2):359-383.

- 5) The points not mentioned here please consult APA style or Hacker, D. (2004) "APA" *A Pocket Style Manual*. Boston, New York: Bedford/St. Martin's:155-182.
- 6) Articles that do not obey these rules will be returned to the author for the necessary changes. Papers not accepted by the editorial board will be sent back to the author together with the original figures and tables.

Correspondence Address

Kadın / Woman 2000
Center for Women's Studies
Eastern Mediterranean University
Faculty of Business and Economics- Annex Building BE280

Gazimağusa - TRNC
(Via Mersin 10 - Turkey)

Tel: (+90 392) 630 2269
Fax: (+90 392) 392 365 1017

E-mail: jws.cws@emu.edu.tr

Web adress: <http://kwj2000journal.emu.edu.tr>